

DAD AU

CIÓN GE

SELECTA

BR63

.D8

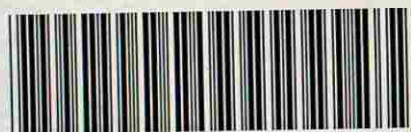
1876-77

v.3

c.1

3

010044

1080021818

ITER PARA TVTVM

ALERE FLAMMAM
VERITATIS

EX LIBRIS

HÉMETHERII VALVERDE TELLEZ

Episcopi Leonensis

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

UANL

®

SELECTA

NOVA

EX PATRIBUS LATINIS,

EXCERPTA

DE IIS QUAS IN LUCEM DEDIT

FRAT. DÜBNER,

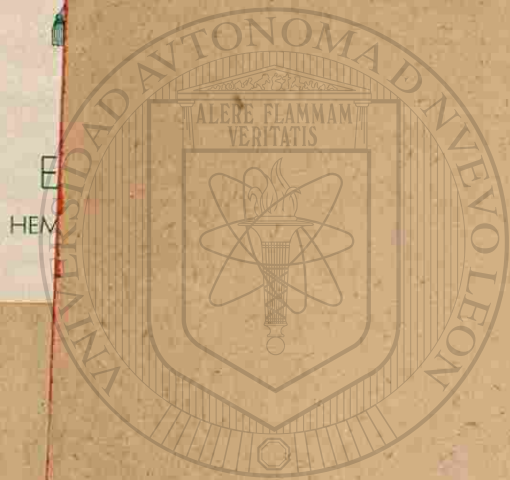
ET

ALIQUIBUS NOTIS

EXORNATÆ

AD LEONEN. SEM. USUM.

TOMUS TERTIUS.

HEM

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECA LEÓN. Biblioteca Universitaria

IN TYPOGRAPHIA JOSEPH MARIA MÓNZON
M. DCCC. LXXVII.

46416

BR63

.D8

1876-77

v. 3

s. 1

FONDO EMILIO
VALVERDE Y TELLEZ

I.

DEUM INVOCANDUM.

[*Carmen Paschale, I. v. 60-102.*]

Omnipotens aeternae Deus, spes unica mundi,
Qui coeli fabricator ades, qui conditor orbis,
Qui maris undisonas fluctu surgente procellas
Mergere vicinae prohibes confinia terrae:
Qui solem redis, et lunam cornibus implex, 5
Inque diem ad noctem lumem metiris utrumque;
Qui stellas numeras, quarum tu nomina solus,
Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti;
Qui diversa novam formasti in corpora terram,
Torpentique solo viventia membra dedisti; 10
Qui pereuntem hominem vetiti dulcedine pomi
Instauras meliorem cibo, potuque sacratum

12 *Melioris cibi, in veteri paraphrase legitur, melioris cibi sacramento.*

010044

Sanguinis infusum depellis ab angue venenum;
 Qui genus humanum (praeter quos clauserat arca)
 Diluvi rapida spumantis mole sepultum 15
 Una iterum de stirpe creas, ut mystica virtus,
 Quod carnis delicta necant, hoc praesule ligno
 Mostraret liquidas renovari posse per undas;
 Totum namque lavas uno baptismate mundum:
 Pande, salutarem paucos quae ducit in urbem, 20
 Angusto mihi calle viam, Verbique lucernam
 Da pedibus lucere meis, ut semita vitae
 Ad caulas me ruris agat, qua servat amoenum
 Pastor ovile bonus, qua vellere praevious albo
 Virginis agnus ovis, grexque omnis candidus in-
 (trat. 25
 Te duc, difficilis non est via: subditur omnis
 Imperiis natura tuis; ritumque soluto
 Transit in adversas jussu dominante figuras.
 Si juveas mediis segetes arere pruinis,

20 *Salutaris urbs, id est, coelestis.*

21 22. *lucerna pedibus meis verbum tuum,
 et lumen semitis meis, PS. CXVIII, 105.*

27 *Ritu, vel lege naturae.*

29 *Arere, pro flavere seu flavescere.*

Messorem producet hiems: si currere mustum 30
 Vernali sub sole velis, florentibus arvis
 Sordidus impressas calcabit vinitor uvas;
 Cunctaque divinis parebunt tempora dietis.
 Iudicio est antiqua fides, et cana priorum
 Testis origo patrum; nullisque abolenda per
 aevum 35
 Temporibus constant virtutum signa tuarum.
 Ex quibus audaci perstringere pauca relatu
 Vix animis committo meis, silvamque patentem
 Ingrediens, aliquos nitor contingere ramos.
 Nam centum licet ora movens, vox ferrea cla-
 met, 40
 Centenosque sonos humanum pectus anhelet,
 Cuncta quis expediet, quorum nec lucida coeli
 Sidera, nec bibulae numeris aequantur arenae?

II.

CREATIO.

[*Carmen de Deo. Dracontius I. v. 116-501*]

DE PRIMO DIE CREATIONIS.

Prima dies: ea lucis erat, mors una tenebris:
 Lux datur ante polos, lux clari causa diei,
 Lux jubar aethereum, lux noctis limes et umbrae,
 Lux facies rebus cunctis, et lux elementis,
 Lux genitis factisque calor, lux gratia solis, 5
 Lux decus astrorum, lux aurea cornua lunae,
 Lux fulgor coeli, lux magni temporis index,
 Qua bene constructa mundi primordia lucent.
 Clarus ubique Deus, nunquam mutabilis auctor,
 Quem non obscurant quaecumque ex parte te-
 (nebrae, 10

Nec celantur ei quaecumque obscura geruntur.

1. *Dixit Deus: Fiat lux. Et facta est lux.
 Et divisit lucem a tenebris.*

CREATIO.

5

Initium factis lucem dat lucis origo.
 Qua mundo vita promissa est principe Luce:
 Quae totum praecessit opus quod continet orbis,
 Quae solis praevenit iter, lumenque coruscum. 15
 Cujus jussit ope clarescere cuncta creata.

SECUNDO DIE.

Altera quippe dies coeli convexa meretur,
 Et supra coelos ingentia flumina dantur,
 Ac dominatur aqua glomeratis fontibus alma,
 Ignibus aethereis coelesti sede locatis. 20
 Unda beata nimis, meruit quae tecta polorum,
 Celsa favore Dei, jussu suspensa Tonantis.
 Limitibus contenta suis elementa morantur.
 Nec flammam restinguit aqua, glaciemve teporat

13 *Promissa vel praemissa, hoc loco, mihi videtur esse ideam aliquam earum quae Sancti Patres ad explicationem veteris testamenti attulerunt. Luminis enim creatio, priusquam rem aliquam materialem facta fuerit mundo promissit vitam bonam, sub gubernatione veri luminis, qui est D. N. J. id est, vitam spiritalem.*

17 *Secundo die, fecit Deus firmamentum.*

Flammeus ignis aquae. Servant sub lege tenorem 25.

Incorrupta suum, non impugnata vicissim:
Non discreta quidem, sed nec permixta morantur.

TERTIO DIE.

Tertia caeruleum ponti lux edidit aequor:
Fluctibus immensis pelagi freta glauca liquescunt,

Et mare navigerum quatitur spumantibus undis. 30.

Ipsa dies terram meruit de fluctibus actam.
Eruitur tellus vasto demersa profundo,
Et solidante globo gravior per inane pependit,
Axe ferente solum; sunt pro radicibus undae:
Quam molles portant, ceu fundamenta, liquores. 35

Arida materies rapitur de corde fluenti.
Nondum mater humus, cuius pars solvit arenas,
In glebas pars membra ligat, pars saxea turget,
Et caute stat montis apex; pars flumina mergit,

28 Terra arida, maria, herbae et ligna.
37 Solvit arenas, pro solvitur seu soluta est in arenas.

Planities pars tensa jacet, pars littora curvat, 40
Pars datur in tumulus, pars aspera rupibus horret
Pars riget incultu, residet pars valle profunda,
Et colles tumidi cumulis juga celsa supinant
Atque humiles campos spatiis aequalibus aptant;
Pars data dulcissimis undantis fontibus agri. 45

Promitur herba virens, it surculus omnis in auras,

Et semper vestita comis frondescit oliva.
Omnia poma virens profert, non parturit arbor.
Linguae laurus honos surgit donanda poetis.
Torta per obliquos it vitis in orbe corymbos, 50
Verberat et palmas ramos fluitante flagello;
Vinea pampineos subarundinat ebria campos,
Munera laetitiae spondens pendentibus uvis:
Fructibus et variis redolent florentia rura.
Una parens tellus non unam fundit odorem, 55
Sed quot sunt herbae. tot permisceantur odores.
India tunc primum generans pigmenta per herbas
Eduxit sub sole novo rudibusque racemis.

45 Undantis exprimit epithetum, eorum qui vocantur ex consequente.

49 Surgit, pro solvit.

PARADISI TERRESTRIS
DESCRIPTIO.

Est locus in terra difundens quatuor annes,
 Floribus ambrosii gemmato cespite pictus, 60
 Plenus odoriferis nunquam marcentibus herbis,
 Hortus in orbe Dei cunctis felicior hortis.
 Fructus inest anni, cum tempora nesciat anni.
 Illic floret humus semper sub vere perenni,
 Arboreis hinc inde comis vestitur amoene, 65
 Frondibus intexti ramorum murus opacus
 Stringitur, atque omni pendent ex arbore fructus,
 Et passim per prata jacent: non solis anheli
 Flammatur radiis, quatitur nec flatibus ullis,
 Nec conjuratis furit illic turba procellis. 70
 Non glacies districta domat, non grandinis ictus
 Verberat, aut gelidis canescunt prata pruinis:
 Sunt ibi sed placidi flatus, quos mollior aura
 Edidit exurgens nitidis de fontibus horti.
 Arboribus movet illa comas, de flamine molli 75
 Frondibus impulsis, et movilis umbra vagatur;
 Fluctuat omne nemus, et nutant pendula poma.

62 Hortus Dei (Isai Ll, 3).

Ver ibi perpetuum communes temperat auras,
 Ne laedat flores, et ut omnia poma coquantur.
 Non apibus labor est ceris formare cieutas: 80
 Nectaris aetherei sudant ex arbore mella,
 Et pendent foliis jam pocula blanda futura,
 Pendet et optatae vivax medicina salutis:
 Cetera depingit variis natura figuris.

QUARTO DIE.

Auroram jam quarta dies praemiserat undis, 85
 Et rutilante polo compresserat ora rubore:
 Mox solis radiare globum jubet igne salutis:
 Flamma salutaris perfundit lumine mundum,
 Cuncta salutifero rident elementa vapore;
 Cujus ab igne novo lunam jubet ire secundam, 90

81 *Loquitur de seculo aureo: Et quercus
 durae sudabunt roscida mella.*

82 *Pocula, liquor ad potandum, vulgo
 chicha.*

85 *Fecit Deus duo luminaria magna: lumi-
 nare majus, ut praesset diei; et luminare minus
 ut praesset nocti; et stellas.*

86 *Comprimare pro operire.*

90 *Novo, pro suo.*

Nigra tenebrarum corrumpere tempora noctis,
 Et trepidum proferre diem comitante quiete.
 Candida somnigeris collustrat cornibus axes,
 Quae numero est crescente brevis, sed plena minore
 Flammeus ornatus coeli per sidera fulsit: 95
 Officia et stellis, numeros et nomina jussit,
 Tempora distribuit, loca contulit, ignibus egit,
 Limitibus fixit, jubar induit, axe rotavit,
 Cursibus aptavit, coeli regionibus addit,
 Agminis innumeri nec flammea sidera coelum 100
 Destituunt quoquumque die, sed luce premuntur
 Luminis immensi radiato vertice fusi.
 Nec mirum, si clara latent sub sole corusco
 Sidera, quo mundum monstrat mensura minorem,
 Qui foetet igne pio coelum, mare, sidera, ter-
 (ras, 105

92 *Trepidum, pro dubium, incertum.*

96 *Jussit, pro imposuit..*

97 *Contulit pro tribuit, dedit eis. Eggit, opponitur verbo fixit. Creator enim possuit astra, ut moventur, sicut deesset naturae suae ignae; sed motus eorum limitatur in curriculo suo, et ideo dicitur fixit.*

104 *Mundum est hic. synonymum de terra.*

Concepta virtute Dei, quem sphaera polorum
 Sustinet, et sentit dominum per cuncta Tonan-
 (tem.
 Cujus ab imperio veniunt, quaecumque mini-
 (trant,
 Omnia: jussus agit totum, sub lege laborat
 Miles et ipse Dei, cum lunam et sidera cuncta 110
 Ostentat, sub vere novo, sub tempore primo,
 Sub tirone die veterana in saecula paratus.

QUINTO DIE.

Vidit quinta dies animalia cuncta profundi.
 In corpus solidantur aquae, nervique ligantur.
 Musculus humor erat, fluctus durescit in ossa, 115
 Atque oculi gemmantur aquis humore gelato.
 Et quot sunt fluctus, tot forsitan in aequore pisces
 Lucerunt fluido per caerula vasta natatu,

113 *Creavit Deus cete grandia, et omnem animam viventem et motabilem, quam produxerant aquae in species suas, et omne volatile secundum genus suum.*

116 *Gemmantur, id est, formantur instar gemmarum, vide ver. 226 ubi verbum gemino, active ponitur.*

Et crispante freto proflabant naribus undas:
Terrigenis factura cibos post cuncta creandis. 120

Exsilit inde volans gens plumea laeto per auras,
Aera concutiens pennis crepitante volatu;
Ac varis fundunt voces modulamine blando,
Et [puto] collaudant Dominum, meruisse creari.
Hae niveo candore nitent has purpura vestit, 125
His croceus plumae color est, has aureus ornat;
Albentes aliis pennae solidantur ocellis,
Atque hyacinthus adest per colla et pectora
(fulgens.

Eminent his cristatus apex, has lingua decorat,
Et brevitatis formae pensatur voce canora. 130
Has virides pennae reddunt, has discolor ornat
Pluma, per innumeras currens pictura volucres;
Et rudibus tenuem subtexunt aera pennis.
Ipsa dies folium ramis et floribus herbas

119 *Proflavant, pro Preflavant.*

120 *Terrigenae, terminum ad designando^s homines.*

127 *Solidantur, pro ornantur continuiis coellis vel stellantur.*

133 *Rudibus pro novis: sicut in versibus 58 et 145.*

134 *Ipsa, pro eadem.*

Emovit, et spicis acuit seges omnis aristas. 135
Silva comis vestita viret, nidisque loquaces
Exhibet, et varias decantat garrula voces,
Cum natabunda volat commotis plausibus ales,
Frondebis insidens vento cum fronde movetur,
Unguibus ad ramos infixas tenacibus haerens. 140
Pennigerum vernare genus vapor urget in usus
Pignoris, et molli; durescunt ova tepore:
Pennantur membrata globis, animantur, anhelant,
Rumpuntur, contracta sonant, nutrita volatus
Tentant, et rudibus librantur in aera pennis. 145
Sed cum discordent inter se elementa coacta,
Foetibus eductis concordant unda vel ignis:

135 *Seges acuit, pro acutas producit. (Aristas ad custodienda semina. D. Ambrosius in suis extractibus, tom. II. p. 3 ait. supra spicam vallum struitur aristarum....., ne avium minorum morsibus spica laedatur, aut suis exuat fructibus, aut vestigiis proteratur.*

141 *Genus pro nemus. Vernare, de avibus dicitur nidificare. Vapor, calor quod in ovatione requiritur.*

146 *Elementa coacta, id est, ignis et aqua conjuncti, interim est incubatio.*

Unda creat volucres, producit flamma volucres.
 Pabula montis erant, sed non qui pasceret herbas,
 Affuit: intactae tenuissent floribus herbae, 150
 Ni pascenda daret tellus iumenta per agros.

SEXTO DIE.

Sexta dies phoebe rutilo processerat ortu,
 Cùm natura parens gignit animantia terris.
 Cornibus erumpunt armata fronte iuveni;
 Et per prata vagum sequitur sua bucula tau-
 (rum. 155

Cervus in arva fugax palmatis cornibus errat;
 Et velox prorumpit equus, pecus utile bellis.
 Impia terribiles producit terra leones;
 Simplicitas ovium fraudes passura luporum,
 Et raucos tinnit discurrens dama molossos. 160
 Spumat aper, mortes lunato dente minatus,
 Et latus obliquans meditatur praelia torvus.
 Ne massyla fames duros descendat in armos,
 Aut aper alter eat spumantia bella movere.

158 *Impia, pro immitis.*

163 *Ne, pro nec.*

164 *Eat movere, pro motum hellenismum est*

Gignitur omne genus pecudum, genus omne fe-
 (rarum 165
 Inter prata vagum nullo custode per herbas.
 Instar montis habens incedit bestia mole.
 Promitur anguis hians, quatiens sub dente ve-
 (nenum

Et maculosa repit squamis per viscera serpens,
 Atra venena nocens missura afflatibus oris, 170
 Et subito sparsura graves per sibila mortes,
 Atque eadem membris impertitura medelas.

167 *Montis, abusive dicitur, de Elephantis fauce, de qua Isidorus etymologice ait: Elephan- tum Graeci à magnitudine corporis vocatum pu- tant, quod formam montis praeferat: graece enim mons dicitur.*

169 *Per viscera, pro ventre.*

172 *Medelas, inveniuntur: In Plinio His- nat. XXIX, cap. 21 et 22 qui titulatur, reme- dia ex vipera et reliquis serpentibus. Apologis- ta Christiani de his etiam mentionem faciunt, adversus rationalistas qui dicunt, Quomodo Deus creare potuit plantas et repes venenum habentes.*

SAPIENTIA DEI, IN CREATURARUM
DISTRIBUTIONE, SUPER DIVERSIS
GLOBI PARTIBUS.

Sed ne cuncta simul passim per cuncta fuissent,
Distribuit loca certa Deus, et tempora fixit.

Tempore non uno veniunt, quae saeva vocan-
(tur: 175

Non semper movet arma Ieo, nec scorpius ictus
Semper habet, nec semper agit fera vipera mor-
(sus,

Nec semper tollunt ad vulnera colla cerastae,
Nec semper furit unda maris, nec semper adurit
Solis ubique calor: pro tempore temperat ig-
(nes; 180

Pro regione plagae contemperat unda vaporem,
Et modo bellantes fluctus, freta pigra jacebunt.
Ipsa polus, qui grande tonat, sine nube serenus
Jam tacet, et puro redeunt sua lumina coelo.

Multa locis data sunt variis dispersa per or-
(bem. 185

Arida vipereos angues suscepit arena;
Humida sorsetur tellus fera colla leonum;

India cum gemmis et eburnea monstra minatur;
Bellua divinos inter generatur odores,
Ambrosiasque rapit male frangens bestia mes-
ses. 190

Incertusque colore tigris per mille colonos
Montibus Hyrcanis venit, atque effoeta marita
Mittitur, ut vincant currens orbata procellas.
Cornibus erectis sortita est Africa damas;
Concava suscipiunt per montes saxa dracones. 195
Cetera distribuit diversis semina terris:

Plurima conjunxit, sed cespitè multa diremit.
Munera praeterea funduntur divitis auri;
Protulit eximias et ditior India gemmas;
Producunt niveos et littora rubra lapillos; 200

188 *Eburnea, id est, ebore ornata, ebur ha-
bentia.*

189 *Bellua, multi sunt autores qui Elephan-
tulum, simpliciter nominant Bellua. Divini,
quia cultui Divino dedicantur.*

191 *Colonos. pro colores.*

197 *Cespitè, poetice, pro agro, regione, id
est, spatio interposito.*

200 *Nivei lapilli, sunt perlae: in mare rubi-
cundo et golfo persico inveniuntur.*

Flamantes viridesque tulit Babylonia crustas;
 Persida nobilitant pretiosis littora gemmis;
 Frigidus et roseo carbunculus ardet honore;
 Seres fila trahunt nullo sub pollice ducta,
 Balsama Cæsareos plorant virgulta per agres, 205
 Et nimis ambrosium lacrymae dant munus odoris.
 Cinnamon interior profert sub Phoenice tellus,
 Solis amica nimis: nec non de sole perusta
 Haec nardi flores, haec portio fundit amomum.

HOMINIS CREATIO.

Omnibus his genitis, animal rationis amicum 210
 Formatur virtute Dei, limatur in artus,
 Ut dominanter eat moderatior omnibus unus,
 Naturae jussu quae protulit omnia princeps.

201 *Crustae, dicitur de lapidibus pretiosis.*

203 *Honor, pro decus, ornatus.*

205 *Caesareos, de Caesare.*

207 *Interior sub Phoenice tellus, demonstrat Arabiam.*

208 *Nec non, pro nam non.*

212 *Dominanter eat vel pro domino seu tanquam Dominus in natura versetur. Moderatior unus, quia ille solus per rationem gubernatur.*

213 *Jussu, suo.*

At hominem non terra parit, non pontus ab un-
 (dis,
 Non coelum, non astra creant, non purior aer: 215
 Sed dominaturum cunctis dominator et auctor
 Plasmavit per membra virum de pulvere factum.
 Limus adhuc deformis erat, membratur in artus
 Corporeos species hominis, coelestis imago.
 Conspicitur nova forma viri, sine mente parum-
 (per: 220

Spiritus infusus subito per membra cucurrit,
 Et calefacta rubens tenuit praecordia sanguis.
 Mox rubuere genae, totos rubor inficit artus:
 Jam cutis est qui pulvis erat, jam terra medullas
 Ossibus includit, surgunt in messe capilli, 225
 Orbe micant gemino gemmantia lumina visus,
 Et vocem compago dedit, nova machina surgens
 Auctorem laudare suum, gavisa quod esset.

Tunc oculos per cuncta jacit, miratur amoenum
 Sic florere locum, sic puros fontibus amnes 230
 Quattuor undisonas stringenti gurgite ripas
 Ire per arboreos saltus, camposque virentes

225 *In messe, pro velut messis.*

228 *Hellenismum, pro ut laudet.*

229 *Amoenus locus paradisi.*

Miratur: sed quid sit homo, quos factus ad usus,
 Scire cupit simplex, et non habet unde requirat,
 Quo merito sibimet data sit possessio mundus, 235
 Et domus alma nemus per florea regna paratum:
 Ac procul exspectat virides jumenta per agros,
 Et de se tacitus, quae sint haec cuncta, requirit,
 Et quare secum non sint haec ipsa volutat:
 Nam consorte carens, cum quo conferret, ege-
 (bat. 240

MULIERIS CREATIO.

Viderat Omnipotens haec illum corde moven-
 (tem,
 Et miseratus ait: «Demus adjutoria facto,
 Participem generis:» tanquam si diceret auctor,
 Non solum decet esse virum; consortia blanda
 Noverit, uxor erit. Cúm sit tamen ille mari-
 (tus, 245

237 *Exspectare, est sinonimum de spectare, sed alliquoties, quia etiam addit aliquam spectationis seu alicujus rei nescesariae ideam.*

242 *Demus, Non est quantitas: «Faciamus ei adjutorium simile sibi.»*

Conjugium se quisque vocet; dulcedo recurat
 Cordibus innocuis, et sit sibi pignus uterque.
 Velle pares, et nolle pares, stans una voluntas,
 Par animi concors, paribus concurrere votis,
 Ambo sibi requies cordis sint, ambo fideles, 250
 Et quicumque datur casus, sit causa duorum.
 Nec mora, jam venit alta quies, oculosque su-
 (pinat

Somnus et in dulcem solvuntur membra soporem.
 Sed cùm jure Deus, nullo prohibente, valeret
 Demere particulam, de quo prius ipse para-
 (rat. 255

Ne vi ablata daret juveni sua costa dolorem,
 Redderet et tristem subito, quem laedere nollet
 Fur opifex vult esse suus: nam posset et illam
 Pulvere de simili Princeps formare puellam.
 Sed quo plenus amor toto de corde veniret, 260
 Noscere in uxore voluit sua membra maritum.

246 *Conjugium, pro conjugem.*

248 *Velle pro voluntate; sic invenitur etiam in poetis classicis, v. g. Virgilius dixit: cantare pares. Duo pastores maxime dexteri in cantu.*

255 *De eo quod, seu quam prius.*

258 *Fur suus, pro suae rei fur.*

Dividitur contexta cutis, subducitur una
Sensim costa viro, sed mox reditura marito.

Nam juvenis de parte brevi formatur odulta
Virgo, ¹ decora, rudis, matura tumentibus an-
(nis, 265

Et sine lacte pio fit mox infantia pubes.

Excutitur somno juvenis, videt ipse puellam
Ante oculos astare suos, pater, inde maritus,
Affectusque novos blandi genuere sopores.

Constitit ante oculos, alti quasi nympha pro-
(fundi: 270

Caesaries intonsa comis, gena pulchra rubore,
Omnia pulchra gerens, oculos, os, colla manusque,
Vel qualem possent digiti formare Tonantis.

NOSTRUM PRIMORUM,
IN PARADISO, VITA PARENTUM.

Nescia mens illis, fieri quae causa fuisset:

Tunc Deus et princeps ambos conjunxit in
(unum, 275

266 *Pio, loco matris.*

269 *Blandi eleganter pro singulare, blan-
dus sopor,*

270 *Nympha profundi, Venus.*

Et remeat sua costa viro; sua membra recepit.
Accipit et foenus, cum non sit debitor ullus.
His datur omnis humus, et quidquid jussa crea-
(vit;

Aeris et pelagi foetus, elementa duorum
Arbitrio commissa manent. His, «Crescite»
(dixit 280

Omnipotens, «replete solum de semine vestro,
Et de prole novos iterum copulate jugales.
Et dum terra fretum, dum coelum sublevat aer,
Dum solis micat axe jubar, dum luna tenebras
Dissipat, et puro lucent mea sidera coelo, 285
Sumere quidquid habent pomaria nostra, licebit:
Nam totum quod terra creat, quod pontus et aer
Protulit, addictum vestro sub jure manebit,
Deliciaeque fluent vobis et honesta voluptas:
Arboris unius tantum nescite saporem.» 290

Dixerat ista Deus: sanxit natura, quod inquit

277 *Totum accipit, Deus, cum usura Ada-
mo costam suam redidit.*

282 *Prima sillaba de copulare longa est.
Cum elisione pronuntiat, sicut vincla pro vin-
cula.*

289 *Fluent, pro affluent.*

Omnipotens. Mirata diem discedere, solem,
 Nec lumen remeare putat terrena propago,
 Solanturque graves lunari luce tenebras;
 Sidera cuncta notant coelo radiare sereno. 295

Ast ubi purpureum surgentem ex aequore cer-
 (nunt

Luciferum vibrare jubar, flammisque ciere,
 Et reducem super astra diem de sole rubentem,

Mox revocata fovent hesternam in gaudia mentes;
 Temporis esse vices noscentes, luce diurna 300
 Coeperunt sperare dies, ridere tenebras.

Tot bona facta Deus non obliviscitur unquam,
 Quae propter hominem fecit, sanxitque manere.
 Huic dominus pietatis opem subducere non vult,
 Projicere nec plasma suum. Scit conditor aevi, 305
 Esse nihil prorsus se praeter ubique rogandum,
 Et nisi subveniat, succurrens non erit ullus.

Inde malo bonus est homini Deus omnibus auctor;
 Spes, opifex, dominus, rector, dux, arbiter, index,
 Continua bonitate pius, virtute modestus, 310

298 *Diem rubentem, seu lucentem; super as-
 tra, id est, plusquam stellas.*

309 *index, Revelationum auctor.*

310 *Modestus qui de sua potestate humana
 non abusus est.*

Simplicitate bonus, et culmine celsior omni.
 Ibant per flores et laeta rosaria bini
 Inter odoratas messes lucosque virentes
 Simpliciter pecudum ritu, vel more ferarum,
 Corporibus nudis, sed nescia corda ruboris 315
 (Unde rudes cirent, quid moribus esset hones-
 (tum?)

Arboris unius fructu sub lege negato.
 Vovere non tellus, non rastro jussa domari,
 Quaerere nec sudor fructus quocumque labore
 Cogitur, aut campos aliquo de fonte rigare; 320
 Imbriferis semper pluviis absentibus uber.
 Cespes erat. Solis datus est locus ille duobus;
 Non placidas sustentat aves, non ore cruentas,
 Unguibus armatas nescit perferre volucres;
 Omne genus pecudum nescit, genus omne fera-
 (rum. 325

PECATUM PRIMUM.

Solus ibi irrepsit squamoso corpore serpens,
 Fraudibus imbutus mortis, caput omne malorum, ®
 Pectore vipereo mellitum ex ore venenum

323 *Plures doctores sentiunt, animalia om-
 nia tunc in Paradiso esse.*

Funereo sub dente parans spumante palato.
 Ergo ibi livor edax contusum dente venenum 330
 Invidiae mordacis habens sub fronte modesta,
 Quærit opem sceleri, per quam fallatur honestas,
 Simplicitasque cadat, vel credula corda reatum
 Incurrant non fraude sua, sed clade perenni.
 Fortia corda viri non expugnanda per an-
 (guem 335
 Praesensit pietatis inops, et conjugis aures
 Aggreditur sub voce pia; sermone maligno
 Insidiosus adit, heu! mollia corda puellae;
 Ingerit ore cibos crudeli funere plenos.
 His semel assumptis reserantur lumina cordis 340
 Ac permixta bonis patuit doctrina malorum.
 Poenituit nescisse dapes, et damna putantur
 Temporis exacta spatia: procedere pejus

329 «Spumat palatum serpentis, quia venenum sanieque vomit.»

336 Inops, pro expertus, sicut de mente insana dicitur, mente inops.

339 Funere, pro morte, pernicie.

343 Temporis spatia, tempus quo se abstinuerant de fructo vetito manducare, construe post: quippe pejus nefas ausum (est) procedere.

Ausum quippe nefas. Tentat seducta maritum,
 Et capit insontem jam noxia femina victum. 345
 Circumventa perit, sed circumscripta fefellit.
 Nec circumscriptor serpens impune triumphat.
 Nam postquam juvenis violata mente comedit
 Funereos sine lege cibos in morte futurus,
 Mox sapit infelix, quid pravum, quid sit hones-
 (tum: 350

Cognita simplicitas, sed mox est corde fugata.

Viderat Omnipotens, homines didicisse pudo-
 (rem,

Perdiderant quem fraude truci, dapibusque co-
 (messis

Errantes per prata reos, foliisque tegentes
 Fœcundus artus: dant agnita membra reatum. 355
 Illicitum fas ante putant, licitumque profecto
 Creditur esse nefas. Hos increpat ore tonanti

348 Violata mente, justa ideas, necnon locutionem homericam.

356 «Quod fas antea erat, illicitum putant, et quod revera licitum est, nisi culpa præcessisset, credebant esse nefas, ut et nuditas.» et in versibus 360 et 361, ubi legetabur: magis obtunsi et Omne suum quodcumque.

Sacrilegos, qui jura Dei calcando profanant,
 Dum quaerunt ullas foliis vel rupe latebras;
 Tunc magis ostensi, cùm credunt posse latere 360
 Obtentu quocumque Deum, cui cuncta patescunt,
 Es merito, quia cuncta facit, fecitque juvendo.

III.

SEDULIUS.

SI EVA PECATUM PARIT,
 BEATA VIRGO MARIA NOVIS
 SALUTEM DEDIT.

[*Carmen Paschale, II, v, 1-34.*]

Expulerat primogenitum saevissimus anguis
 Florigera de sede virum, blandique saporis
 Illecebris letum misero potarat amarum.

Nec solus meritam praesumptor senserat iram

- 1 *Primogenitum, vel etiam protoplastum.*
 3 *Potarat, sensus est, bibendum dederat, pro-*
pinaverat.
 4 *Praesumptor, In vetere paraphrase legi-*
tur: tmerator praecepti.

Mortali sub lege jacens, sed prorsus ab ipso 5
 Humanum simul omne genus. Heu! noxia conjux,
 Naxia tu conjux magis, an draco perfidus ille?
 Perfidus ille draco, sed tu quoque noxia conjux.
 Proh dolor! aeterni fuerant duo. Crescere post-

(quam

Coepit origo, perit, clademque a semine sump-
 (sit. 10

Quid numerosa dies, quid tempore proderat illo
 Cernere nongentos ultra feliciter annos,
 Progenimque senum decimam spectare nepotum,
 Jamque suum nescire genus, cùm victa supremis
 Cursibus, extremae sors irreparabilis horae, 15
 Sera licet, ventura foret longumque per aevum
 Vita brevis, nil esse diu, cum fine doleret?
 Nec reducem spes ferret opem, primique sepul-
 (erum

5 *Mortali, pro mortalitatis.*

9 *Aeterni, pro immortales.*

13 *Senum, adjectivum est.*

17 *Cum fine, id est, in fine suo posita, seu*
quando finis adest.

18 *Reducem, id est, quae reduceret in prio-*
rem statum.

Terrigenae caeca sorberet fauce nepotes,
 Ni pius ille sator, culpas ignoscere promptus, 20
 Reddere difficilis, sua ne factura periret,
 Quaeque Deo similis vivens astabat imago,
 Dissimilis de morte foret, veniale misertus
 Instauraret opus, pomisque vetaret acerbis,
 Quae mansere patres, natorum horrescere den-
 (tes, 25
 Donaretque suis semper placatus, ut unde
 Culpa dedit mortem, pietas daret inde salutem;
 Et velut e spinis mollis rosa surgit acutis,
 Nil quod laedat habens, matremque obscurat ho-
 (nore:
 Sic Evae de stirpe sacra veniente Maria, 30
 Virginis antiquae facinus nova virgo piaret:
 Ut quoniam natura prior vitiata jacebat
 Sub ditione necis, Christo nascente, renasci
 Posset homo, et veteris maculam deponere carnis.

23 Veniale, pro venia dignum.

25 Allutio de Ezech. XVIII, 2: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt. Vide etiam Ierem. XXXI, 29.

30 Sacra, Mariam calificat, non stirpem.

34 Pro veteris hominis, Ephes. IV, 22.

IV.

PASSIO DOMINI NOSTRI
 JESUCHRISTI.

[Sedulius, Carmen Paschale, V. v. 1-294.]

Has inter virtutis opes jam proxima Paschae
 Coeperat esse dies, Domini cum gloria vellet
 Ponere mortalem, vivamque resumere carnem,
 Non aliam, sed rursus eam, quam munere plenam
 Lucis, ab infernis relevans, ad sidera duxit. 5
 Exclamansque palam, «Pater, ista memet ab hora
 Salvifica: sed in hanc ideo veni tamen horam;
 Clarifica,» dixit, «nomen tuum;» magnaue coelo
 Vox resonans venit per nubila: «Clarificavi,
 Clarificabo iterum.» Quid apertius est Patre tes-
 (te, 10

Coelo assertore? At nec sic agnoscere Christum
 Gens voluit Judaea Deum: pars esse ferebat
 Hoc tonitrum; pars angelicam crepuisse loquelam.®

1 Has, quae sunt expositae in libris praesedentibus.

7 Joann. XII, 23 et 28.

O gens caeca oculis, o gens durissima corde;
 Non tonitrus potuit Christum, sive angelus
 (ullus 15

Auctorem generasse suum, qui, nomine Patris
 Audito, responsa daret; sed ab ore Tonantis,
 Natum agnoseentis, populus quo crederet astans,
 Vox emissa suo respondit consona Verbo.

Annua tunc sacrae celebrans per munera
 (coenae 20

Paschales ex more dapes, humilemque ministrum
 Se faciens, et grata suis exempla relinquens,
 Assurgit, famulisque libens famulatur, et omnem
 Linteolo accinctus tantum inclinavit honorem,
 Discipulis ut sponte lavans vestigia cunctis, 25

Nec Judam exiperet, quem proditoris iniquae
 Noverat auctorem. Sed nil tibi gloria, saeve
 Traditor, illa dabat pedibus consistere mundis,

Qui sensu pollutus eras, velut omne sepulchrum
 Exteriora gerens albae velamina formae, 30
 Sordibus interius foedoque cadavere plenum.

Nec Dominum latuere doli, scelerisque futuri
 Prodidit auctorem, panem cui tradidit ipse,

27 Nil pro minime.

30 Matth. XXIII, 27.

Qui panis tradendus erat: nam corporis atque
 Sanguinis ille sui postquam duo munera sanxit, 35
 Atque cibum potumque dedit, quo perpete nun-
 (quam

Esuriant sitianteque animae sine labe fideles:
 Protinus in Judam, sedes ubi livor habebat,
 Spiritus intravit teterrimus, armaque sumens

In Dominum, servile dedit consurgere bellum, 40
 Pactus grande nefas quavis mercede: nec illi
 Culpa datur pretio, sed inhaerent crimina facto.
 Tantumdem sceleris, terdena numismata sumens
 Argenti, parvo caecatus munere gessit,

Quantum, cuncta simul terrarum regna, maris-
 (que 45

Divitias, omnemque vagis cum nubibus aethram
 Si caperet, gesturus erat: neque enim bona
 (mundi

Sufficerent magni fuso pro sanguine Christi,
 Qui pater est mundi, qui fecerat hunc quoque
 (nasci.

Atque utinam sterili damnatus matre nequisset 50
 Natelem sentire diem, nec luminis hujus

40 Dedit, sicut in v. 28. «Bonum erat ei, si
 natus non fuisset homo ille.»

Haussiset placidas flabris vitalibus auras
 Æterno torpore latens, miseroque fuisset
 Sors melior nescire datam quam perdere vitam,
 Aut male fessus humo, confestim munera lucis 55
 Perderet, ut pulvis, quem ventus projicit ingens
 A facie terrae, rapidisque volatibus actus
 Spargitur in vacuas nebulis obscurior umbras.

Tunc, cruenta, ferox, audax, insane, rebellis,
 Perfide, crudelis, fallax, venalis, inique, 60
 Traditor immitis, fere proditor, impie latro,
 Praevius horribiles comitaris signifer enses?
 Sacrilegamque aciem, gladiis sudibusque minacem
 Cùm moveas, ore ora premis, mellique venenum
 Inseris, et blanda Dominum sub imagine pro-

(dis? 65

Quid socium simulas, et amica fraude salutas?
 Numquid terribiles aut pax conjurat in enses,
 Aut truculenta pio lupus oscula porrigit agno?

Traditus ergo viris operator sanctos iniquis,
 Consuetam non liquit opem, pueroque revul-

(sam 70

Ense Petri, ne qua pius a pietate vacaret,
 Reddidit auriculam; nec enim vindicta Tonanti
 Conveniens humana fuit, qui millia Patrem

Angelicas sibimet legiones poscere posset
 Plus duodena dari, si mallet sumere poenas 75
 De meritis, quam sponte suas ignoscere plagas.
 Tunc parci mucrone jubet, quia venerat ipse
 Ponere pro cunctis animam, non tollere cuiquam.
 Namque Petro, clara jandudum voce fatenti
 Cum Domino se velle mori, «Prius aliger, ini-

(quit, 80

Quam gallus cantet, hac me ter nocte negabis,»
 Non reprobando fidem, sed praedicendo timorem.

Continuo ad tristes Caiphae deducitur aedes.
 Ille sacerdotum fuerat tunc denique princeps,
 Et princeps scelerum; namque hoc residente

(cathedra 85

Pestifera, falsis agitatum testibus ardet
 Concilium, jam jamque volant mendacia mille
 In Dominum, vanis hominum conflata cavillis,
 Et pereunt levitate sui velut ignis oberrans
 Arentes stipulas, vires cui summa cremandi 90
 Materies infirma rapit, victoque furore
 Labitur invalidae deformis gloria flammae.

Potsquam nulla dolis patuit via, brachia tolli
 Armata in insontem saevus furor: heu mihi! quantis

93 Tolli, pro ut tollantur.

Impedior lacrimis rabidum memorare tumultum
(tum 95

Sacrilegas movisse manus? non denique passim
Vel colaphis pulsare caput, vel caedere palmis,
Aut spuere in faciem plebs execranda quievit.

Ille tamen patiens subiecto corpore tetum
Sustinuit, nostraeque dedit sua membra saluti.
(ti. 100

Namque per hos colaphos caput est sanabile nostrum,
(trum,

Haec sputa per Dominum nostram lavere figuram,
(ram,

His alapis nobis libertas maxima plausit.

At senior, cui cuncta potens praedixerat auctor,
(tor,

Quae ventura forent, quoniam transire nequibat
(bat 105

95 *Tumultum, pro turbam tumultuantem.*

99 *Totum, vel omnia.*

103 *Plausit dictum ex more veterum, quo per alapae ictum et plausum in malis libertas servis manumissis conferebatur, ut notum est.*

104 *Senior, id est, S. Petrus.*

Infectum, quod Christus ait, se prorsus adesse
Ipsius ex sociis, semel, ac bis, terque negavit,
Et gallus cecinit, completa est sanctio Christi,
Et sensus rediere Petri: memor ille malorum
Immemoris damnavit opus, gemituque sequente,
(te, 110

Culpa fugit, cedunt lacrimis delicta profusis,
Et dulcem veniam fletus generastis amari.

Jamque dies aderat, nocturna moestior umbra,
Flagitium visura novum, tenebrisque remotis,
Pandebat populis Judaeae crimina gentis. 115

Mox igitur Dominum Pilati ad moenia duci
Nexibus astrictum Judas ut vidit iniquus,
Dirigit, scelerisque sui commercia reddens
Incassum, facti pretium, non facta reliquit.
Quidnam etenim prodest, illic trepidare timore,
(re, 120

Nullus ubi timor est? aut quae confessio tetro
Lucet in inferno, cum jam demersa securis

106 *Adesse, aliquoties pro esse ponitur.*

116 *Moenia, ut innuatur magnificentia aedium Pilati.*

120 *Psalm. XIII, 5.*

123 *Psalm. IV, 6;*

Arboris infandae radicibus, exitialem
 Quae peperit fructum, feralia germina vertat
 Funditus, et dignis pereant mala rebora flam-

(mis? 125

Continuoque trucidis correptus mente furoris,
 Se quoque morte petit (quamquam tunc sanior
 (esset,

Cùm scelus ulcisci praecurreret); ipsaque dirae
 Gutturum vocis iter, cuncti quae vendere mundi
 Ausa redemptorem, nodatis faucibus angens 130
 Infelicem animam laqueo suspendit ab alto.

Lenior ira quidem tantae pro crimine culpae,
 Cunctorum cui nulla foret par poena malorum.
 Exitus hic mortis tamen, et sublime cadaver
 Ostendit populis, quanto de culmine lapsus 135
 Pridem discipulus, qui nunc reus, alta relinquens
 Sidera tartareum descendit ad usque profundum;
 Tunc vir apostolicus, nunc vilis apostata factus.

At Dominus patiens cùm praesidis ante tri-
 (bunal

126 *Mente trucidis furoris, id est, ea mente
 qualem trux furor efficit, furibunda mente.*

131 *Sermo bonus, ponit ab, pro ex: arbore
 suspendit ab alta.*

Staret, ut ad jugulum ductus mitissimus ag-
 (nus, 140

Nil inimica cohors insontis sanguine dignum
 Repperiens, regem quod se rex dixerat esse,
 Objicit, et verum mendax pro crimine ducit.
 Nec mirum, si jura Dei gens perfida vitet,
 Imperiumque neget, locus quae semper ama-
 (vit, 145

Idola dilexit; simili nam more furentes
 Tunc coluere Baal, nunc elegere Barabbam,
 Damnatoque pio, conservatoque protervo,
 Mutavit per utrumque viam sententia justam,
 Auctor mortis erat, jussus qui sumere lucem; 150
 Auctor lucis erat, jussus qui sumere mortem.
 Credite jam Christum, pro cunctis credite pas-
 (sum.

Quid dubitatis adhuc? en sectus terga flagellis,
 Subditus opprobriis, poenas amplectitur omnes,
 Ne dignus sentire necem vel latro periret. 155

140 *Jugulum, poetice pro jugulationem,
 caedem.*

156 *Sanguinis hujus, super nos et super fi-
 lios nostros.*

Heu! falx torva patrum, segetem caesura ne-
 (potum,
 Heu! facinus, Pilate, tuum! quot gesseris uno
 Crimina iudicio, vigili si mente notares,
 Non solas lavisse manus, sed corpore toto
 Debueras sacrum veniae sparare lavacrum. 160
 Corripis insontem, sistis sub praeside regem,
 Praeponis humana Deo: qua morte teneris,
 Qui Dominum numerosa cruci per vulnera figis?
 Cùmque datus saevis ad poenam Sanctus abi-
 (ret
 Militibus, vilem rubri sub tegmine cocci 165
 Vestitur chlamydem, species ut cuncta cruentae
 Mortis imago foret; spinis circumdedit amplum
 Nexa corona caput, quoniam spineta benignus
 Omnia nostrorum susceperat ille malorum; 169
 Implet arundo manum, sceptrum quod mobile
 (semper,
 Invalidum, fragile est, vactum, leve: moxque
 (alienos
 Deponens habitus, proprium suscepit amictum,
 Scilicet humanae positurus tegmina carnis,
 Et sumpturus item, nil jam ut mutabile feret,
 Post mortem propria cum majestate resur-
 (gens. 175

(Humano ponens mortalem tegmine carnem.)
 Nec sine divino constat moderamine gestum,
 Quod vinum cum felle datum, tristisque sapo-
 (rem
 Suscipiens tetigit labiis, et ab ore removit:
 Quippe necem parvo degustaturus amaram 180
 Tempore, quam reduci contemnere carne pararet.
 Protinus in patuli suspensus culmine ligni,
 Religione pia mutans discriminis iram,
 Pax crucis ipse fuit, violentaque robora mem-
 (bris
 Illustrans propriis, poenam vestivit honore, 185
 Suppliciumque dedit signum magis esse salutis,
 Ipsaque sanctificans in se tormenta beavit.
 Neve quis ignoret, speciem crucis esse colendam,
 Quae Dominum portavit ovans, ratione potenti
 Quattuor inde plagas quadrati colligit orbis 190
 Splendidus Auctoris de vertice fulget Eous,
 Occiduo sacrae lambuntur sidere plantae,
 Arcion dextra tenet, medium laeva erigit axem,
 —
 176 *Versiculum hoc, varians est, versiculi*
 173. *Poetice dicitur tristis, loco amaritudinis.*
 183 *In religionem mutatus, id est, instru-*
mentum supplicii fit symbolum religionis.

Cunetaque de membris vivit natura creantis,
Et cruce complexum Christus regit undique
(mundum. 195

Scribitur et titulus, *Hic est rex Judeorum*,
Quo nihil a deitate vacet: nam coelitus actum
Hoc Hebrae referet, hoc Graeca, Latinaque lin-
(qua;

Hoc docet una fides, unum ter dicere regem.
Hujus in exuviis sors mittitur, ut sacra ves-
(tis, 200

Intemerata manens, a Christo schisma vetaret.
Quin etiam insontis latere ex utroque eruentos
Constituere viros, meritum licet omnibus unum
Non faciat similis quambis sententia; namque
Inter carnifices sancto pendente latrones, 205
Par est poena trium, sed dispar causa duorum.

Hi mundo sunt quippe rei pro crimine multo;
Huic reus est mundus salvatus sanguine justo.
Supplicisque tamen rerum dominator in ipsis
Jura potestatis non perdidit: aequus utrumque 210
Judex namque tuens, hunc eligit, hunc repro-
bavit,

199 Ter, ad trinitatis misterium refertur.

Amborum merita praeceleso examine pensans,
Unus enim, quem vita ferox nec morte relinquit,
In Dominum seclerata movens convicia, dictis
Mordebat propriis, et tanquam setiger hircus 215

Ore venenoso vitem lacerabat amoenam;
Alter adorato, per verba precantia Christo,
Saucia dejectus fletebat lumina (tantum
Lumina, nam geminas arcebant vincula palmas.)
Quem Dominus, ceu pastor ovem deserta per
arva 220

Colligit errantem, secumque adducere gaudet
In campos, paradise, tuos, ubi flore perenni
Gramineus blanditur ager, nemorumque voluptas
Irriguis nutritur aquis, interque benigne
Conspicuos pomis non decipientibus hortos 225
Ingemit antiquum serpens habitare colonum.

215 *Proprius, pro suis, causa cadenciae in latinitate utitur.*

118 *Defectus, id est, in animo.*

223 *Pro nemora laeta.*

226 *Ingemit serpens ille tartareus, antiquum sine lapsu degere jam colonum, sic paraphrase. Serpens, id est, demon «Craco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus»*

Ambo igitur varium diverso calle latrones
 Aggressi facinus, violentum, grande patrarunt:
 Infernas adit ille fores, adit iste supernas;
 Ille profunda sequens penetravit claustra gehennae, 230

Abstulit iste suis coelorum regna rapinis.

Interea horrendae subito venere tenebrae,
 Et totum tenere polum, moestisque nigrantem
 Exequiis texere diem; sol nube coruscus
 Abscondens radios, tetro velatus amictu, 235
 Delituit, tristemque infecit luctibus orbem.
 Hunc elementa sibi metuerunt cernere vultum,
 Auxiliis orbata patris, laetata per ortum,
 Moesta per occasum. Nam lux ut tempore fulsit
 Nascentis Domini, sic, hoc moriente, recessit, 240
 Non absens mansura diu, sed mystica signans
 Per spatium secreta suum; quippe ut tribus horis
 Caeca tenebrosi latuerunt sidera coeli,

(Apocalypse, XII, 9.

237 Vultum, pro aspectum seu faciem (orbis obscurati)

242 Spatium suum, intervallo quo mensura fuit.

Sic Dominus clausi triduo tulit antra sepulcri.
 Nec tellus sine clade fuit, quae talia cernens 245
 Funditus intremuit, dubioque in fine supremum
 Expavit natura modum, ne eogeret omnem
 Summus apex inferna petens succumbere molem,
 Auctoremque sequens per tartara mundus abiret.
 Sed Pietas immensa vagas properabat ad umbras, 250

Perdita restituens, non consistentia perdens.

Nulla tamen tanti metuerunt signa pericli,
 Qui Dominum fixere cruci; quin insuper haustum
 Cum peteret sitiens, unus de plebe nefanda
 Peniculo infusum calamo porrexit acetum. 255
 Mamzeribus populis in deteriora volutis
 Conveniens liquor ille fuit: nam dulcia vina
 Sicut in horrendum dum convertuntur acetum,
 A mensis projecta jacent: ita tempore prisco
 Gens accepta Deo, nunc est odiosa propago. 260
 Ergo ubi cuncta boni completa est passio Christi,

247 Modum (sibi positum)

256 Mamzeres, ignominiosum nomen quod ab auctore judeis datur. Lex Deuter. dicit: Non ingreditur manzer, id est scorto natus, in ecclesiam Domini (Deuteronom. PXIII, 2.)

Ipse animam proprio dimisit corpore sanctam,
 Ipse iterum sumpturus eam, quia mortuus idem,
 Idem vivus erat, membris obeuntibus in se,
 Non obeunte Deo, cujus virtute retrorsum 265
 Infernae patuere viae, ruptaeque fatiscunt
 Divisa compage petrae, rediviva jacentum
 Corpora sanctorum fractis abiere sepulcris,
 In cineres animata suos; subitoque fragore
 Illud obans templum, majoris culmina templi 270
 Procubuisse videns, ritu plangentis alumni,
 Saucia discisso nudavit pectora velo,
 Interiora sui populis arcana futuris
 Jam reseranda docens, quia lex velamine Moysi
 Teeta diu, Christo novis veniente, pateseit. 275
 Die ubi nunc, tristis, victoria, die ubi nunc sit,
 Mors, stimulus, horrenda, tuus? quae semper
 (opimis.

Insaturata malis, cuctas invadere gentes

278 *Avienus dixerat etiam: noverca insaturata odiis.*

265 *Retrorsum, pro redita.*

272 *Pulchra translatio ab iis petita, qui in suorum funere nuda ut pectora, scindunt vestimenta.*

Poenali ditione soles. En pessima, non tu
 Pervenis ad Christum, sed Christus pervenit ad
 (te, 280

Cui licuit sine morte mori, quique omnia gignens
 Omnia constituens, te non formavit; ut esses,
 Semine vipereo, culpa genitrice crearis,
 Et, venia regnante, peris. Jam spiritus artus
 Liquerat ad tempus, patulo jam frigida ligno 285
 Viscera pendevant, et adhuc furor, arma minis-
 (trans,

Cuspide perfossum violat latus: eque patenti
 Vulnere purpureus cruor et simul unda ecurrit.
 Haec sunt quippe sacrae pro religionis honore,
 Corpus, sanguis, aqua, tria vitae munera nos-
 (trae. 290

Fonte renascentes, membris et sanguine Christi
 Vescimur, atque ideo templum deitatis habemur:
 Quod servare Deus nos annuat immaculatum,
 Et faciat tenues tanto mansore capaces.

282 *Sapient. I, 13: Dominus mortem non fecit.*

286 *Viscera, poetice pro corpus.*

ALEGORIA.

DE LIGNO VITAE.

Est locus ex omni medius, quem cernimus, orbe;
 Golgotha Judaei patrio cognomine dicunt:
 Hic ego de sterili succisum robore lignum
 Plantatum memini fructus genuisse salubres.
 Non tamen hos illis, qui se posuere, colonis 5
 Praebuit: externi fructus habuere beatos.
 Arboris haec species uno de stipite surgit,
 Et mox in geminos extendit brachia ramos:
 Sicut plena graves antennae carbasa tendunt,
 Vel cùm disjunctis juga stant ad aratra juven-
 (cis. 10
 Quem tulit, hoc primo maturo semine, lapsum

1 Dicitur (Golgotha) esse medium terrae,
 hic est victoria signum.

10 Disjunctis juvenis, id est, jugum non
 ferentes.

11 Lapsum, vere refertur ad peccatum pri-
 mi parentis. Quem tulit ex primo naturae se-
 mine, statum natuuale hominis ad statum gra-
 tiae opositum.

Concepit tellus: mox hinc (mirabile dicta)
 Tertia lux iterum, terris superisque tremendum
 Extulerat ramum, vitali fruge beatum.
 Sed bis vicenis firmatus et ille diebus 15
 Crevit in immensum, coelumque cacumine summo
 Contigit, et tandem sanctum caput abdidit alto
 Dum tamen ingenti bis senos pondere ramos
 Edidit, et totum spargens porrexit in orbem;
 Gentibus ut cunctis victum vitamque perennem 20
 Praeberen, mortemque mori qui posse docerent.
 Expletis etiam mox quinquaginta diebus,
 Vertice de summo divini nectaris haustum
 Detulit in ramos coelestis spiritus aerae:
 Dulci rore graves manabant undique frondes. 25
 Ecce sub ingenti ramorum tegminis umbra
 Fons erat: hic, nullo casu turbante, serenus,
 Perspicuis illimis aquis, et gramina circum
 Fundebant laetos vario de flore colores.
 Hunc circum innumerae gentes populi que coi-
 bant, 30

13 Resurrectio.

15 Assentio.

18 Apostoli duodecim.

23 Sancti Spiritus effusio.

27 Ecclesia D. N. J. Christi.

Quam varii generis, sexus, aetatis, honoris
Innuptae nuptaeque simul, viduaeque, nurusque.
Infantes, puerique, viri, juvenesque, senesque.

Hic ubi multigenis flexos incumbere pomis
Cernebant ramos, avidis attingere dextris 35

Gaudebant madidos coelesti neciare fructus:
Nec prius hos poterant cupidis decerpere palmis,

Quam lutulenta viae vestigia foeda prioris
Detererent, corpusque pio de fonte lavarent. 40

Ergo diu circum spatiantes gramine molli,
Suspiciunt alta pendentis arbore fructus:

Tum si quis ex illis delapsa putamina ramis
Et dulces, multo rorantes nectare, frondes

Vescuntur, veros exoptant sumere fructus. 45

Ergo ubi coelestem ceperunt ore saporem,
Permutant animos, et mentes perdere avaras

Incipiunt, dulcique hominem cognoscere sensu.
Insolitum multis stomachum movisse saporem

Vidimus, et fellis commotum melle venenum 50

Regecisse bonos, turbata mente, saporis:
Aut avide sumptum non diduxisse, diuque

34 Incumbere, inclinare.

39 Via prior, idolatria.

46 Ore, vel ora.

52 Diduxisse, pro dilexisse.

Et male potatum tandem evomuisse saporem.

Saepe quidem multi, renovatis mentibus, aegros

Restituere animos; et quae se posse negabant, 55

Pertulerunt, fructumque sui cepere laboris.

Multi etiam sanctos ausi rontingere fontes,

Discussere iterum subito, retroque relapsi,

Sordibus et coeno misti voluntur eodem.

Multi vera bono portantes pectore, totis 60

Accipiant animis, penitusque in viscera condunt,

Ergo qui sacros possut accedere fontes,

Septima lux illos optatas sistit ad undas,

Tingit et in liquidis jejunos fontibus artus.

Sic demum illuviem mentis, vitaeque prioris 65

Deponunt labem; purasque à morte reducunt

Illustres animas, coelique ad limen ituras.

Hinc iter ad ramos et dulcia poma salutis;

Inde iter ad coelum per ramos arboris altae.

Hoc LIGNUM VITAE est cunctis credentibus

Amen. 70

67 Vers. de Virgil. sumptum. En. VI.758

®

VI.

COELUM, ID EST, VITA ETERNA,
EST OMNI BONO CHRISTIANO, VERA
RETRIBUTIO.

SEDULIUS.

(*Carmen Pascha. I. v. 337-354.*)

In signo sacrata crucis vexilla coruscant:
En Regis pia castra micant, tuba clamat herilis,
Militibus sua porta patet; qui militat, intret:
Janua vos aeterna vocat, quae janua Christus.
Aurea perpetuae capietis praemia vitae, 5
Arma quibus Domini tota virtute geruntur,
Et fixunt est in fronte decus. Decus armaque por-
to,
Militiaeque tuae, bone Rex, pars ultima resto.
Hic propriae sedes: hujus mihi moenibus urbis
Exiguam concede domum, tuus incola sanctis 10

1 Post Constantinum, vexillae crucis signo
ornatae fuerunt.

4 Ego sum Ostium.... J. X. 9.

9 Proprius, id est, verus et permanens.

Ut merear habitare locis, alboque beati
Ordines extremus conscribi in saecula civis.
Grandia posco quidem: sed tu dare grandia nosti;
Quem magis offendit, quisquis sperando tepescit.

Christe, fave botis, qui mundum in morte ja-
centem 15

Vivificare volens, quondam terrena petisti
Coelitus, humanam dignatus sumere formam,
Sic aliena gerens, ut nec tua linquere poses.

VII.

THEOLOGIAE CHRISTIANAE SUMA.

S. PRUDENCI,

[*Contra Symmachum, II, 69-269.*]

Allegat morem veterum: nil dulcius esse
Affirmat solitis, populosque hominesque teneri
Lege sua, Sicut variae nascentibus, inquit,
Contingunt pueris animae: sic urbibus affert
Hora diesque suum, cum primum moenia sur-
gunt, 5

11 Idolium, sine quantitatis regula.

Aut fatum, aut genium, ejus moderamine reg-
(nent.

Addit et arcanum rerum, verique latebras
Prosperitate aliqua deprendi posse, secundi
Per documenta boni, si sint felicia quae quis
Experiendo probet: cessisse parentibus omne 10
Idolium semper feliciter et pede dextro.

Enumerat longi vim temporis: exitat ipsam
Crinibus albertem niveis, et fronte vietam,
Ore reposcentem querulo sua numina Romam:
«Liberamur, liceat proprio mihi vivere more. 15
Et quis erit qui mille meos reprehenderit annos?

Uno omnes sub sole siti, vegetamur eodem
Aere: communis cunctis viventibus aura.
Sed, quid sit, qualisque deus, diversa secuti,
Quaerimus, atque viis longe distantibus, unum 20
Imus ad occultum. Suus est mos cuique genti,
Per quod iter properans eat ad tam grande pro-
(fundum.)

*Fides christiana tenet: Unum esse Deum, Unum.
Deum esse eternum, qui etiam redituri nos
eternales, si à rebus consumptibilibus ab-
tracti sumus.*

His tam magnificis tantaque fluentibus artes,

Respondet vel sola Fides, doctissima primum
Pandere vestibulum verae ad penetralia sectae. 25
Nam, cum divinis agimus de rebus, et illum,
Qui vel principio caruit vel fine carebit,
Quique chaos anterior fuerit, mundumque creavit,
Conjectare animo contendimus, exigua est vis
Humani ingenii, tantoque angustâ labori: 30
Quippe minor natura aciem si intendere tentet
Aerius, ac penetrare Dei secreta supremi,
Quis dubitet victo fragilem lassescere visu,
Vimque fatigatae mentis sub pectore parvo
Turbari invalidisque hebetem succumbere cu-
(ris? 35

Sed facilis fidei via provocat Omnipotentem
Credere qui bona non tantum praesentia donat,
Sed ventura etiam longisque intermina saeculis
Promittit, ne totus eam resolutus inane
In nihilum, pereamque brevem post luminis u-
(sum. 40
Muneris auctores ipso de munere pendas:
Æterna aeternus tribuit, mortalia confert
Mortalis; divina Deus, peritura caducus.

25 *Sectae, Doctrinae.*

36 *Provocat, pro invitat.*

Omnia quae tempus peragit, quaeque exitus au-
(feret,

Vilia sunt brevitate sui, nec digna perenni 45

Largitore: cui propria est opulentia, nunquam
Desinere, idque homini dare, quod non desinat
(unquam.

Nam si corruptum; corrumpendumve Deus quid
Praestat, habetque nihil, quod sit pretiosius istis.
Pauper, et infirmus, et summo indignus honore 50

Et non omnipotens, sed inanis numinis umbra et

Hac ratione Fides sapienter conjicit, imo

Non dubitat, verum esse Deum: qui, quod sumus
(et quod

Vivimus, illaesum semper fore, si mereamur,
Nos sperare juvet. Coelestia si placet, inquit, 55
Scandere, terrenas animo depellite curas.

Nam quantum subjecta polo tellus jacet infra, s,

Dividiturque ab humo convexi rogia coeli,

Tantum vestra meis distant mundana futuris.

Dira bonis, scelarata piis, tenebrosa serenis. 60

57 *Et seq. Secundum Isaiam Prophetam.*
LV, 9: Sicut exaltantur coeli a terra, sic exal-
tatae sunt viae meae a viis vestris, Et cogitatio-
nes meae a cogitationibus vestris.

Quidquid obire potest, fugiatis, censeo: quidquid
Naturae ratione capit vitium, atque senescit,
Pro nihilo, in nihilum quia sunt reditura, putetis.

In creatione quidem dedit Deus naturae, orna-
menta pulchra et delectabilia; sed ipsi homini
praesepit, ne delectamentis traderetur. Non
enim in sensualitate, sed in abstractione, vita
cristiana sistit.

Cuncta equidem, quae gignit humus, quae con-
(tinet, ipse

Principio instituit, nitidoque insignia mundo 65

Ortamenta dedi, speciosaque semina finxi.

Sed tamen esse modo volui, parcisque fruenda

Moribus indulsi, quantum moribundus et aeger

Corporis ac vitae volucris sibi posceret usus:

Non ut captus homo studiis, et inaniter ardens, 70

66 *Spec. pro pulchra. Semina, id est, arbo-*
res et plantae.

67 *Pro indulsi, id est, indulgenter permi-*
si (seu dedi) fruenda hominibus parciorum mo-
rum, hominibus sobriis.

68 *Moribundus et aeger usus, poetice, id*
est, utilitas homini moribundo et aegro ex his
apienda.

Duceret omne bonum positum in dulcedine rerum
 Et specie tenui, quas currere tempore jussi;
 Atque ævum statui, sub, quo generosa probarem
 Pectora, ne torpens et non exercita virtus
 Robur enervatum gereret sine laude palæstræ. 75
 Illecebrosus enim sapor est et pestifer horum,
 Quæ, dum prætereunt, miro oblectamine mentes
 Implicitas vincetasque tenent: vincenda voluptas,
 Elaqueanda animi constancia, ne retinaculis
 Mollibus ac lentis nexa et captiva prematur. 80
 Luctandum summis conatibus: inter acerba
 Sectandum virtutis iter; ne suavia fluxæ
 Conditionis amet, nimium nec congerat aurum,
 Nec varios lapidum cupido spectare colores
 Ambitiosa velit: nec se popularibus auris 85
 Ostendet, pulchroque inflata tumescat honore.
 Ne natale solum, patrii ne jugere ruris
 Tendat, et externos animum diffundat in agros,
 Et ne corporeis addicat sensibus omne,
 Quod vult, aut quod agit: ne præferat utile jus-
 (to, 90
 Spemque in me omnem statuatur, nunquam peritura,

72 *Currere transmutari.*

88 *Diffundat, pro extendat.*

Quæ dederò, longoque die mea dona trahenda.

Actiones nostræ, cum Dei idea, relationem habere debent, nec non, semper in æternum tendere, sublato timore Dei, humana societas corruit.

Hæc igitur spondente Deo. quis fortis et acer,
 Virtutisque capax breve quidque perennibus in se
 Præstulerit? vel quis sapiens potiora putarit 95
 Gaudia membrorum, quam vivæ præmia mentis?
 Nonne hominem ac pecudem distantia separatum.
 Quod bona quadrupedum ante oculos sita sunt;
 (ego contras
 Spero quod extra aciem longum servatur in ævum?
 Nam, si tota mihi cum corpore vita peribit, 100
 Nec poterit superesse meum post funera quid-
 (quam,
 Quis mihi regnator cœli? quis conditor orbis?
 Quis Deus? aut quæ jam merito metuenda po-

(testas?
 Ibo per impuros fervente lividine luxus:
 Incestavo toros: sacrum calcabo pudorem: 105
 Infitiabor habens aliquod sine teste propinqui
 Depositem: tenues avidus spoliabo clientes:
 Longævam perimam magico cantamine matrem;

Tardat anus dominum dilata morte secundum.
 Nec formido malum: falluntur publica jura. 110
 Lex armata sedet, sed necit crimen opertum,
 Aut, si res pateat, iudex corrumpitur auro.
 Rara reos justa percellit poena securi.

Sed quid ego haec meditor? revocat Deus ecce
 (cœvera

Majestate minax: negat interitura meorum 115

Per mortem momenta operum. Non occidet, in-
 (quit,

Interior, qui spirat, homo: luet ille perenne
 Supplicium, quod subjectos male rexit artus.

*Punitio post mortem. Corporum resurrectio
 per visibilia explicatur.*

Nec mihi difficile est liquidam circumdare
 Naturam, quamvis perflabilis illa feratur 120

More Noti: capiam tamen, et tormenta adhibebo

Ipsè incorporeus, ac spirituum sator unus.

Quit et corporibus parilis consortia poenae

109 *Vult dicere: nam mater anus longaevi-
 tate sua me moratur, quominus bonorum ipsius
 fiam dominus secundus.*

Decernam: possum quoniam renovare favillas
 Antiquam in faciem, nec desperanda potestas: 125
 Qui potui formare novum, reparabo peremptum.
 Non desunt exempla mea virtutis: in ipsis
 Seminibus natura docet revirescere cuncta
 Post obitum: siccantur enim pereunte vigore,
 Quo vixere prius; tunc sicca et mortua, sulcis 130

Aut foveis mandata latent, et more sepulcri

Obruta de tumulis redivivo germine surgunt.

Numquid nosse potes, vel conjectare, quis istud?

Tam sollers opifex struat? aut quae vis agat intus?

Nil vos, o miseri, physicorum dogmata fallant 135

En ego gignendi dominus ac restituendi,

Quod perit fluxitque, potens: arentia quaeque

In veteres formans aut flore aut fronde reduco.

Idque ipsum quandoque homini facturus, inani

Surgat ut ex cinere, structuraque pristina cons-

(tet: 140

Quae mihi pro meritis vel per tormenta rependat

Crimina, vel summae virtutis in arce coruscet?

Non peritura dehinc, quaecumque in sorte mane-

Unitas Dei, sua Omnipotentia, Duplex demonstratio de polytheismi absurditate.

Interea, dum mixta viget substantia in unum,
 Sit memor auctoris proprii, veneretur et oret 145
 Artificem submissa suum; non condidit alter
 Halantis animae figmentum, et corporis alter;
 Nec bona praesentis vitae numerosa gubernant
 Numina. Non alius sagetes et spicae farra
 Suppeditat Deus, aut alius dat musta raccanis, 15.
 Purpureumque gravi fundit de palmito succum.
 Ipse ego sum, virides oleas pinguescere baccis
 Qui facio, Graja quas Pallade fingitis ortas,
 Et qui lucinas tribuo nascentibus horas.
 Unus ego haec elementa rego, nec mole labo-
 (ris, 155
 Ut miser infirmusve aliquis fragilisve, fatigor.
 Lux immensa mihi est, et non resolubilis aetas,
 Sensibus et vestris haud intellecta vetustas.
 Inde ministeriis ad tot moderamina mundi
 Non egeo, nec participes sociosve requiro. 160
 Porro autem angelicas legiones, quas mea fecit
 Dextera, nosse meum est, et quae natura creatis

154 *Horas lucinas, pro horas lucis seu vitae.*

Subsistant, qualesque mihi serventur ad usus.

Tu, me praeteritu, meditaris numina mille,
 Quae simules parere meis virtutibus, ut me 165
 Per varias partes minuas: cui nulla recidi
 Pars aut farma potest: quia sum substantia sim-
 (plex,

Nec pars esse queo. Solis diviso rebus
 Compositis factisque subest: me nemo creavit,
 Ut scindi valeam. cunctorum Conditor unus. 170
 Crede, quod ex nihilo formavi, pars mea non est.

Quod est verum Dei templum.

Quare age, mortalis, soli mihi construe tem-
 (plum,

Meque unum venerare Deum. Caementa remitto,
 Et quae saxa Paros secant, et quae Punica rupes,
 Quae virides Lacedaemon habet, maqulosaque
 (Synnas. 175

Nativum nemo scopuli mihi dedicet ostrum.
 Templum mentis amo, non marmoris: aurea in illo
 Fundamenta manent fidei: structura nivali
 Consurgit te nitens; tegit ardua culmen
 Justitia in: spargit sola pieta rubenti 180
 Flore pudicitia: pudor ahmuset atria servat.

Haec domus apta mihi est, haec me pulcherrimam
(sedes

Accipit, aeterno coelestique hospite digna.
Nec novus hic locus est: fluxit mea gloria in ar-
(tus,

Et lux vera Dei: Deus illustravit alumnam 185
Materiem, corpusque Parens habitabile fecit
Ipse sibi, placito ut posset requiescere templo.

*Primi hominis peccatum, et ejus, per Jesum
Christum reparatio.*

Condideram perfectum hominem, spectare su-
perna

Mandaram, totis conversum sensibus in me
Recto habitu, celsoque situ, et sublime tuen-
(tem: 190

Sed despexit humum, seque ineliavit ad orbis
Divitias, pepulitque meum de pectore numen.

Restituendus erat mihi met; submissus in illum

Spiritus ipse meus descendit, et edita limo
Viscera divinis virtutibus informavit. 195

Jamque hominem assumptum summus Deus in
(deitatem

Transtulit, ac nostro docuit recalescere cultu.

VIII.

PECATI ORIGO ET EJUS CONSE-
QUENTIAE.

PRUDENCI.

(Hamartigeniae v. 190—346.)

CAUSA PECATI, EST PRIMI HOMINIS
LAPSUS.

Inventor vitii non est Deus; angelus illud
Degener infami conceptus mente creavit:
Qui prius augustum radiabat sidus, et ingens
Ex nihilo splendor nutrito ardebat honore 4
Ex nihilo nam cuncta retro, factumque quod us-
quam est:
At non ex nihilo Deus, et Sapietia vera,

3 Radiabat (tamquam) sidus augustum: ex
nomine Lucifer. Vid. Isai. XIV. 12 et seq.

4 Angeli creati fuerunt, sicut ceterae creatu-
rae, ex nihilo.

5 Retro, id est, a principio.

T. III.—5.

Haec domus apta mihi est, haec me pulcherrimam
(sedes

Accipit, aeterno coelestique hospite digna.
Nec novus hic locus est: fluxit mea gloria in ar-
(tus,

Et lux vera Dei: Deus illustravit alumnam 185
Materiem, corpusque Parens habitabile fecit
Ipse sibi, placito ut posset requiescere templo.

*Primi hominis peccatum, et ejus, per Jesum
Christum reparatio.*

Condideram perfectum hominem, spectare su-
perna

Mandaram, totis conversum sensibus in me
Recto habitu, celsoque situ, et sublime tuen-
(tem: 190

Sed despexit humum, seque ineliavit ad orbis
Divitias, pepulitque meum de pectore numen.

Restituendus erat mihi met; submissus in illum

Spiritus ipse meus descendit, et edita limo
Viscera divinis virtutibus informavit. 195

Jamque hominem assumptum summus Deus in
(deitatem

Transtulit, ac nostro docuit recalescere cultu.

VIII.

PECATI ORIGO ET EJUS CONSE-
QUENTIAE.

PRUDENCI.

(Hamartigeniae v. 190—346.)

CAUSA PECATI, EST PRIMI HOMINIS
LAPSUS.

Inventor vitii non est Deus; angelus illud
Degener infami conceptus mente creavit:
Qui prius augustum radiabat sidus, et ingens
Ex nihilo splendor nutrito ardebat honore 4
Ex nihilo nam cuncta retro, factumque quod us-
quam est:
At non ex nihilo Deus, et Sapietia vera,

3 Radiabat (tamquam) sidus augustum: ex
nomine Lucifer. Vid. Isai. XIV. 12 et seq.

4 Angeli creati fuerunt, sicut ceterae creatu-
rae, ex nihilo.

5 Retro, id est, a principio.

T. III.—5.

Spiritus et sanctus; res semper viva, nec unquam
Cœpta, sed aërios etiam molita ministros.

Horum de numero quidam pulcherrimus ore,
Majestate ferox, nimis dum viribus auctus 10

Inflatur, dum grande tumens sese altius effert,
Ostentatque suos licito jactantius ignes:

Persuasit, propriis genitum se viribus ex se

Materiam sumpsisse sibi, qua primitus esse

Inciperet, nascique suum sine principe cœp-
tum. 15

Hinc schola subtacitam meditabor gignere sectam,
Quae docet, et tenebris subitum micuisse tyra-
num:

Qui, velut aeternam latitans sub nocte, retrorsum
Vixerit, et tecto semper regnaverit aëvo.

Æmulus, ut memorant, opera ad divina repen-
te 20

8 Eterios. id est. Spirituales.

13 Persuasit (sibi.)

16 Schola, Marcionitarum contra quos,
hoc poema a Prudencio scribitur. Subtacitam,
pro latentem, occultam.

17 Pro emicuisse existisse.

18 Marcionitae dicebant, Principem malum,
id est, demon esse aeternum, sicut Deus.

19 Sicut in horatio legitur, oculto aëvo.

Corrupenda caput caligine protulit atra

Hoc ratio sed nostra regat: cui non licet unam

Infirmare fidem, sacro quae tradita libro est.

Nil, ait, absque Deo factum sed cuncta per ipsum,

Cuncta: nec est alius quisquam, nisi factus ab
ipso 25

Sed factus de stirpe bonus, bonitatis in usum

Proditus, et primo generis de fonte serenus.

Deterior mox sponte sua, dum decolor illum

Inficit invidia, stimulisque instigat amaris:

Arsit enim scintilla odii de fomite zeli, 30

Et dolor ingenium subitus conflavit iniquum.

Viderat argillam, simulacrum et structile flatu

Concaluisse Dei; dominum quoque conditioni

Impositum, natura soli pelagique polique

Ut famulans homini locupletem fundere par-
tum 35

Nosset, et effusum terre no addicere regi.

37 Proditus, synonyme de edito, in lucem
actus.

28 Decolor, Palidus.

33 Conditio, in sensu creationis, in quoniam
enim loco dicitur, a die conditionis tuae.

36 Glacice, meminisset pro nosset. Terre-
no, pro terrae.

Inflavit fermento animi stomachante tumorem
 Bestia deque acidis vim traxit acerba medullis,
 Bestia corde carens, cui tunc Sapientia longi
 Corporis enodem servabat recta juventam; 40
 Complicat ecce novos sinuoso pectore nexus,
 Involvens nitidam spiris torquentibus alvum.
 Simplex lingua prius, varia micat arte loquendi,
 Et discissa dolis resonat sermone trisulco.

Hic natale caput vitiorum: principe ab illo 45
 Fluxit origo mali: qui se corrumpere primum:
 Mox hominem didicit, nullo informante magistro.
 Ultimus exitium, subverso praeside, mundus
 Sortitur, mundique omnis labefacta supellex:
 Non aliter, quam cùm incautum spoliare vian-
 tem 50

37 *Fermentum animi. stomachans vult dis-
 cere animus ira fervens Horatio ipsis termini
 irae sensationem expresit, dicens: Vae menm fer-
 vens difficile bile tumet jecur. Tumorem, pro-
 superbiam.*

39 *Bestia corde carens, serpens.*

42 *Provolvens.*

44 *Trisulco serpens enim hic prudentiam
 Emitit dixit Virg.*

49 *Supellex creaturae quae mundo supellex
 vilia sunt.*

Forte latro agresus, praedae prius inmemor, ipsum
 Ense ferit dominum, pugnae nodunque moranque
 Quo pereunte trahat captivos victor amictus,
 Jam non obstanti locuples de corpore praedo.
 Sic homini subjecta domus (ditissimus orbis 55
 Scilicet in facilem, domino peccante, ruinam
 Lapsus) herile malum jam tunc vitiabilis hausit.

PECCATI CONSEQUENTIÆ IN ORDINE MATERIALE.

Tunc lolium lappasque leves per adultera culta
 Ferre malignus ager glebis male pinguibus ausus
 Triticeam vacuis segetem violavit avenis. 60
 Tunc etiam innocuo vitulorum sanguine pasci,
 Jamque jugo edomitus rictu laniare juvencos,
 Occiso pastore, truces didicere leones;
 Necnon et querulis balatibus irritatus
 Plenas nocte lupus studuit perumpere caulas. 65

53 *Captivus dicitur rerum, captivum au-
 rum ebur, etc.*

58 *«Docent sancti Patres, terram post Adae
 peccatum maledictam fuisse, ut spinas et tribu-
 los ferret, nisi diligenti cura excoleretur.»*

Omne animal diri callens sollertia furti
 Imbuit, et tortos acuit fallacia sensus.
 Quamvis maceries florentes ambiat hortos,
 Sepibus et densis vallentur vitea rura,
 Aut populator edet gemmantia germina bru-
 chus, 70

Aut avibus discerpta feris lacerabitur uva.
 Quid loquar herbarum fibras, medicante veneno
 Tinctas, letiferi fudisse pericula succi?
 Noxius in teneris sapor aestuat ecce frutetis,
 Cùm prius innocuas tulerit natura cicutas, 75
 Roscidus et viridem qui vestit flos rhododaphnen
 Pabula lascivis dederit sincera capellis.
 Ipsa quoque oppositum destructo foedere certo

67 Tortos pro pravos.

72 Medicans, pro medicinale, late sumpto.
 Sicut dicuntur aquae medicantes quae in corpore
 aliquem bonum effectum exercent.

76 «Mirum» (dit I Plin., Hist. nat. XXIV
 cap. 52) «folia rhododaphes quadrupedum vene-
 num esse, homini vero contra serpentes praesi-
 dium.... Pecus etiam, et caprae, si aquam bibe-
 rint, in qua folia ea maduerint, mori dicuntur.»

Transcendant elementa modum, rapiuntque ru-
 untque
 Omnia, legirupis quassantia viribus orbem. 80
 Frangunt umbriferos aquilonum proelia lucos,
 Et cadit inmodicis silva exstirpata procellis.
 Parte alia violentus aquis torrentibus amnis
 Transilit objectas, praescripta repagula, ripas,
 Et vagus eversis late dominatur in agris. 85
 Nec tamen his tantam rabiem nascentibus ipse
 Conditor instituit: sed laxa licentia rerum
 Turbavit placidas, rupto moderamine, leges.

PECCATI CONSEQUENTIAE IN ORDINE
 MORALE: PASSIONUM FLUXUS;
 LUXURIA.

Nec mirum, si membra orbis concussa rotan-
 tur,

Si vitiiis agitata suis mundana laborat 90
 Machina, si terras lues incentiva fatigat.
 Exemplum dat vita hominum, quo cetera peccent
 Vita hominum, cui, quidquid agit, vesania et ter-
 ror
 Suppeditant, ut bella fremant, ut fluxa voluptas
 Diffusit, impuro ferveat ut igne libido,

Sorbeat ut cumulos nummorum faucibus amplis
 Gurges avaritiae, finis quam nullus habendi
 Temperat, aggestis addentem vota talentis.
 Auri namque fames parto fit major ab auro;
 Inde seges scelerum, radix et sola malorum, 100
 Dum scatebras fluviorum omnes et operta metalla
 Eliquat ornatus, solvendi leno pudoris;
 Dum venas squalentis humi scrutator inepta
 Ambitio, scalpens naturae occulta latentis,
 Si quibus in foveis radiantibus forte lapillos 105
 Rimata inveniatur; nec enim contenta decore
 Ingenito, externam mentitur femina formam.
 Ac velut artificis Domini manus imperfectum
 Os dederit, quod adhuc res exigit aut hyacintis
 Pingere subtilibus redimitae frontis in arce, 110
 Colla vel ignitis sincera inaeingere sertis,

99 *Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit, Juvenal.*

100 *Radix omnium malorum avaritia, S. Paul, 1. Timoth. VI. 10.*

110 *Sutilibus, «quia ex gemma consuuntur filo argenteo aut aureo,» Iso.*

111 *Ignis. fulgor enim gemmarum per ignem designatur.*

Auribus aut gravidis viridis suspendere baccas.
 Nectitur et nitidis concharum calculus albens
 Crinibus, aureolisque riget coma texta catenis.
 Taedet sacrilegas matrum percurrere curas, 115
 Muneribus dotata Dei quae plasmata fuco
 Inficiunt, ut pigmentis cutis illita perdat
 Quod fuerat, falso non agnoscenda colore.

Haec sexus male fortis agit: cui pectore in arc-

to
 Mens fragilis facili vitiorum fluctuat aestu. 120
 Quid quod et ipse caput muliebris corporis et rex,
 Qui regit invalidam propria de carne resectam
 Particulam, qui vas tenerum ditione gubernat,
 Solvitur in luxum? Cernas mollescere cultu
 Heroas vetulus, Opifex quibus aspera membra,
 125

115 *Matrum pro Matronarum. curas pro studia.*

116 *Formas vel facies.*

119 *Sexus infirmus.*

121 *S. Paul, 1 Corinth. XI, 3: Caput autem mulieris, vir.*

123 *«Viri quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem,» S. Pet. I Eph. III. 7.*

Finxerat, et rigidos duraverat ossibus artus.
Sed pudet esse viros: quaerunt vanissima quae-
que,

Queis niteant: genuina leves ut robor solvant,
Vellere non ovium, sed Eoo ex orbe petitis
Rumorum spoliis fluitantes sumere amictus. 130

Gaudent, et durum scutulis perfundere corpus.

Additur ars, ut fila herbis saturata recotis

Illudant varias distincto stamine formas.

Ut quaeque est lanugo fere mollissima tactu,

Pectitur. Hunc videas avium quoque versicolorum 135

Indumenta novis texentem plumea telis:

Illum pigmentis redolentibus, et peregrino

Pulvere femineas spargentem turpiter auras.

ABUSUM TRISTE, AB HOMINE FACTUM
DE SUIS SENSIBUS.

(*Neque enim, dicit Tertul. oculos ad concu-
piscenciam sumpsimus, et linguam ad malilo-*

131 *Perfundere, pro vestire vel induere.*

135. *Hic loquitur de eo quod appellatur opus
plumarium, id est, in ambur formosis.*

*quium, et aures ad exceptaculum maliloqui,
et gulam ad gulae crimen, et ventrem ad gulae
societatem, et manus ad vim, et gressus ad va-
gam vitam.)*

Omnia luxus habet nostrae vegetamina vitae
Sensibus in quinque statuens quae condidit auc-
tor. 140

Auribus atque oculis, tum naribus atque palato

Quaeritur infectus vitiosis artibus usus.

ipse etiam, toto pollet qui corpore, tactus,

IPalpamen tenerum blandis e fotibus ambit.

Proh dolor, ingenuas naturae occumbere lege,
145

Captivasque trahi regnante libidine dotes!

Perversum jus omne viget, dum quidquid haben-
dum

Omnipotens dederat, studia in contraria vertunt,

Idcircone, rogo, speculatrix pupula molli

Subdita palpebrae est, ut turpia semivirorum 150

Membra theatri spectet vertigine ferri,

Incestans miseris foedo oblectamine visus?

148 *Vel ut Cicero dicit. Tactus.....*

Vut ideo spirant mediaque ex arce cerebri
 Demittunt geminas sociata foramina nares,
 Ut bibat illecebras male conciliata voluptas, 155
 Quas pigmentato meretrix jacet improba crine?
 Num propter lyricae modulamina vana puellae,
 Nervorumque sonos, et convivale calentis
 Carmen nequitiae, patulas Deus addidit aures,
 Perque cavernosos jussit penetrare meatus 160
 Vocis iter? numquid madido sapor inditus ori
 Vivit ob hanc causam, medicata ut fercula pi-
 gram
 Ingluviem, vegetamque gulam ganeonis inescens?
 Per varios gustus instructa ut prandia ducat
 In noctem, lassetque gravem sua crapula ven-
 trem? 165
 Quid durum, quid molle foret, quid laeve, quid
 horrens,
 Quid calidum gelidumve, Deus cognoscere nos-
 met

157 *Cantatrix.*

158 *Calentis, aliunde Incensae.*

163 *Medicata, sapor condimentis: Linea tex-
 ta, Tirus de lino, de quo divistes utebantur.*

Attactu voluit, palpandi interprete sensu.
 At nos delicias plumarum et linea texta
 Sternimus, atque cutem fulcro attenuante poli-
 nus. 170

Felix, qui indultis potuit mediocriter uti
 Muneribus, parcumque modum servare fruendi!
 Quem locuples mundi species et amoena venustas,
 Et nitidis fallens circumflua copia rebus
 Non capit, ut puerum, nec inepto addicit amo-
 ri: 175

Qui sub adumbrata dulcedine triste venenum
 Deprendit latitare boni mendacis operto.

Sed fuit in quondam nobis santumque bonum
 que
 Principio rerum, Christus cum conderet orbem:
 Vidit enim Deus esse bonum: velut ipse Moyses
 180

Hi storicus mundi nascentis testificatur.

«Vidit, ait, Deus esse bonum, quodcumque crea-
 vit.»

Hoc sequar, hoc stabili conceptum mente tenebo,
 Inspirante Deo quod sanctus vaticinator

182 *Gen. 1. 10. 12. 18. etc.*

Prodidit, antiquae recolens primordia lucis: 185
 Esse bonum, quidquid Deus et Sapientia fecit.
 Conditor ergo boni Pater est, et cum Patre Chris-
 tus

IX.

DOCTRINA CHRISTIANA DE PECATO-
 LIBERO ARBITRIO ET GRATIA.

PRO S. PROSPERO.

(Carm. de ingratis, v. 575-615, 648-800,
 880-1,002.)

*Liberum arbitrium per peccatum corruptum, re-
 probat rejicitque gratiam, quae nobis
 in auxilium venit.*

Inviolata Dei quondam et sublimis imago
 In primo cuncti fuimus patre, dum nemore alio
 Degit, et edicto parens cavet arbore ab una.
 At postquam, rupta mandati lege, superbum
 Consilium mixtum invidiae de fonte recepit.

Corruit, et cuncti simul in genitore cadente. 5
 Corruimus: transeurit enim virosa per omnes
 Peccati ebrietas, corrupti et cordis in alvo
 Persistit, cruda fervet carbunculus esca.
 Hinc animi vigor obtutus, caligine tetra
 Induitur, nec fert divinae fulgura lucis 10
 Lumen iners: hinc arbitrium per devia lapsum
 Claudicat, et caecis conatibus inque ligatis
 Motus inest, non error abest. Manet ergo volun-
 tas
 Semper amans aliquid quo se ferat, et labyrin-
 tho
 Fallitur, ambages dubiarum ingressa viarum: 15
 Vana cupit, vanis tumet et timet; omnimodaque
 Mobilitate ruens in vulnera vulnere surgit.

7, 8 *Hi versiculi explicantur, in libro contra
 Cassianum, a S. Prospero inscripto ubi ipsae
 metaphorae ampleantur, cap. 9: (Arbitrium in
 prima transgressione) bibit omnium victorum ve-
 nenum, et totam naturam hominis intemperan-
 tiae suae ebrietate madefecit: inde priusquam
 edendo carnem Filii hominis, et bibendo sangui-
 nem ejus, letalem digerat crudelitatem, labitur
 memoria, errat iudicio, etc.*

Prodidit, antiquae recolens primordia lucis: 185
 Esse bonum, quidquid Deus et Sapientia fecit.
 Conditor ergo boni Pater est, et cum Patre Chris-
 tus

IX.

DOCTRINA CHRISTIANA DE PECATO-
 LIBERO ARBITRIO ET GRATIA.

PRO S. PROSPERO.

(Carm. de ingratis, v. 575-615, 648-800,
 880-1,002.)

*Liberum arbitrium per peccatum corruptum, re-
 probat rejicitque gratiam, quae nobis
 in auxilium venit.*

Inviolata Dei quondam et sublimis imago
 In primo cuncti fuimus patre, dum nemore alio
 Degit, et edicto parens cavet arbore ab una.
 At postquam, rupta mandati lege, superbum
 Consilium mixtum invidiae de fonte recepit.

Corruit, et cuncti simul in genitore cadente. 5
 Corruimus: transeurit enim virosa per omnes
 Peccati ebrietas, corrupti et cordis in alvo
 Persistit, cruda fervet carbunculus esca.
 Hinc animi vigor obtutus, caligine tetra
 Induitur, nec fert divinae fulgura lucis 10
 Lumen iners: hinc arbitrium per devia lapsum
 Claudicat, et caecis conatibus inque ligatis
 Motus inest, non error abest. Manet ergo volun-
 tas
 Semper amans aliquid quo se ferat, et labyrintho
 Fallitur, ambages dubiarum ingressa viarum: 15
 Vana cupit, vanis tumet et timet; omnimodaque
 Mobilitate ruens in vulnera vulnere surgit.

7, 8 *Hi versiculi explicantur, in libro contra
 Cassianum, a S. Prospero inscripto ubi ipsae
 metaphorae ampleantur, cap. 9: (Arbitrium in
 prima transgressione) bibit omnium vitiorum ve-
 nenum, et totam naturam hominis intemperan-
 tiae suae ebrietate madefecit: inde priusquam
 edendo carnem Filii hominis, et bibendo sangui-
 nem ejus, letalem digerat crudelitatem, labitur
 memoria, errat iudicio, etc.*

Hoc itaque arbitrium cum sanat gratia, tolli
 Dicitis, et perimi vita aspirante putatis.
 Quid mirum rabido si corde phreniticus aeger 20
 Morbum amat, et pellit medicum? Cognoscite
 tandem

Antiqui commenta doli, et desuescite captas

Aures vipereo rursus praebere susurro.

Parcite de fractis praecerpere noxia poma
 Arbitrii ramis: non haec vos esca reformat, 25

Nec speciem angelici nutritibus ille decoris;
 Sed vetitorum avidos, et tetra bile tumentes.

De fastidita procul abripit arbore vitae.

Hujus ope et fructu vescendum est, ut revalecens

Languida mens, etiam propriis bene viribus uti 30

Possit, et in Christo inveniat quod perdidit in se.

Non igitur, quisquis terreni veste parentis

Exueris, priscum naturae perdis honorem,

Sed recipis: sic acquirens quibus ante carebas,

Ut tua sint, si collatis utare modeste, 35

Et quod habes, hoc te acceptum fatearis habere.

Fons igitur meriti est lucis Pater; inde quod in nos

19 Vita. En vivificam gratiae.

23 Vip. pro Serpentis.

Fluxerit, hoc nobis majorum est causa bonorum,
 Dum largitori sua reddimus, eque relatis
 Augemur, nostrumque bonum fit gloria dantis. 40

MALA FIDES EORUM QUI DEUM
 UT INJUSTUM ARGUUNT
 QUOD ALIQUOS SIBI
 ELEGERIT.

Non autem recte nec vere dicitur, illos
 Qui sunt exsortes divini muneris, et quos
 Gratia neglexit degentes mortis in umbra,
 Peccati non esse reos, quia recta gerendi
 Non data sit virtus. Naturae compede vinctos 45
 Procubuisse negat, nec ab uno germine credunt
 Omnigenam prolem cum poena et crimine nasci.
 Quod qui non renuit, videt hujus pondera culpae
 Tam valida pariter miseris incumbere mole,
 Ut si nulla etiam cumulent mala, sit tamen unum

(hoc 50)

40. Vide licet et ex bonis, quae Deus largitur,
 ad ipsum relatis, seu haec bona ad largito-
 rem referendo augemur ipsi, et danti a nobis
 delata gloria fit bonum nostrum.

Sufficiens scelus ad mortem nascendo luendam.

Hanc igitur legem, quam per se nemo resolvit,

Si merito et juste positam impositamque fatemur:

Cur querimur quod non omnes solvantur ab illa?

Cùm, si progeniem super omnem irrupta ma-
neret, 55

De cunctis juste damnatis non quereremur,

An quod de toto ferretur, non toleratur

De parte? et melius foret omnia debita cogi,

Quam summa ex solida elementer multa remitti?

Quis vero exemptus squalenti carcere, pulset 60

Invidia miserantis opem, quia non simul omnes

In lucem veram tenebris eduxerit isdem?

Cùm poenam qua mersus erat, non experiatur

Quam misere ferat addictus, nisi liber ab illa.

ECCLESIA NON CESSAT ORARE PRO

IIS QUI SISTUNT ET ETIAM SIBI

COMPLACENT IN SUA

COECITATE

Denique tunc illum socialem mente benigna 65

Concipit affectum, quo submissa prece Christum

Conciliet miseris, sueta qui nocte gravati

Nulla gerunt vota effugii. Tantum nocet error,

Ut juvet errare; et veteris contagia morbi

Tam blande obrepunt, ut, quo languetur, ame-
tur. 70

Unde ergo haec oritur querimonia? Non movet
illos

Talis cura, quibus necdum est sua poena dolori,
Et qui se nulla credunt a luce relictos.

Qui vero tenebris exempti in lumine vivunt,

Gaudent, et quantum sibi sit bonitate vocantis 75

Dimissum, ex illis discunt qui debita solvunt.

SUPERBIA ET ERROR IMPIUS EORUM

QUI OMNIA SUO LIBERO ARBITRIO

ORDINARE VOLUNT EFFECTUS-

QUE GRATIAE NEGANT.

FIDES ECCLESIAE

Vos igitur soli queruli, solique superbi:

Vos soli ingrati, quos arit gratia, cujus

Omne opus arbitrio vultis subsistere vestro:

Et quod non cuncti mortales atria vitae 80

Ingrediuntur, ita ex ipsis pendere putatis,

70. *Ut [is morbus] quo languetur.*

Ut tam ex iudicio constet cuiusque quod intrat,
 Quam quod non intrat, ceu par in utrumque fa-
 cultas
 Suppetat, et tam sit proprium bona quam mala
 velle.

I procul, insana impietas, artesque malignas 85
 Aufer, et auctorem comitare exclusa Britannum:
 Nos humiles tenuesque sumus grex parvus, et
 altis

Inniti metuens, quia sufficientia nostra
 Ex Christo est; si quid recti sapimus volumusque,
 Illi debemus, qui vincula nostra resolvit. 90
 Proque malis bona restituit, non inveniendō
 Quod merito legeret, sed donans quo legeremur,
 Ut de perceptis prodiret causa merendi;
 Deque datis in danda gradus industria crescens
 Scanderet, atque bonum fieret Deus omnibus u-
 num. 95

92. *Non inveniendō [in nobis] quod elige-
 ret merito. Legeremur correctio pro Legeretur.*

94. *Gradus pro progrediendi.*

MIRARI NON DEBEMUS EO QUOD, DUM
 HANC VITAM DEGIMUS, DOGMA
 PRAEDESTINATIONIS SIT NO-
 BIS OCCULTUM, CUM MULTA
 ALIA ET MINUS ALTA NO-
 BIS SINT AEQUE IGNOTA.

Cur vero humani generis de germine toto
 Pars quaedam in Christo rursus generanda le-
 gatur,
 Pars pereat, eum causa eadem simul implicet
 omnes,
 Nec discernantur merito, qui munere distant;
 Non satis audemus scrutari, nec per opertas 100
 Ire vias, callesque grado pulsare remotos.
 Multa etenim bene tecta latent, nescitaque pro-
 sunt,

Dum mansueta fides quaedam dilata modeste
 Sustinet, et nullo ignorat non edita damno.

99. *Munere pro dono [gratiae].*

102. *Bene pro recte, Sapienter.*

104. *Edita pro patefacta.*

Sic quando electum ex eunctis populum Deus
unum 105

Lege, sacris, templo, unguento, signisque fo-
vebat;

Quod fuit occultum, mundique in fine relectum
est,

Non oberat nescire omnes quandoque vocandas
In regnum aeternum gentes, totumque per orbem
Donandum quod spes parvae tunc plebis habe-
bat. 110

Sic postrema dies, qua mundi clauditur aetas,
Notitiae nostrae non est data; nec tamen hujus
Secreti impatiens sanctorum turba laborat.

Ipsa quoque humani generis carnalis origo,
Quam multas vario circumtegit ordine cau-
sas! 115

Cúmque omnes de fermento producat eodem
Una manus, nec diversis elementa parentum

Principiis coeant; limo procedit ab uno
Dispar opus, mutat numeros per vascula fictor,
Materiamque unam discernit jure creantis. 120

Ergo eadem natura animae naturaque carnis
Diversis mundum sub conditionibus intrat:
His regnare datum est illos servire necesse est;

Hos decor, et vires validae, viridisque senectus
Suscipit, hos species inhonora et debile cor-
pus: 125

His viget ingenium praeclaris artibus aptum,
Horum tarda premit gelidus praecordia sanguis;
Hunc mitem et placidum tranquilla modestia co-
mit,

[Asperitas istum genii intractabilis urget.]

His et mille modis semen variantibus unum, 130
Impariles subeunt distincta exordia formas:
Nec tamen haec inter tam compugnantia quis-
quam

Arguit auctorem, qui secum continet hujus
Legem operis, dum judicio placita explicat aequo,
Et rerum causas obscurat justa potestas. 135

Si terrenum igitur figmentum addictaque morti
Progenies, ita dissimili producitur ortu,
Et cum operis species pateat, tamen edita non sit
Norma voluntatis, de qua venit hic modus impar;
Quid mirum si consilii super omnia magni 140

107. *In mundi fine pro in ultima aetate
mundi.*

129. *Versum ab editoribus additum.*

Arcanum latet et placito subducitur alto?
 Quod dum vana fluunt mundi, dum in corpore
 mortis

Vivitur, et positi expletur certamen agonis,

Non cognoscendum textit Deus utiliusque

Duxit ad examen quaedam velare piorum. 145

Non ergo instamus clausis, nec operata procaci

Urgemus cura: satis est opera Omnipotentis

Cernere, et auctorem cunctorum nosse bonorum;

Quo sine nil rectum mens inchoat. Audeat amens

Impietas tumido arbitrio subneectere causas 150

Divinorum operum: nos cum manifesta videmus

Dona Dei, quorum est frons unus summa voluntas,

Cum Paulo tremuisse juvat, stupidumque mo-

deste

Invietum ad solium Christi suspendere nutum:

Cujus iudicium sic inscrutabile et altum 155

Dicimus, ut verae prorsus fateamur et aequum:

143. Dicitur ponere certamen, quaestio-
 nem &c., pro proponere.

145. Examen piorum, Utetur genitivo in
 sensu passivo: ut pii [haec re] examinentur et
 probentur.

Nam meritum ad mortem subeundam sufficit u-
 num

Ad vitam, nisi quod donarit gratia, nullum.

EXORTATIO FIDELIBUS DIRECTA.
 PROFUNDUS ERROR ET INFELI-
 CITAS HAERETICORUM QUI
 GRATIAM IMPUGNANT.

Tu vero, o nova gens, veteris quae stirpe o-
 leastri

Velleris, et sacrae ramis inolescis olivae, 160

Quaerere formatae sentis te frondis honorem,

Non studio cepisse tuo, sed jure potentis

Agricolae insertam foecundo vivere ligno:

Vince superbiorum flatus, et vana furentum

Turbinibus stabili fortis pietate resiste. 165

Nullum ex his errare neges. Licet in cruce vitam

Ducant, et jugi affician sua corpora morte,

Abstineant opibus, sint casti, sintque benigni,

Terrenisque ferant animum super astra relictis:

Si tamen haec propria virtute capessere quem-

[quam 170

164. Vana loco adverbii.

Posse putant, sitve ut dignus labor iste juvari,
 Ingenium meruisse aiunt bona vera petentis:
 Crescere quo cupiunt, minuuntur: proficiendo
 Deficiunt; surgendo cadunt; currendo recedunt.
 Unde etenim vani frustra splendescere quaerunt, 175

Inde obscurantur: quoniam sua, laudis amore,
 Non quae sunt Christi quaerunt, nec fit Deus illis
 Principium, et capiti non dant in corpore regnum.
 Non horum templo est Christus petra fundamentum:

Sed super instabilem arbitrii nutantis arenam 180
 Assurgunt, foeda lapsuri mole tumoris.

Isti quem quidam reprobarunt aedificantes,
 Nunc etiam reprobant lapidem, pariesque sine ipso

178. *Caput Christus, ad Ephes IV. 15*
 et alibi.

179. *I. Corinth X. 4. Et III. 11.*

180. *Matth. VI. 26.*

182. *Psalm CXVII, 22, Matth. XXI,*
42, &c.

Tertius esse volunt, quem nullo foedere neccat
 Angulus, et quem nulla habeat compago ligatum. 185

Hi thalamum ad sponsi non perducuntur, et intrant

Libertate sua: quae Christi gratia confert,
 Non acceperunt et habent: non attrahit illos
 Vis Patris ad Verbum, sed sponte et praepete cursu

Praeveniunt cessantis opem: nec ad omne gerendum 190

Ejus egent, sine quo sibi plurima posse videntur.

184. *Ephes. II, 14: Christus enim pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriae solvens, inimicitias in carne sua, &c.*

186. *Cantic. I, 3.*

188. *Quid habes quod non accepisti? I. Corinth. IV. 7. Praeterea Ioann. VI, 44. Nemo potest venire ad me nisi Pater qui misit me, traxerit illum.*

191. *Sine me nihil potestis facere Ioann. XV, 5.*

SINE ORIGINALI PECCATO NOSTRA
 QUIDEM VOLUNTAS ET MODUS NOS
 GERENDI SUFFICERENT UT NOS
 AD DEUM CONVERTEREMUR.

Jam si nunc etiam illaesis vigor ille maneret,
 In quo insons natura fuit; sua quemque voluntas
 Conciliare Deo poenaeque absolvere posset.
 Nequicquam Christus mortem moriendo pia-
 ret, 195

Peccatum et mundi sanguis non tolleret Agni,
 Nec genus humanum generari rursus egeret
 Conditione nova: quoniam sapientia sana,
 Sana fides, sanum arbitrium, mens libera morbo,
 Vitam agerent dignam summorum participa-
 tu. 200

MAGNITUDO CASUS NOSTRI AESTI-
 MARI POTEST JUXTA MAGNITUDI-
 NEM MEDII QUO DEUS AD NOS-
 TRAM RELEVATIONEM USUS EST.

Sed prostrata semel, quanto natura profundo
 Immersa, et quantae sit mole oppressa ruinae:

202. *Supple post hoc versum hinc intelligi
 potest quod Verbum &c.*

Verbum homo fit, rerumque sator sub conditione
 Servilis formae dignatur virgine nasci,
 Inque infirmorum cunctos descendere sensus: 205
 Vexatur virtus, sapientia ludificatur:
 Justitia injustos tolerat, clementia saevos:
 Gloria contemptum subit, et tormenta potestas;
 Inque crucis poenam nulli violabilis usquam
 Vita agitur; cujus perimatur morte peremp-
 tor, 210

Justo ut pro injustis effuso sanguine, sit mors
 Unius insontis multorum vita reorum.

Hoc igitur pretio captivi cum redimuntur,
 Agnoscant quali conclusi carcere, quove
 Obsessi fuerint morbo; quibus eripiendis 215
 Succurri haud aliter potuit quam morte medentis

NON EST ULLA PROPORTIO INTER ID
 QUOD BONI IN NOSTRO LAPSU SER-
 VAVIMUS ET AMBITIONES LIBERI
 ARBITRII NOBIS A DEMONE
 INSTIGATAE.

Et quia de magnis opibus nonnulla supersunt,
 Quae decorent nudos, et quae solentur egenos:

Non ita pro summis oblectent ultima lapsos,
 Ut de supplicio tumeant, atque ordine ver-
 so, 220

Quo sunt effecti miseri, sint inde superb;
 Aut eùm hebetes visus longa ex caligine tandem
 [In coelum attollunt, et vera luce fruuntur;]
 Naturae hoc potius libertatique yolendi,
 Quam Christo tribuant, ne scilicet evacuetur 225
 Arbitrii virtus, si desit recta legendi.

Hoc patribus primis mortis sator insinuatus
 Concilio est: hac arte omnes prostravit in uno,
 Dum suadet multo praestantius esse quod ipsis,
 Non tribuente licet Domino, sponderet haben-
 dum 230

Prudens libertas, vetitoque instructa cupido:
 Quae nunc per veteris serpens vestigia fraudis,

219. *Pro summis hoc est quasi summa es-
 sent.*

223. *Versum additum ab editoribus*

226. *Si desit repete virtus.*

227. *Passivum in hoc sensu insinuavit se*

232. *Construe per quae vestigia fraudis ve-
 teris nunc etiam serpens studet.*

Decepto simili studet inflammare furore:
 Ut, quoniam pulchrum est veris impendere cu-
 ram,
 Justitiaeque avidos bona nosse et velle salubre
 est, 235

Suadeat ingenio cujusque hoc lucis inesse,
 Ut naturali mens vivida mobilitate,
 Non spirante Deo, Christi exardescat amore,
 Utque ita salvatrix nil gratia conferat istis,
 Sed referat, pretioque bonos, non munere di-
 tet. 240

HOMO RENOVATUS PER GRATIAM
 FACTUS EST MEMBRUM
 JESU-CRISTI.

His de seminibus multo jam plura oriuntur,
 Et frumenta inter primo turgentia lacte,
 Spinis fulta subit seges horrida zizaniorum.
 Sed nos qui Domini semen sumus, agricolaeque
 Stamus ope, et supera perflati vivimus au-
 ra, 245

238. *Pro aspirante.*

Viperei calicis gustum procul excutiamus;
 Diviniq̄ue operis constanter confiteamur
 Figmentum nos esse novum, quod prorsus ab illa
 Stirpe vetustatis discretum est atque recisum,
 Et jam sit penitus carnalis originis exsors, 250
 Qui membrum est Christi, capitisque in corpore
 vivit:

A quo subjectos vigor omnis manat in artus;
 Et sic quaeque suo vegetantur in ordine partes,
 Ut quod agunt, et dispositis quod motibus ex-
 plent,
 Ex illo possint, qui summa atque ultima pa-
 cans, 255
 Ut nos insereret summis, se miscuit imis.

COMPARATIO LIBERI ARBITRII ET
 VILII EJUS FRUCTUUM AD DEI
 GRATIAM ET JUSTITIAM BONIS
 OPERIBUS FOECUNDISSIMAS.

Conticeant igitur qui dicunt esse cavendum
 Ne desit sanctis sumendae causa coronae,

251. Vide. 178.

255. Coelestia atque terrena, divina et hu-
 mana inter se concilians.

Si non ipsorum bona reperiantur in illis.
 Hoc etenim tumida nimis impietate docentes, 260
 Quid nisi justitia nos et virtute Deoque
 Dispoliare volunt? ne lux in nocte coruscet.
 Languida ne in vires redeant, ne mortua vivant.
 Sed nobis summo verorum a fonte bonorum
 Haurire haec, supero et semper splendore ni-
 tere, 265

Gloria sit; non spes in foeni flore caduco.
 Sicut enim palmes nulles valet edere fructus
 Non in vite manens, quae de radice ministra
 Succum agat in frondes, et musto compleat
 uvas:

Sic infocundi virtutum, et fruge carentes 270
 Perpetui cibus ignis erunt: qui vite relicta
 Audent effusa de libertate comarum
 Fidere ne Christi sint ubertate feraces:
 Et magis se credunt propriis excellere posse,
 Quam si virtutum placitarum sit Deus auc-
 tor. 275

Viles ergo putent se deformesque futuros,
 Cùm transformatis fiet Deus unica sanctis

270. 271. Matth. III. 10, etc.

Gloria; corporei nec jam pressura laboris
Conteret incertos, sed in omnibus omnia sem-
per 279

Christus erit. Quod si pulchrum et super om-
nia magnum est,

Cur pudet hac etiam fletus in valle potentes
Esse Deo, minimumque operis mortalis habere
(Quod non est nisi peccatum), quo discrucietur
Libertas, ad quam solam male gesta recurrunt?

LIBERUM ARBITRIUM NON EST VERE
LIBERUM NISI CUM SANCTIFICA-
TUM EST PER GRATIAM: AB
HAC HABET VERAM LI-
BERTATEM, LIBERTA-
TEM IN DEO.

Et tamen in sanctos animum cum intendimus
actus,

Cùm desideriis carnis mens casta repugnat, 287

Cùm tentatori non cedimus, et per acerbis
Vexati poenas, illaeso corde manemus;

279. *1 Corinth.*

Libertate agimus, sed libertate redempta,
Cui Deus est rector, summoque ex lumine lu-
men, 290

Vita, salus, virtus, sapientia: gratia Christi est,
Qua currit, gaudet, tolerat, cavet, eligit, instat,
Credidit, esperat, amat, mundatur, justificatur.

EFFECTUS HUIUS LIBERTATIS
PER GRATIAM.

Si quid enim recti gerimus, Domine, auxiliante
Te gerimus; tu corda moves; tu vota peten-
tis 295

Quae dare vis, tribuis, servans largita, creansque
De meritis merita, et cumulans tua dona coro-
nis.

Non autem hoc curam minui, studiumque resolvi
Virtutum, aut opus ingenii torpere putandum
est,

Quod bona sanctorum tua sunt, et quidquid in
illis 300

Aut sanum aut validum est, de te viget: ut vi-
deatur

Nil actura hominis, te cuncta gerente, voluntas:

Quae sine te quid agit, nisi quo procul exsulet
a te?

Praecipites semper calles, et devia motu 305

Ingressura suo: nisi fessam, tu bono, et aegram

Suscipias, referas, foveas, tuearis, honestes.

Tunc fiet cursus velox, oculique videntes'

Libera libertas, sapiens sapientia, justum

Judicium, et fortis virtus, et sana facultas.

Hujus opis semper, Pater, indigeamus: ab ip-
sa 310

Prodeat arbitrium nostrum; nihil hac sine sensus

Corporei possint, opus ut servile quiescat.

Et tua dum in nobis agitur, non nostra voluntas,

Legitima in sanctis ducamus sabbata festis.

XIII

S. PAULINUS DE NOLA.

PARAPHRASIS PSALMI I.

(Poema VII.)

Beatus ille, qui procul vitam suam

1 ad 4 *Beatus vir qui non abiit in consilio
impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in
cathedra pestilentiae non sedit*"

Ab impiorum segregarit coetibus,

Et in via pecantium non manserit,

Nec in cathedra pestilenti sederit:

Sed corde toto fixus in legem Dei 5

Praecepta vitae nocte volvit et die,

Mentemque castis institutis excolit.

Erit ille ut arbor quae propinqua flumini,

Humore ripae nutriente pascitur, 10

Suoque fructum plena redet tempore,

Et, fronde nunquam defluente, pervirens

Stabit perenni vividum lignum coma.

Non haec iniquos prosequetur gloria,

Sed ut favillam pulveris ventus rapit,

Sic ira iniquos verret a vultu Dei. 15

5 ad 7. *"Sed in lege Domini voluntas ejus
et in lege ejus meditabitur die ac nocte."*

8 ad 12 *"Et erit tamquam lignum, quod,
plantatum est secus decursus aquarum, quod
fructum suum dabit in tempore suo et folium
ejus non defluet: et omnia quaecumque faciet
prosperabuntur."*

13 ad 15 *"Non sic impii non sic; sed tan-
quam pulvis quem projicit ventus a facie terrae"*

Quae sine te quid agit, nisi quo procul exsulet
a te?

Praecipites semper calles, et devia motu 305

Ingressura suo: nisi fessam, tu bono, et aegram

Suscipias, referas, foveas, tuearis, honestes.

Tunc fiet cursus velox, oculique videntes'

Libera libertas, sapiens sapientia, justum

Judicium, et fortis virtus, et sana facultas.

Hujus opis semper, Pater, indigeamus: ab ip-
sa 310

Prodeat arbitrium nostrum; nihil hac sine sensus

Corporei possint, opus ut servile quiescat.

Et tua dum in nobis agitur, non nostra voluntas,

Legitima in sanctis ducamus sabbata festis.

XIII

S. PAULINUS DE NOLA.

PARAPHRASIS PSALMI I.

(Poema VII.)

Beatus ille, qui procul vitam suam

1 ad 4 *Beatus vir qui non abiit in consilio
impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in
cathedra pestilentiae non sedit*"

Ab impiorum segregarit coetibus,

Et in via pecantium non manserit,

Nec in cathedra pestilenti sederit:

Sed corde toto fixus in legem Dei 5

Praecepta vitae nocte volvit et die,

Mentemque castis institutis excolit.

Erit ille ut arbor quae propinqua flumini,

Humore ripae nutriente pascitur, 10

Suoque fructum plena redet tempore,

Et, fronde nunquam defluente, pervirens

Stabit perenni vividum lignum coma.

Non haec iniquos prosequetur gloria,

Sed ut favillam pulveris ventus rapit,

Sic ira iniquos verret a vultu Dei. 15

5 ad 7. *"Sed in lege Domini voluntas ejus
et in lege ejus meditabitur die ac nocte."*

8 ad 12 *"Et erit tamquam lignum, quod,
plantatum est secus decursus aquarum, quod
fructum suum dabit in tempore suo et folium
ejus non defluet: et omnia quaecumque faciet
prosperabuntur."*

13 ad 15 *"Non sic impii non sic; sed tan-
quam pulvis quem projicit ventus a facie terrae"*

Idcirco tali dividuntur ordine
 Hominum per orbem dissipatorum greges,
 Ut judicandi non resurgant impii,
 Qui denegarunt debitum cultum Deo,
 Sed puniendi: nam suum crimen videns, 20
 Non indigebit quaestione detegi,
 Quoniam imminentem praefert mortis notam,
 Signum salutis non gerentes frontibus.
 Peccator autem, non et impius tamen,
 Quae magna turba est, non resurget gloriae, 25
 Verum resurget deputanda examini.
 Nec enim sedere cum piis iudex potest,
 Causas suorum redditurus actuum,
 Varieque gestis aut probandus aut reus.
 Sine lege passim legis ignari cadent; 30
 In lege lapsus, lege judicabitur.
 Opus per omne curret ignis arbiter;
 Quod non cremarit flamma, sed probaverit,
 Illud perenni praemio pensabitur.

16 ad 34. "Idcirco non resurgent impii in
 iudicio; neque peccatores in concilio justorum."

22 Pro prae se ferent mortis imminentis no-
 tam.

Idcirco cuncti nunc in isto saeculo, 35
 Dum currit aetas, et dies aevi patet,
 Rectas agamus semitas firmo pede,
 Ne deferamur lubrico latae viae,
 Praestat per arctum dimicantes tramitem
 Laboriosis introire nisibus.
 Vias bonorum laetus agnoscit Deus, 40
 At impiorum primum iter delebitur.

XIV

PARAPHRASIS PSALMI CXXXVI.

(S. Paulini poema IX.)

Sedimus ignotos dirae Babylonis ad amnes
 Captivi, Judea manus, miserabile flentes,

35 ad 40. *Exortatio.*

41 ad 42. *Quoniam novit Deus viam justorum: et iter impiorum peribit."*

1 ad 9. *"Super flumina Babylonis, illic sedimus, et flevimus cum recordaremur Sion: in salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra."*

Cùm patrium memori traheremus pectore Sion,
 Et meritum justa suspiraremus ab ira
 Exsilium: lentis qua consita ripa salictis, 5
 Hospitibus populis umbras praebebat amicas.
 Illic Assyriae mediis in moenibus urbis,
 Obliti laetas per moesta silentia voces,
 De salicum ramis suspendimus organa nostra
 Namque dabat nobis durum gravis ira dolo-
 rem 10
 Quod solita in sancto depromi cantica templo,
 Haec ad delicias sibi nos cantare juvebat
 Impius ille, domo qui nos abduxerat, hostis,
 Ergone divinas laudes et carmina castis
 Aptata choris, inter sacra barbara, foedaque bus-
 ta, 51
 Inter et accensas funestis ignibus aras,
 Heul male de nostro laetis moerore, canemus?

10 ad 13. "Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum; et qui abduxerunt nos: Hymnum contate nobis de canticis Sion."

14 ad 31. "Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?"

Deque pio ritu luxum faciemus iniquum,
 Mistica ad hostilem modulantes cantica ludum
 Quo miseri nunc ore sacros catabimus hymnos?
 Quo loco Babylon poscit sibi cantica Sion?
 Sed Domini carnem tellus aliena mereri
 Non capit, indignas sacra vox avertitur aurea.

Si tamen ut captis dominus violentior instas,
 Et si tantus amor Sion pia noscere vobis 25
 Cantica, si pergis me cogere non tua fari,
 Et divina tibi quaenam sint cantica Sion,
 Accipe quid captae Deus ultor spondeat urbi.
 Ne longum speres isto gaudere triumpho,
 Impie, quo sacrum prodi tibi praecipis hym-
 num. 30

Ecce quis est hymnus Domini, quae cantica Sion:
 "Si fuero oblitus mea moenia, te, mea cura,
 Urbs Hierusalem, fiat mea non memor unquam
 Dextra mei, mea lingua meis et adhaereat arens

25. Virgilii En. II. 10.

32 ad 38. "Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea. Adhaereat lingua mea faucibus meis si non meminero tui: si non proposuero Jerusalem in principio letitiae mae."

Faucibus, aeterno nisi te complectar amore, 35
 Et nisi principio promissi in saecula regni
 Laetitiaque meae primo reminiscar in anno,
 Te cunctis Hierusalem praeponere terris.
 Esto memor tum prolis Edom, ut versa vice nos-
 trum
 Aspiciat confusa diem, quo plebs tua claram 40
 Moenibus aeternis Hierusalem habitabit,
 Cui nunc gens oblita tui, crudele minatur
 Excidium, dicens: Invisam funditus urbem
 Diruite et vacuate manu, vestigia donec
 Nulla relinquatur, muris ad ianæ redactis, 45
 Infelix miserae Babylonis filia, felix
 Qui tibi pro nobis in nos tua gesta rependet.
 Nec minus illo beatus erit, qui parva tenebit,
 Et simul illidet solidae tua pignora petrae,

39 ad 45. "Memor esto. Domine filiorum
 Edom, in die Jerusalem; qui dicunt: Exinanite,
 te, exinanite usque ad fundamenta in ea."

46, 47. "Filia Babylonis misera: beatus qui
 retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti
 nobis."

48, 49. "Beatus qui tenebit et allidet par-
 vulos tuos ad petram."

EXPLICATIO ALLEGORICA ET APLI-
 CATIO MORALIS ULTIMORUM
 VEL SICULORUM.

Si cupis exstincta Babylonis stirpe bearî, 50
 In te ipso primis. gliscentia crimina flammis
 Frange fide; jam propter adest petra Christus:
 in ipso
 Vipercam sobolem validis elide lacertis.
 Nam *Babylon* nomen Confusio: filia cujus
 Est caro, péccatis mater: quae turba saluti 55
 Noxia corporeis ducit mala semina fibris.
 Haec vincenda tibi, si vis evincere mortem:
 Namque tuis tales inclusos ossibus hostes,
 Si permitantur crescendo assumere vires.
 Difficili vinces luctaminé; praeripe parvos, 60
 Dum rudis ex utero cordis per pectora capta
 Reptat adhuc teneris vitiorum infantia membris:
 Quae nisi praecaveas, aucta virtute necabit
 Concordem vitii animam terrena propago. ®
 Ne parcas igitur talem mactare catervam. 65
 Non tibi crimen erit, nocituram perdere gentem.
 Ultricemque malo perfundere sanguine petram:

Gaudet enim justus, si concidat impia proles;
 Nam magis atque magis pius ista caede piatur,
 Si perimat peccata suis dominantia membris, 70
 Et fracta in Christo vitiorum plebe triumphet.

XV

PRUDENTIUS.

SACRIFICIUM IMPERATORIS JULIANI

(Apotheosis, v. 450-502)

Mo puero, ut memini, ductor fortissimus armis
 Conditor et legum, celeberrimus ore manuque,
 Consultor patriae, sed non consultor habendae
 Relligionis, amans tercentum millia divûm,
 (Perfidus ille Deo, quamvis non perfidus Urbi, 5
 Augustum caput ante pedes curvare Minervae
 Fictilis, et soleas Junonis lambere, plantis
 Herculis advolvi, genua incerare Dianae:
 Quin et Apollineo frontem submittere gypso,
 Aut Pollucis equum suffire ardentibus extis;)
 Forte litans Hecaten placabat sanguine multo:
 Pontificum festis ferienda securibus illic

Agmina vaccarum steterant, vitulasque revincta
 Fronte coronatas umbrabat torta cupressus.
 Jamque insertato reserabat viscera cultro 15
 Vittatus de more senex, manibusque cruentis
 Tractabat trepidas letali frigore fibras,
 Postremosque animae pulsus in corde tepenti
 Callidos interpres numeris et fine notabat,
 Cùm subito exclamat media inter sacra sacer-
 dos 20

Pallidus: "En quid ago? majus, rex optime, ma-
 jus

Nescio quod numen nostris intervenit aris,
 Quam sufferre queant spumantia cymbia lacte,
 Caesarum sanguis pecudum, verbena coronae.
 Accitas video longe dispergier umbras: 25
 Territa Tisiphone vertit vestigia retro,
 Exstinctis facibus, fracto fugitiva flagello.
 Nil agit arcanum murmur; nil Thessala prosunt
 Carmina: turbatos revocat nulla hostia manes.
 Nonne vides ut thuribulis frigentibus ignis 30
 Marceat? ut canis pigrescat pruna favillis?
 Ecce palatinus pateram retinere minister
 Non valet; elisa destillant balsama dextra;
 Flamen et ipse suas miratur vertice laurus

Cedere, et incertum frustratur victima ferrum. 35
 Nescio quis certe subrepsit Christicolarum
 Hic juvenum; genus hoc hominum tremit infula
 et omne

Pulvinar divûm. Lotus procul absit et unctos!
 Pulchra reformatis redeat Proserpina sacris."

Dixit, et exanguis collabitur: ac velut ipsu-
 sum 40.

Cerneret exserto minitantem fulmine Christum,
 Ipse quoque exanimis posito diademate princeps
 Pallet, et astantes circumspicit, æquis alumnus
 Chrismatis inscripto signavit tempora signo,

Qui Zoroastros turbasset fronte susurros. 45

Armiger a cuneo puerorum flavicomantum

Purpurei custos lateris deprenditur unus;

Nec negat et gemino gemmata hastilia ferro

Projicit, ac signum Christi se ferre fatetur.

Prosiluit pavidus dejecto antistite princeps, 50

Marmoreum fugiens nullo comitante sacellum;

45. *Zoroastros susurros: id est, magica secreta.*

150. *Zoroaster primus dicitur artes magicas invenisse. Justin, 1, 1.*

47. *Purpurei pro imperatorii.*

Tum tremefacta cohors, dominique oblita supinas
 Erigit ad coelum facies, atque invocat Iesum.

XVI

SANCTUS PROSPER.

ELOGIUM SANCTI AUGUSTINI.

(Carm. de Ingratis, v. 92-113.)

Est Augustinus quem Christi gratia cornu
 Uberiore rigans, nostro lumen dedit aevo
 Accensum vero de lumini: nam cibus illi,
 Et vita, et requies Deus est; omnisque voluptas
 Unus amor Christi est, unus Cristi est honor illi 5
 Et dum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi
 Omnia, et in sancto regnat Sapientia templo.

Istius ergo inter cunctos, qui de grege sancto
 Insanas populere feras, industria major,

1. *Cornu rigans exprimit unctionem.*

III. *Regum 1, 39. Sumpsit Sadoc cornu olei de tabernaculo, et unxit Salomonem.*

9. *Feras, pagani et haeretici.*

Majus opus, totum praestantius imbuit orbem. 10
 Nam quocumque gradum convertit callidus hos-
 tis,

Quaque per ambages anceps iter egit opertas,
 Hujus ab occursu est praeventus, mille viarum
 Insidiis aditum non repperientibus ullum.

Cumque foris rabies avidorum exclusa lupo-
 rum 15

Fronderet, inque omnes mendacia verteret artes:

Ne mentes ullarum ovium corrumpere posset,

Neu dubia obliquis turbaret corda querelis,

Istius ore viri fecit Deus; istius ore

Flumina librorum mundum effluxere per omnem,

Quae mites humilesque bibunt, campisque ani-
 morum

Certant vitalis doctrinae immittere rivos.

XVII

PRUDENTIUS.

HYMNUS AD GALLICINIUM.

(Cathemerinon h. I.)

Sub titulo libri Cathemerinon seu Quotidianorum Prudentius collegit seriem hymnorum pro omnibus horis diei quae orationi consecrandae sunt et quorundam aliorum pro praecipuis temporibus anni christiani. Initium sumit ab oratione quam Ecclesia jubet fieri ad cantum galli "Quod ea hora (referunt constitutiones apostolicae) nuntiet adventum diei ad faciendum opera lucis."

In hoc hymno et in sequenti poeta utitur verso iambico dimetro (acatalectico) pro strophis quatuor versuum. Ecce exemplum.

$\frac{uu}{u} - u - | - u - u u$

Alas diei nuntius

Lucem propinquam praeciuit:

Nos excitator mentium
 Jam Christus ad vitam vocat.
 Auferte, clamat, lectulos, 5
 Aegro sopore desides,
 Castique, recti, ac sobrii
 Vigilate: jam sum proximus.
 Post solis ortum fulgidi
 Serum est cubile spernere, 10
 Ni parte noctis addita
 Tempus labori adjeceris.
 Vox ista, qua strepunt aves,
 Stantes sub ipso culmine
 Paulo antequam lux emicet, 15

3 et seq. Poeta festinat ingredi sensum symbolicum et christianum indicatum ab Apostolo Rom. XIII, 12; Nox praecessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum et induamur arma lucis. Sicut in die honeste ambulemus.

7. *I Petri V. 8.*

8. *Matth. XXIV, 42*

14. *Matutini volucrium sub culmine cantus. Virgilii, En. VIII, 456.*

Nostri figura est judicis:
 Tectos tenebris horridis,
 Stratisque opertos segnibus,
 Suadet quietem linquere
 Jam jamque venturo die: 20
 Ut, cum coruscis flatibus
 Aurora coelum sparserit
 Omnes labore exercitos
 Confirmet ad spem luminis.
 Hic somnus, ad tempus datus, 25
 Est forma mortis perpetis:
 Peccata, ceu nox horrida.
 Cogunt jacere ac stertere.
 Sed vox ab alto culmine
 Christi docentis praemonet, 30
 Adesse jam lucem prope,
 Ne mens sopori serviat;
 Ne somnus usque ad terminos
 Vitae socordis opprimat
 Pectus sepultum crimine, 35

22. *Pro consperserit.*

26. *Forma pro imago, simulacrum.*

29. *Ab alto culmine id est culmine coeli.*

Et lucis oblitum suae.
 Ferunt, vagantes daemonas,
 Laetos tenebris noctium,
 Gallo canente exterritos
 Sparsim timere et cedere. 40
 Invisa nam vicinitas
 Lucis, salutis, numinis,
 Rupto tenebrarum situ,
 Noctis fugat satellites.
 Hoc esse signum praescii 45
 Norunt repromissae spei:
 Qua nos soporis liberi
 Speramus adventum Dei.
 Quae vis sit hujus alitis,
 Salvator ostendit Petro, 50

40. Pro sparsim cedere timentes.

45. Hoc scilicet Gallicinium "Quod uti signum approperantis diei est, ita daemonas et tenebrarum spiritus admonet propinqui adventus magni diei, quo ipsos Christus et mundum judicaturus est." Nota Cellar.

49. et seq. Vid. S. Ambrosium tom. III horum tractat, p. 39 ad 41.

Ter; antequam gallus canat,
 Sese negandum praedicans.
 Fit namque peccatum prius
 Quam praeco lucis proximae 55
 Illustret humanum genus,
 Finemque peccandi ferat
 Flevit negator denique
 Ex ore prolapsum nefas:
 Cum mens maneret innocens,
 Animusque servaret fidem. 60
 Nec tale quidquam postea
 Linguae locutus lubrico est;
 Cantuque galli cognito,

52. Pro se negatum iri.

54. "Poeta rem a gallo transfert ad Christum, a Petro ad genus hominum, a luce diei ad lucem divinam mentes hominum illustrantem."

Cellar.

59. S. Augustinus dixit. In illa negatione Petrus intus veritatem tenebat, foris mendacium proferebat.

62. Pro lingua lubrica;

Peccare justus destitit.	
Inde est quod omnes credimus,	65
Illo quietis tempore,	
Quo gallus exsultans canit,	
Christum redisse ex inferis.	
Tunc mortis oppressus vigor,	
Tunc lex subacta est tartari,	70
Tunc vis dici fortior	
Noctem coegit cedere.	
Jam jam quiescant improba,	
Jam culpa furva obdormiat,	
Jam noxa letalis, suum	75
Perpessa somnum, marceat.	
Vigil vicissim spiritus,	
Quodcumque restat temporis,	
Dum meta noctis clauditur,	
Stans ac laborans excubet.	80

Jesum ciamus vocibus,

Fientes, precantes, sobrii:

82. Fientes "*Lacrimae* (ait S. Maximus)
 "tacitae quodammodo preces sunt; veniam non
 "postulant et merentur; causam non dicunt, et
 "misericordiam consequuntur."

Intenta supplicatio	
Dormire cor mundum vetat.	
Sat convolutis artubus	85
Sensum profunda oblivio	
Pressit, gravavit, obruit,	
Vanis vagantem somniis.	
Sunt nempe falsa et frivola,	
Quae mundiali gloria,	90
Ceu dormientes, egimus:	
Vigilemus: hic est veritas.	
Aurum, voluptas, gaudium,	
Opes, honores, prospera,	
Quaecumque nos infant mala,	95
Fit mane, nil sunt omnia.	
Tu, Christe, somnum disjice,	
Tu rumpe noctis vincula,	
Tu solve peccatum vetus,	
Novumque lumen ingere.	100

96. Poeta dixisset forte: *nihil sunt nisi
 somnia, si nobis non remaneret saepe ipsa pec-
 cati realitas.*

XVIII

HYMNUS MATUTINUS.

(Prudentii Cathemerinon h. II.)

Ad hunc hymnum bene intelligendum, in memoriam revocanda est definitio hujus vocis *matutinus* tradita à S. Isidoro in suo opere cui titulus *Origines*, lib. V, c. 31, § 12: *Matutinum est inter abscessum tenebrarum et aurorae adventum.*

Nox, et tenebrae et nubila
Confusa mundi et turbida,
(Lux intrat, albescit polus;
Christus venit,) discedite.

Caligo terrae scinditur 5

Percussa solis spiculo;
Rebusque jam color redit

6. *Spiculo.* Lucretius jam appellaverat *radia solis lucida tela diei*, et Varron *jacuta solis*.

7. *Rebus color redit:* rebus enim nox abs-

Vultu nitentis sideris.

Sic nostra mox obscuritas,
Fraudisque pectus conscium, 10

Ruptis resectum nubibus,
Regnante pallescet Deo.

Tunc non licebit claudere,
Quod quisque fuscum cogitat:

Sed mane clarescent novo 15
Secreta mentis prodita.

Fur ante lucem squalido
Impune peccat tempore:

Sed lux dolis contraria
Latere furtum non sinit. 20

Versuta fraus et callida
Amat tenebris obtegi,
Aptamque noctem turpibus

tulit atra colorem ut cecinit Virgilius, En. VI, 272. Ovidius: *Redeunt spectacula rerum.*

9. *Obscuritas*, nox peccati quae extensa est in anima nostra.

12. *Pallescet* in sensu physico simul (*clarescet* v. 15) et morali.

Adulter occultus fovet.
 Sol ecce surgit igneus: 25
 Piget, pudescit, poenitet;
 Nec teste quisquam lumine
 Peccare constanter potest.
 Quis mane sumptis nequiter
 Non erubescit poculis, 30
 Cùm fit libido temperans,
 Castumque nugator sapit.
 Nunc nunc severum vivitur,
 Nunc nemo tentat ludierum.
 Inepta nunc omnes sua 35

29, 30. Non nisi luxuriâ perditî homines erant qui vinum: intemperatè bibebant mane. Hoc est quod S. Petrus opponebat iis qui effectus

Spiritus Sancti descensi in primis christianis ebrietati tribuebant: *Non enim, sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora tertia diei.*

32. *Castum sapit*, habet cogitationes sobrias et castas.

33. *Severum vivitur*, vid. tom. III, pag. 94. nota 7.

Vultu colorant serio.
 Hæc hora cunctis utilis,
 Qua quisque, quod studet, gerat:
 Miles, togatus, navita,
 Opifex, orator, institor. 40
 Illum forensis gloria,
 Hunc triste raptat classicum:
 Mercator hinc ac rusticus
 Avara suspirant lucra,
 At nos lucelli ac fœnoris 45
 Fandique prorsus nescii,
 Nec arte fortes bellica,
 Te, Christe, solum novimus.
 Te mente pura et simplici,
 Te voce, te cantu pio 50

36. *Vultus*, id est, extrinsecus.

49, et sequent. "His quattuor versibus præcipui ritus colendi et rogandi Deum continentur: primus internus in spiritu et veritate, *mente pura et simplici*; alter *voce* sine cantu; tertius *cantupio*; quartus *curvato genu*; quintus *flendo*." Arevalo.

Rogare, curvato genu,
Flendo et canendo discimus.

His nos lucratur quæstibus,
Hæc arte tantum vivimus:
Hæc inchoamus munera, 55
Cum sol resurgens emicat.

Intende nostris sensibus,
Vitamque totam dispice:
Sunt multa facis illita,
Quæ luce purgantur tua. 60

Durare nos tales jube,
Quales remotis sordibus
Nitere pridem jusseras,
Jordane tinctos flumine.

Quodcumque nox mundi dehinc 65
Infecit atris nubibus,
Tu, Rex, Eoi sideris
Vultu sereno illumina.

Tu, sanete, qui tetram picem
Candore tingis lacteo, 70

64. Id est *baptizatos*.

67. Virgil. Georg. I, 288.

69, 70. Ovid. Epist. de Ponto, lib. III, ep.

Ebenoque crystallum facis,
Delicta terge livida.

Sub nocte Jacob caerulea
Luctator audax angeli

Eo usque dum lex surgeret, 75

Sudavit impar praelium.

Sed cum jubar claresceret,

Lapsante claudus poplite,

Femurque victus debile,

Culpa vigorem perdidit. 80

3, v. 97:

Sed neque mutatur nigra pice lacteus humor,
Nec quod erat candens, fit terebinthus, ebur.
Idea desumpta est ex Isaia (I, 18): *Dicit Do-*
minus: Si fuerint peccata vestra ut coccinum,
quasi nix dealbabuntur; et si fuerint rubra qua-
si vermiculus, velut lana alba erunt,

73 et sequent. Genes. XXXII, 24 et se-

76. Pro sudando sive cum sudore confecit.
Quidam poeta anonymus dixit similiter: *tibi, Ro-*
ma, decus aeternaque sudo tropaea.

Haec nos docent imagines,
 Hominem tenebris obsitum,
 Si forte non cedat Deo,
 Vires rebelles perdere.
 Tandem facessat caecitas, 85

Quae nosmet in praeceps diu
 Lapsos sinistris gressibus
 Errore traxit devio.

Haec lux serenum conferat,
 Purosque nos praestet sibi. 90
 Nihil loquamur subdolum
 Velvamus obscurum nihil.

Sic tota decurrat dies.
 Ne lingua mendax, ne manus,
 Oculive peccent lubrici, 95
 Ne noxa corpus inquinet.

Speculator astat desuper,
 Qui nos diebus omnibus
 Actusque nostros prospicit,

89. Sicut et alii termini in hoc hymno, *serenum* intelligendum est in sensu litterali simul et morali.

A luce prima in vesperum. 100
 Hic testis, hic est arbiter,
 Hic intuetur, quidquid est,
 Humana quod mens concipit:
 Hunc nemo fallit iudicem.

XIX

HYMNUS POST CIBUM.

(Prudent. Cathem. h. IV.)

Hic hymnus fuit scriptus in versibus phaleucis, quorum tres unam stropham efficiunt. Phaleucus sive endecasyllabus componitur unius trochaei, unius choriambi et unius jambici monometri hypercatalectici:

-- | - u u - | u . u - | ō

Pastis visceribus, ciboque sumpto,

Quem lex corporis imbecilla poscit,
 Laudem lingua Deo Patri rependat:
 Patri, qui cherubim, sedile sacrum,
 Neenon et seraphim, suum, supremo 5
 Subnixus solio, tenet regitique.
 Hic est quem Sabaoth Deum vocamus,
 Expers principii, carensque fine.
 Rerum conditor, et repertor orbis;
 Fons vitae liquida fluens ab arce, 10
 Infusor fidei, sator pudoris,
 Mortis perdomitor, salutis auctor.

2. Pro lex ab imbecillo corpore irrogata si-
 ve lata.

4 et seq. Construe qui tenet regitique che-
 rubim et seraphim sedile suum, in Psalm.

LXXIX, 1: Qui sedes super cherubim, mani-
 festare, et Isai. VI, 1: Dominum sedentem su-
 pra solium excelsum et elevatum.....Seraphim
 stabant circa illud, etc.

9. Repertor, apud Virgiliū (Juppiter)
 hominum rerumque repertor. En. XII. 829.

10. Liquida arx altitudines aëriac, coëlum.

Omnes quod sumus, aut vigemus, inde est.
 Regnat Spiritus ille sempiternus,
 A Christo simul et Parente missus. 15
 Intrat pectora candidus pudica,
 Quae templi vice consecrata ridet,
 Postquam combiberint Deum medullis.
 Sed si quid vitii dolive nasci
 Inter viscera jam dicata sensit, 20
 Ceu spurcum refugit celer sacellum.
 Tetrūm flagrat enim vapore crasso
 Horror conscius aestuante culpa,
 Offensumque bonum niger repellit.

16. Vocatur spiritus *Candidus* vel quia co-
 lumbæ specie apparuit et repræsentatur, vel ob
 candorem quam animæ infudit' Arevalo.

17. *Rident*, id est, laeta sunt.

23. *Æstuante*, "id est, non permittente pec-
 catorem quiescere." *Cellar. Horror conscius*
pro conscientiae.

24. *Offensum bonum* "bonum quod ille in
 se iavenit" gratia et inspirationes Spiritus
 Sancti.

Nec solus pudor, innocensve votum 25
 Templum constituunt perenne Christo
 In cordis medii sinu ac recessu:
 Sed ne crapula ferveat, cavendum est,
 Quæ sedem fidei cibus refertam
 Usque ad congeriem coarctet intus. 30
 Pareis victibus expedita corda
 Infusum melius Deum receptant:
 Hic pastus animæ est, saporque verus.
 Sed nos tu gemino fovens paratu,
 Artus atque animas utroque pastu 35
 Confirmas, Pater, ac vigore complex.
 Sic olim tua præcluens potestas
 Inter rancisonos situm leones
 Illapsis dapibus virum refovit.
 Illum fusile numen exsecrantem, 40
 Et curvare caput sub expolita
 Eris materia nefas putantem,

34. *Paratu, pro apparatu.*

28. Vide Daniel XIV.

57. *Obsequente mundo, "id est, cedente
 coelo et viam angelo præbente."* Cell.

Plebs diræ Babylonis ac tyrannus
 Morti subdiderant, feris dicarant,
 Sævïs protinus haustibus vorandum 45
 O semper pietas fidesque tuta!
 Lambunt indomiti virum leones,
 Intactumque Dei tremunt alumnus.
 Astant cominus, et jubas reponunt:
 Mansuescit rabies, fameque blanda 50
 Prædam rictibus ambit ineruentis.
 Sed cùm tonderet ad superna palmas,
 Expertumque sibi Deum rogaret,
 Clausus jugiter, indigensque victu;
 Jussus nuntius advolare terris, 55
 Qui pastum famulo daret probato,
 Raptim desilit obsequente mundo.
 Cernit forte procul dapes inemptas,
 Quas messoribus Abbaeum propheta
 Agresti bonus exhibebat arte. 60

58. *Dapes inemptas, Virgilius et Horatius
 applicant aequaliter hæc verba victui cultoris,
 Georg. IV, 133, et Epod. II, 48.*

59. Habacuc, Vide Daniel XIV, 32 et seq.

Hujus caesarie manu prehensa,
 Plenis, sicut erat, gravem canistris
 Suspensum rapit, et velit per auras.
 Tum raptus simul ipse prandiumque
 Sensim labitur in lacum leonum, 65
 Et, quas tunc epulas gerebat, offert.
 «Sumas lactus, ait, libensque carpas,
 Quae summus Pater angelusque Christi
 Mittunt liba tibi sub hoc periculo.»
 His sumptis, Danielus excitavit 70
 In coelum faciem, ciboque fortis
 Amen reddidit, halleluia dixit.
 Sic nos muneribus tuis refecti,
 Largitor Deus omnium bonorum,
 Grates reddimus, et sacramus hymnos. 75
 Tu nos, tristifico velut tyranno,
 Mundi scilicet impotentis actu
 Conclusos, regis, et feram repellis;
 Quae circumfremit, ac vorare tentat,
 Insanos acuens furore dentes, 80
 Cur te, summe Deus, precemur unum.

77. *Impotentis pro saevientis.*

81. *Cur pro eo quod invenitur et in Horat.*

Vexamur, premimur, malis rotamur:
 Oderunt, lacerant, trahunt, laeessunt;
 Juncta est suppliciiis fides iniquis.
 Nec deficit tamen anxiiis medela: 85
 Nam languente trucidis leonis ira,
 Illapsae superingeruntur escae.
 Quas si quis sitienter hauriendo
 Non gustu tenui, sed ore pleno,
 Internis velit implicare venis; 90
 Hic sancto satiatas ex propheta,
 Justorum capiet cibos virorum,
 Qui fructum domino metunt perenni.
 Nil est dulcius ac magis saporum,
 Nil, quod plus hominem juvare possit, 95
 Quam vatis pia praecinentis orsa.
 His sumptis, licet insolens potestas
 Pravam judicet, irrogetque mortem;
 Impasti licet irruant leones.

(p. 372): *Irascor amicis, Cur me funesto pro-*
perent arcere veterno?

82. *Rotamur pro volvimur, circumagimur.*

87. *Panis coelestis, gratia.*

Nos semper dominum Patrem fatentes 100

In te, Christe, Deum loquemur unum,

Constanterque tuam crucem feremus.

58

XX
HYMNUS DE NOVO LUMINE PASCHA-
LIS SABBATI.

(Prudent. Cathem, h. V.)

Hujus poematis objectum est quaedam antiquae Ecclesiae consuetudo quae paulatim oblivioni fuit tradita. Christiani omnes, nocte qua Salvator noster è mortuis surrexit, in ecclesia congregabantur, faces, lampades, et cereos accendebant, totumque tempus ibi in praecibus et gratiarum actionibus impendebant, hymnos canentes sacramque synaxim suscipien-

101. *Deum* correctio Parrhasii. *Letio Cris-*
te Deus non habet sensum.

tes. In multis Ecclesiis neophiti accipiebant baptismum in hac ipsa solemnitate. Prudentius vero non facit mentionem hujus consuetudinis. Sed tantum canit cum omni poësis pompa victoriam luminis super tenebras, hac nocte obtenta et cereo paschali representata. Etiam canit liberationem filiorum Israël per Moïsem, transitum maris rubri, miracula mannae et aquarum in deserto, figurae redemptionis nostrae quae in memoriam fidelium revocabantur lectione psalmorum et canticorum. In praecedentibus hymnis notatum est Prudentium frequenter transire à sensu litterali ad mysticum; necesse est ergo, dum hos hymnos leguntur, habere spiritum taliter dispositum ut promptè possit ab uno ad alterum transire.

Prudentius utitur in hoc hymno versibus a-selepiadaeis compositis unius basis spondaicae (raro trochaicae et semel tantum jambicae, v. 43) duobus choriambis et unius jambicae. ®

Strophae habent quatuor versus.

Nos semper dominum Patrem fatentes 100

In te, Christe, Deum loquemur unum,

Constanterque tuam crucem feremus.

58

XX
HYMNUS DE NOVO LUMINE PASCHA-
LIS SABBATI.

(Prudent. Cathem, h. V.)

Hujus poematis objectum est quaedam antiquae Ecclesiae consuetudo quae paulatim oblivioni fuit tradita. Christiani omnes, nocte qua Salvator noster è mortuis surrexit, in ecclesia congregabantur, faces, lampades, et cereos accendebant, totumque tempus ibi in praecibus et gratiarum actionibus impendebant, hymnos canentes sacramque synaxim suscipien-

101. Deum correctio Parrhasii. Letio Cris-
te Deus non habet sensum.

tes. In multis Ecclesiis neophiti accipiebant baptismum in hac ipsa solemnitate. Prudentius vero non facit mentionem hujus consuetudinis. Sed tantum canit cum omni poësis pompa victoriam luminis super tenebras, hac nocte obtenta et cereo paschali representata. Etiam canit liberationem filiorum Israël per Moïsem, transitum maris rubri, miracula mannae et aquarum in deserto, figurae redemptionis nostrae quae in memoriam fidelium revocabantur lectione psalmorum et canticorum. In praecedentibus hymnis notatum est Prudentium frequenter transire à sensu litterali ad mysticum; necesse est ergo, dum hos hymnos leguntur, habere spiritum taliter dispositum ut promptè possit ab uno ad alterum transire.

Prudentius utitur in hoc hymno versibus a-selepiadaeis compositis unius basis spondaicae (raro trochaicae et semel tantum jambicae, v. 43) duobus choriambis et unius jambicae. ®

Strophae habent quatuor versus.

Inventor rutili, Dux bone, luminis,
 Qui certis vicibus tempora dividis,
 (Merse sole, chaos ingruit horridum,)
 Lumen redde tuis, Christo fidelibus.
 Quamvis innumero sidere regiam, 5
 Lunarique polum lampade pinxeris,
 Incussu silicis lumina nos tamen
 Monstra saxigeno semine quaerere:
 Ne nesciret homo, spem sibi luminis
 In Christi solido corpore conditam, 10
 Qui dici stabilem se voluit petram,
 Nostris igniculis unde genus venit,
 Pinguis quos olei rore madentibus
 Lychnis, aut facibus pascimus aridis:
 Quin et fila favis scirpea floreis, 15
 Presso melle prius, collita fingimus.
 Vivax flamma viget, seu cava testula .

8. Pro ex saxo nato. Virgil. *En.* VII, 6:

Semina flammæ abstracta in venis silicis.

11. I *Corinth.* X, 4.

15. Antiquitus utebatur in ocreis scapis
 glabris pro ellychniis.

Succum linteolo suggerit ebrio,
 Seu pinus piceam fert alimoniam,
 Seu ceram teretem stупpa calens bibit. 20
 Nectar de liquido vertice fervidum
 Guttatim lacrimis stillat olentibus:
 Ambustum quoniam vis facit ignea
 Imbrem de madido flere cacumine.
 Splendent ergo tuis muneribus, Pater, 25
 Flammis mobilibus scilicet atria,
 Absentemque diem lux agit æmula,
 Quam nox cum lacero victa fugit peplo.
 Sed quis non rapidi luminis arduam
 Manantemque Deo cernat originem? 30

21 *Nectar* dicitur mellis et ceræ in statu
 liquido ratione boni odoris. Virgil, *En.* I, 433.

22 *Olentibus.* "Ceræ atque oleo etiam
 odores ab antiquis addebantur, ut jucundior
 usus foret. Inde ortam existimo consuetudinem
 thuris paschali cereo infixi. S. Paulinus, lych-
 nos ex cereis memorans, odorem cereis tribuit:
Lumina cerantis adolentur ODORA papyris."
 Arevalo.

Moses nempe Deum spinifera in rubo
 Vidit conspicuo lumine flammeum.
 Felix, qui meruit sentibus in sacris
 Cœlestis solii visere principem,
 Jussus nexa pedum vincula solvere, 35
 Ne sanctum involueris pollueret locum.
 Hunc ignem populus sanguinis inclyti,
 Majorum meritis tutus, et impotens,
 Suetus sub dominis vivere barbaris,
 Jam liber sequitur longa per avia. 40
 Qua gressum tulerant, castraque caeruleae
 Nectis per medium concita moverant,
 Plebem pervigilem fulgure praevio
 Ducebat radius sole micantior.
 Sed rex Niliaci littoris, invido 45
 Fervens felle jubet praevalidam manum
 In bellum rapidis ire cohortibus,
 Ferratasque acies clangere classicum.

- 35 *Vincula pedum* dicitur de sandaliis,
 36 Antiqui poëtae utuntur voce *involuerum*
 cum *u* longa.
 38 *Exod XIII, 21, etc.*

Sumunt arma viri, seque minacibus
 Accingunt gladiis: triste canit tuba. 50
 Hic fidit jaculis, ille volantia
 Praefigit calamis spicula Gnoissis.
 Densetur cuneis turba pedestribus,
 Cutrus pars et equos et volucres rotas
 Conscendunt celeres, signaque bellica 55
 Praetendunt tumidis clara draconibus.
 Hinc jam servitii nescia pristini
 Gens Pelusiacis usta vapcribus,
 Tandem purpurei gurgitis hospita,
 Rubris littoribus fessa resederat. 60
 Hostis dirus adest cum duce perfido,
 Infert et validis prœlia viribus.
 Moses porro suos in mare praecepit
 Constans intrepidus tendere gressibus.
 Praebent rupta locum stagna vianibus 65
 Riparum in faciem pervia; sistitur

- 56 *Ola a draconibus*, vexillae quaedam in
 quibus micare videbatur figura draconis et quas
 Prudentius appellat etiam *ventosa draconum pal-*
lia.
 66. *Riparum in faciem* generatim species

Circumstans vitreis unda liquoribus,
 Dum plebs sub bifido permeat aequore.
 Pubes quin etiam decolor, asperis
 Irritata odiis, rege sub impio, 70
 Hebraicum sitiens fundere sanguinem,
 Audet se pelago credere concavo.
 Ibant praecipiti turbine pereita
 Fluctus per medios agmina regia:
 Sed confusa dehinc unda revolvitur 75
 In semet revolans gurgite confluo.
 Currus tunc, et equos, telaque naufraga,
 Ipsos et proceres, et vaga corpora
 Nigrorum videas nare satellitum,
 Arcis justitium triste tyrannicae. 80

riparum.

69. *Decolor, nigrum (vide 79); ut in Pro-
 per.: Ustus et Eco decolor Indus equo.*

80 "Justitium, ait auctor scholiorum ejus-
 dam Vaticani manuscripti, proprie est juris statio,
 sicut solstitium solis statio; ponitur autem
 pro luctu publico." Proprie vacatio tribunali-
 um.

Quae tandem poterit lingua retexere
 Laudes, Christe, tuas? qui domitam Pha-
 (ron
 Plaxis multimodis cedere praesuli
 Cogis justitiae, vindice dextera?
 Qui pontum rapidis aestibus invium 85
 Persultare vetas, ut refuio in salo
 Securus pateat, te duce, transitus,
 Et mox unda rapax ut voret impios.
 Cui jejuna eremi saxa loquacibus
 Exundant scatebris, et latices novas 90
 Fundit scissa silex: quae sitientibus
 Dat potum populis axe sub igneo.
 Instar fellis aqua tristifico in lacu
 Fit ligni venia mel velut Atticum.
 Lignum est, quo sapiunt aspera dulcius; 95
 Nam praefixa cruci spes hominum viget.
 Implet castra cibus tunc quoque ninguidus,
 Illabens gelida grandine densius.
 94. *Venia ligni, favore ligno annexo. Haec
 est una ex sanctae Crucis figuris.*
 97. Exod. XVI, 4 et sequent.

His mensas epulis, hac dape construunt,
 Quam dat sidereo Christus ab aethere. 100
 Ne non imbrifero ventus anhelitu
 Crassa nube leves invehit alites,
 Quae diffata in humum cum semel agmina
 Fluxerunt, reduci non revolant fuga.
 Haec olim patribus praemia contulit 105
 Insignis pietas numinis unici:
 Cujus subsidio nos quoque vescimur
 Pascentes dapibus pectora mysticis.
 Fessus ille vocat per freta saeculi,
 Discissis populum turbinibus regens, 110
 Jactatasque animas mille laboribus
 Justorum in patriam scandere praecipit.
 Illic purpureis tecta rosariis
 Omnis fragrat humus, calthaque pingia,
 Et molles violas, et tenues erocos 115
 Fundit fonticulis uda fugacibus.
 Illic et graecili balsama surculo.

106. *Pietas*, paternus amor (erga homines).

114. *Calthum* in genere neutro hic tantum
 invenitur; dicitur communiter caltha, ae.

117. *Gracili balsama surculo*. "Balsa-

Desudata fluunt, raraque cinnama
 Spirant, et folium, fonte quod abdito
 Praelambans fluvius portat in exitum 120
 Felices animae prata per herbida
 Concertu parili suavo sonantibus
 Hymno rummodulic dulces canunt meo
 Calcant et pedibus lilia candidis.
 Sunt et spiritibus saepe nocentibus 125

mum (ait Tacit. Hist. V, cap. 6.) modica arbor
 viti similior quam myrto; ut quisque ramus in-
 tumuit, si vim ferri adhibeas, pavent venae;
 fragmine lapidis aut testa aperiuntur."

119, 120. *Folium quod... fluvius portat...*
 planta aromatica Indiarum, cui nomen *maloba-*
thrum, cujus foelia in aquis nant et dicitur non
 habere radicem.

125 et sequent. Aliqui Ecclesiae doctores
 decent divinam bonitatem *levare* per quaedam
 temporis intervalla penas animarum dam-
 natarum quamvis sint et mancant aeternae. Hu-
 jus opinionis est S. Augustinus quam exponit
 in suo *Enchiridio de fide, spe et charitate*, cap.

Poenarum celebres sub Styge feriae
 Illa nocte, sacer qua rediit Deus
 Stagnis ad superos ex Acheronticis:
 Non sicut tenebras de face fulgida
 Surgens oceano lucifer imbuit, 130
 Sed terris Domini de cruce tristibus
 Major sole novum restituens diem,
 Marcent supplicis tartara mitibus,
 Exsultatque sui carceris otio
 Umbrarum populus, liber ab ignibus, 135
 Nec fervent solito flumina sulphure.
 Nos festis trahimus per pia gaudia
 Noctem conciliis, vota que prospera
 Certatim vigili congerimus prece,
 Extractoque agimus liba sacrario. 140

112 (vol. VI, p. 238 edit. Benedict.) et in Civ.
 Dei, lib. XXI, cap. 24.

140. Arevalo explicat *sacrarium* hac altera
 phrase Prudentii: *Donatrix sacramenti men-*
sa; cum exstruere: sanctam mensam parare et
in illa ponere panes, liba. Agimus liba est
obscurus: hanc esse videtur poëtae mentem:
"eucharistiam, seu potius agapes celebramus."

Pendent mobilibus lumina funibus,
 Quæ suffixa micant per laquearia,
 Et de languidulis fota natatibus
 Lucem perspicuo flamma jacit vitro.
 Credas, stelligeram desuper aream 145
 Ornatam geminis stare Trionibus,
 Et qua Bosporeum temo regit jugum,
 Passim purpureos spargier Hesperos.
 O res digna, Pater, quam tibi roscida
 Noctis principio grex tuus offerat, 150
 Lucem, qua tribuis nil pretiosius,
 Lucem, qua reliqua praemia cernimus.
 Tu lux vera oculis, lux quoque sensibus,

143. *Fota* "id est nutrita" bona explicatio
 auctoris scholiorum. *Languidulis natatibus*
 hic est probabiliter sensus: *humore seu oleo, cui*
flamma innatat languide et tenuiter affluente.

146. Magna et minor Ursa.

147. Currus, constellatio borealis: haec ul-
 tima idea est exprompta hac voce *Bosphoreum*
 quia Bosphorus cimmerius erat extremarum re-
 gionum septentrionalium ab antiquis cognitarum.

Intus tu speculum, tu speculum foris,
 Lumen, quod famulans offero, suscipe, 155
 Tinctum pacifici chrismatis unguine:
 Per Christum genitum, summe Pater, tuum,
 In quo visibilis stat tibi gloria;
 Qui noster dominus, qui tuus unicus
 Spirat de patrio corde Paraclitum: 160
 Per quem splendor, honos, laus, sapientia,
 Majestas, bonitas, et pietas tua
 Regnum continuat nomine triplici,
 Texens perpetuis saecula saeculis.

156. Utebatur igitur, juxta hos hos versos,
 sancto chrismate ad consecrandum cereum.

XXI

HYMNUS POST JEJUNIUM.

(Prudent. Cathem., h. VIII).

Hic hymnus constat strophis sapphicis, quorum haec est norma:

L	u	-	-		L		u	u	L		u	-	u
L	u	-	-		L		u	u	L		u	-	u
L	u	-	-		L		u	u	L		u	-	u
							L	u	u		-	u	

Tres primi versi constant, in Horac. et Prudent. unius epitriti (- u - -), unius caesurae longae et unius anapaesti logaedici (u u - u - u): quartus versus, *adonicus* appellatus, constat unius dimetri dactyli catalecti.

Christe, servorum regimen tuorum,
 Mellibus qui nos moderans habenis,

Leniter frenas, faciliq̄ue septos
 Lege coërces,
 Ipse cūm portans onus impeditum 5
 Corporis, duros tuleris labores,
 Major exemplis, famulos remisso
 Dogmate palpas.
 Nona submissum rotat hora solem,
 Partibus vixdum tribus ebolutis, 10
 Quarta devexo superest in axe
 Portio lucis:
 Nos brevis voti, dape vindicata,
 Solvimus festum, fruimurque mensis
 Affatim plenis, quibus imbuatur 15
 Prona voluptas.
 Tantus aeterni favor est Magistri:
 Doctor indulgens ita nos amico
 Lactat hortatu, levis obsequela ut

3. *Jugum meum suave est*, Matth. XI, 30.
 14. *Brevis voti festum*, solemnitas jejunii
 religioni et puritati consecrata.
 19. *Lactat*. "Alia significatione *lacto* de-
 rivatur a *lacte*; sed hīc est a *lacio*, nnde est at-

Mulceat artus. 20
 Addit et, ne quis velit invenusto
 Sordidus cultu lacerare frontem;
 Sed decus vultus, capitisque pexum
 Comat honorem.
 Terge Jejunans, ait, omne corpus, 25
 Neve subducto faciem rubore
 Luteus tingat color, aut notetur

lacio, pellicio, et frequentativa *oblecto, delecto, illecto, prolecto*. Igitur *lactat* est: attrahit alliciendo. Sic in sacris Literis verbum *lacto* adhibetur. Proverb. I, 10: *Si te lactaverint peccatores*; et XVI, 29: *Vir iniquus lactat amicum*, ubi vox hebraica sonat allicere." *Arevalo*. 21 et sequent. Matth. VI, 17. *Tu autem, cum jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava.*

24. *Capitis honor*, Caesaries: quemadmodum arboris honor, folia seu fructus, etc.
 26. *Ibid.* v. 16: *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritae, tristes; externant enim facies suas etc.*

Pallor in ore.

Rectius laeto tegimus pudore,
 Quidquid ad cultum Patris exhibemus: 30
 Cernit occultum Deus, et latentem
 Munere donat.

Illem ovem morbo residem gregique
 Perditam sano, male dissipantem
 Vellus affixis vepribus per hirtae 35
 Devia silvae,

Impiger pastor revocat, lupisque
 Gestat exclusis, humerus gravatus
 Inde purgatam revehens, aprico
 Reddit ovili, 40

Reddit et pratri, viridique campo,
 Vibrat impexis ubi nulla lappis

31 *Ibid.* v. 18

33 *Vid. Luc.* XV, 4 et sequent.

43 "Sudes sunt valli e quocumque ligno
 in modum muctonum contra transgressum aut
 trascensum eorum qui vellent insilire. Pruden-
 tius posuit pro spinis aut tribulis cardui."
Arevalo.

Spina, nec germen sudibus perarmat
 Carduus horrens:

Sed frequens palmis nemus, et reflexa 45
 Vernat herbarum coma: tum perennis
 Gurgitem vivis vitreum fluentis
 Laurus obumbrat.

Hisce pro donis tibi, fide pastor,
 Servitus quaenam poterit rependi? 50
 Nulla compensant pretium salutis
 Vota precantum.

Quamlibet spreto sine more pastu
 Sponte confectus tenuemus artus,
 Teque contemptis epulis rogemus 55
 Nocte dieque:

Vincitur semper minor obsequentum
 Cura, nec munus Genitoris aequat,
 Frangit et cratem luteam laboris
 Grandior usus. 60

Ergo, ne limum fragilem solutae

45 *Reflexa* pro *sursum flexa*.

59 *Luteam cratem* corpus.

64 *Energans* cum è brevi; *vid. not.* 75
 pag. 55.

Deserant vires, et aquosus albis
 Humor in venis dominetur, aegrum
 Corpus enervans,
 Laxus ac liber modus abstinendi 65
 Ponitur eunctis, neque nos severus
 Terror impellit: sua quemque cogit
 Velle potestas.
 Sufficit, quidquid facies, vocato
 Numinis nutu prius, inchoare, 70
 Sive tu mensam renuas, cibumve
 Sumere tentes:
 Annuit dexter Deus, et secundo
 Prosperat vultu; velut hoc salubre
 Fidimus nobis fore, quod dicatas 75
 Carpimus escas.
 Sit bonum, supplex precor, et medelam

71 In conviviis ne inter cibum et potum
 Dei memoria elaberetur, Christiani antiqui vasa,
 quibus ad prandia utebantur, imaginibus Jesu
 Christi sanctorumque decorabant." *Arevalo.*
 Apostolus ait: *Sive ergo manducatis, sive bibi-*
tis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam
Dei facite." I Corinth. X, 31.

Conferat membris, animumque pascat
 Sparsus in venas cibus obsecrantum
 Christicolarum. 80

XXII

HYMNUS DE EPIPHANIA.

(Prudent. Cathem, h. XII.)

Stellam canit, Prudentius in hoc hymno, quae
 Christi nativitatem nuntiavit; regum adventum
 et munera; anxietatem et iniquitatem Herodis;
 felicitatem sanctorum Innocentium, primi mar-
 tyres, conservationem infantis Iesu, historiam
 infantiae Mosis Christi figura; deinde paralle-
 lum facit inter Judeorum liberatorem et totius
 humani generis Salvatorem.

Scrpsit in dimetris jambicis per strophas
 quatuor versuum.

Quicumque Christum quaeritis,

Deserant vires, et aquosus albis
 Humor in venis dominetur, aegrum
 Corpus enervans,
 Laxus ac liber modus abstinendi 65
 Ponitur eunctis, neque nos severus
 Terror impellit: sua quemque cogit
 Velle potestas.
 Sufficit, quidquid facies, vocato
 Numinis nutu prius, inchoare, 70
 Sive tu mensam renuas, cibumve
 Sumere tentes:
 Annuit dexter Deus, et secundo
 Prosperat vultu; velut hoc salubre
 Fidimus nobis fore, quod dicatas 75
 Carpimus escas.
 Sit bonum, supplex precor, et medelam

71 In conviviis ne inter cibum et potum
 Dei memoria elaberetur, Christiani antiqui vasa,
 quibus ad prandia utebantur, imaginibus Jesu
 Christi sanctorumque decorabant." *Arevalo.*
 Apostolus ait: *Sive ergo manducatis, sive bibi-*
tis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam
Dei facite." I Corinth. X, 31.

Conferat membris, animumque pascat
 Sparsus in venas cibus obsecrantum
 Christicolarum. 80

XXII

HYMNUS DE EPIPHANIA.

(Prudent. Cathem, h. XII.)

Stellam canit, Prudentius in hoc hymno, quae
 Christi nativitatem nuntiavit; regum adventum
 et munera; anxietatem et iniquitatem Herodis;
 felicitatem sanctorum Innocentium, primi mar-
 tyres, conservationem infantis Iesu, historiam
 infantiae Mosis Christi figura; deinde paralle-
 lum facit inter Judeorum liberatorem et totius
 humani generis Salvatorem.

Scrpsit in dimetris jambicis per strophas
 quatuor versuum.

Quicumque Christum quaeritis,

Oculus in altum tollite:
 Illic licebit visere
 Signus perennis gloriae.
 Haec stella, quae solis rotam 5
 Vincit decore ac lumine,
 Venisse terris nuntiat
 Cum carne terrestri Deum.
 Non illa servit noctibus,
 Secuta lunam menstruam, 10
 Sed sola coelum possidens
 Cursum dierum temperat.
 Arctoa quamvis sidera
 In se retortis motibus
 Obire nolint: attamen 15
 Plerumque sub nimbis latent.

11 Christi et stellae idea passim in hoc hymno confunditur.

12 Stella Magos, interdum etiam iter agentes, dirigebat.

15 *Obire* intellige *occidere*. Duae ursae, sive arcti, maior et minor circa polum rotantur et nunquam occiduunt.

Hoc sidus aeternum manet:
 Haec stella nunquam mergitur;
 Nec nubis occursum abilita
 Obumbrat obductam facem. 20
 Tristis cometa intercitat,
 Et si quod astrum Sirio
 Fervet vapore, jam Dei
 Sub luce destructum cadat.
 En Persici ex orbis sinu, 25
 Sol unde sumit januam,
 Cernunt periti interpretes
 Regale vexillum magi.
 Quod ut refulsit, ceteri
 Cessere signorum globi; 30
 Nec pulcher est ausus suam
 Conferre formam Lucifer.
 "Quis iste tantus, inquit,
 Regnator, astris imperans,
 Quem sic tremunt coelestia, 35
 Cui lux et aethra inserviunt?"

21 *Tristis*: quia credebatur cometas triste aliquid semper aut plerumque praesuntiare.

Illustre quiddam cernimus,
 Quod nesciat finem pati:
 Sublime, celsum, interminum,
 Antiquius coelo et chao. 40
 Hic ille rex est gentium,
 Populique rex Judaici,
 Promissus Abrahae patri,
 Ejusque in aevum semini. 45
 Aequanda nam stellis sua
 Cognovit olim germina
 Primus sator credentium,
 Nati immolator unici.
 Jam flos subit Davidicus,
 Radice Jesse editus; 50
 Sceptri que per virgam virens,
 Rerum cacumen occupat."
 Exin sequuntur perciti
 Fixis in altum vultibus,
 Quae stella sulcum traxerat, 55
 Claramque signabat viam.

45 Genes. XV, 5.

47 Genes. XXII, 17 et sequent.

Sed verticem pueri supra
 Signum pependit imminens.
 Pronaque submissum face
 Caput sacratum prodidit. 60
 Videre quod postquam magi,
 Eoa promunt munera,
 Stratique votis offerunt
 Thus, myrrham et aurum regium
 Agnosce clara insignia 65
 Virtutis ac regni tui,
 Puero, cui trinam Pater
 Prædestinavit indolem.
 Regem Deumque annuntiant
 Thesaurus et fragrans odor 70
 Thuris Sabæi: at myrrheus
 Pulvis sepulcrum prædocet.
 Hoc est sepulcrum, quo Deus,
 Dum corpus exstingui sinit,
 Atque id sepultum suscitavit, 75
 Mortis refregit carcerem.
 O sola magnarum urbium
 Major Bethlem: cui contigit
 Ducem salutis coelitus

- Incorporatum gignere. 80
 Altrice te, summo Patri
 Hæres creatus unicus
 Homo ex Tonantis Spiritu,
 Idemque sub membris Deus.
 Hunc et prophetis testibus, 83
 Isdemque signatoribus,
 Testator et sator jubet
 Adire regnum et cernere:
 Regum, quod ambit omnia,
 Dia, et marina, et terrea, 90
 A solis ortu ad exitum,
 Et tartara, et coelum supra.
 Audit tyrannus anxius,
 Adesse regum principem,
 Qui nomen Israël regat, 95
 Teneatque David regiam.
 Exclamat amens nuntio:
 "Successor instat, pellimur:
 Satelles, i, ferrum rape,
 Perfunde cunas sanguine. 100

90 *Dia, id est, aëria coelestia.*

- Mas omnis infans occidat;
 Scrutare nutricum sinus,
 Interque materna ubera
 Ensem eruentet pusio.
 Suspecta per Bethlem mihi 105
 Puerperarum est omnium
 Fraus, ne qua furtim subtrahat
 Prolem virilis indolis."
 Transfigit ergo carnifex.
 Mucrone districto furens, 110
 Effusa nuper corpora,
 Animasque rimatur novas.
 Locum minutis at tubus
 Vix interemptor invenit,
 Quo plaga descendat patens 115
 Juguloque major pugio est,
 O barbarum spectaculum!
 Illisa cervix cautibus
 Spargit cerebrum lacteum,
 111 *effusa intellige edita, nata.* ®
 116 "Quum pugio sit gladiolus brevior, ta-
 men est jugulo major." Erasmus.

- Oculosque per vulnus vomit. 120
 Aut in profundum palpitans
 Mersatur infans gurgitem,
 Cui subter arcetis faucibus
 Singulat unda et alitus.
 Salvete, flores martyrum, 125
 Quos lucis ipso in limine
 Christi insecutor sustulit,
 Ceu turbo nascentes rosas.
 Vos prima Chisti victima,
 Grex immolatorum tener, 130
 Aram ante ipsam simplices
 Palmâ et coronis luditis.
 Quid proficit tantum nefas?
 Quid crimen Herodem juvat?
 Unus tot inter funera 135
 Impune Christus tollitur,
 Inter coeivi sanguinis
 Fluenta solus integer:
 Ferrum, quod orbatat nurus,
 Partus fefellit virginis. 140
 Sic stulta Pharaonis mali
 Edicta quondam fugerat,

- Christi figuram praeferens,
 Moses, receptor civium.
 Cautum et statutum jus erat, 145
 Quo non liceret matribus,
 Cùm pondus alvi absolvent,
 Puerili pignus tollere.
 Mens obstetricis sedulae,
 Pie in tyrannum contumax, 150
 Ad spem potentis gloriae
 Furata servat parvulum.
 Quem mox sacerdotem sibi
 Assumpsit orbis conditor,
 Per quem notatam saxeis 155
 Legem tabellis traderet.
 Licetne Christum noscere
 Tanti per exemplum viri?
 Dux ille, caeso Ægyptio,
 Absolvit Israel jugo: 160
 At nos, subactos jugiter
 —
 139 *Nurus*, inter poëtas significat mulier
 juvenis.
 144 *Receptor*, intellige recuperator.

Erroris imperio gravi,
Dux noster, hoste saucio,
Mortis tenebris liberat.

Hic expiatam fluctibus 165

Plebem marino in transitu
Repurgat undis duleibus,
Lucis columnam praeferens.

Hic proeliante exercitu, 170

Pansis in altum brachiis
Sublimis Amalech premit,
Crucis quod instar tunc fuit.

Hic nempe JESUS verior, 175

Qui longa post dispendia
Victor suis tribulibus

Promissa sulvit jugera:

Qui ter quaternas denique
Refluentis amnis alveo
Fundavit et fixit petras,

Apostolorum stemmata. 180

169 et sequent. Vid. Exod. XVII, 8 et sequent.

180 *Stemmata apostolorum*: per epexege-

Jure ergo se Judae ducem

Vidisse testantur magi,

Cùm facta priscorum ducum

Christi figuram pinxerint.

Hic rex priorum judicum, 185

Rexere qui Iacob genus,

Dominaeque rex ecclesiae,

Templi et novelli et pristini.

Hunc posteri Ephraim colunt,

Hunc sancta Manasse domus 190

Omnesque suscipiunt tribus,

Bis sena fratrum semina,

Quin et propago degener,

Ritum secuta inconditum,

Quaecumque dirum fervidis 195

Baal caminis coxera t,

sim Prudentio familiarem, hoc est, petras quae sunt stemmata.

187 *Dominæ Ecclesiae*: synagoga est enim [®]serva.

196 Idolatria designatur etiam per Baal.

Fumosa avorum numina

Saxum, metallum, stipitem,

Rasum, dolatum, sectile,

In Christi honorém deserit. 200

Gandete, quidquid gentium est,

Judaea, Roma et Graecia,

Ægypte, Thrax, Persa, Scytha:

Rex unus omnes possidet.

Laudate vestrum Principem, 205

Omnes, beati ac perditii,

Vivi, imbecilli ac mortui:

Jam nemo posthac mortuus.

197 *Fumosa* suum proprium habet sensum
et fumum sacrificiorum in memoriam revocat.

199 "Tres materies refert deorum: lapidem,
aes, lignum. Opificium item triplex: metallum
raditur limâ, saxum secatur, lignum dolatur."

Erasmus.

206 *Beati et perditii*: difficile est determi-
nare an Prudentius per haec verba intelligat:
divites et pauperes an: justi et peccatores.

207 "*Vivi, id est, sani*," ait glossa cujus-
dam manuscripti.

XXIII

HYMNUS IN PASSIONEM BEATORUM

APOSTOLORUM PETRI ET PAULI.

(Prudent. Peristephanon., h. XII.)

Hujus hymni strophae duos habent versus:
primus, *magnus archilochius* appellatus, qua-
tuor habet daetylos et tres trochaeos; secundus
constat unius trimetri jambici catalectici.

— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

MARTYRIUM SANCTI PETRI.

Plus solito coeunt ad gaudia: dic, amice, quid sit.
Romam per omnem cursitant ovantque.
Festus apostolici nobis redit hic dies triumphi,
Pauli atque Petri novilis cruore.

Fumosa avorum numina

Saxum, metallum, stipitem,

Rasum, dolatum, sectile,

In Christi honorém deserit. 200

Gandete, quidquid gentium est,

Judaea, Roma et Graecia,

Ægypte, Thrax, Persa, Scytha:

Rex unus omnes possidet.

Laudate vestrum Principem, 205

Omnes, beati ac perditii,

Vivi, imbecilli ac mortui:

Jam nemo posthac mortuus.

197 *Fumosa* suum proprium habet sensum
et fumum sacrificiorum in memoriam revocat.

199 "Tres materies refert deorum: lapidem,
aes, lignum. Opificium item triplex: metallum
raditur limâ, saxum secatur, lignum dolatur."

Erasmus.

206 *Beati et perditii:* difficile est determi-
nare an Prudentius per haec verba intelligat:
divites et pauperes an: justi et peccatores.

207 "*Vivi, id est, sani,*" ait glossa cujus-
dam manuscripti.

XXIII

HYMNUS IN PASSIONEM BEATORUM

APOSTOLORUM PETRI ET PAULI.

(Prudent. Peristephanon., h. XII.)

Hujus hymni strophæ duos habent versus:
primus, *magnus archilochius* appellatus, qua-
tuor habet dactylos et tres trochaeos; secundus
constat unius trimetri jambici catalectici.

— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

MARTYRIUM SANCTI PETRI.

Plus solito coeunt ad gaudia: dic, amice, quid sit.
Romam per omnem cursitant ovantque.
Festus apostolici nobis redit hic dies triumphi,
Pauli atque Petri novilis cruore.

Unus utrumque dies, pleno tamen innovatus
anno, 5

Vidit superba morte laureatum.

Scit Tiberina palus, quae flumine lambitur pro-
pinquo,

Binis dicatum cespitem trophaeis

Et crucis et gladii testis: quibus irrigans eandem

Bis fluxit imber sanguinis per herbas. 10

Prima Petrum rapuit sententia, legibus Neronis

Pendere jussum praeminente ligno.

Ille tamen veritus celsae decus aemulando
mortis

Ambire tanti gloriam magistri,

5 Constans Ecclesiae traditio est SS. Pe-
trum, et Paulum eodem anno et die martyrium
subiisse; eodem vero anni die sed non eodem anno
Prudentii et aliorum opinio fuit.

6 *Superba id est gloriosa.*

8 *Cespitem pro campum.*

9 S. Petrus crucifixus est, S. Paulus gladio
immolatus.

Exigit ut pedibus mersum caput imprimant su-
pinis, 15

Quo spectet inum stipitem cerebro.

Figitur ergo manûs subter, sola versus in ca-
cumen:

Hôc mente major, quod minor figurâ,

Noverat ex humili coelum citius solere adiri:

Dejecit ora, spiritum daturus. 20

MARTYRIUM S. PAULI.

Ut teres orbis iter flexi rota percucurrit anni,

Diemque eundem sol reducit ortus,

Evomit in jugulum Pauli Nero fervidum furo-
rem,

Jubet feriri gentium magistrum.

Ipsè prius sibimet finem cito dixerat futurum: 25

"Ad Christum eundem est, jam resolvor",
inquit.

15 *Imprimant, id est, impressis clavis af-
fligant cruci.*

21 *Iter orbis flexi, id est, eclipticus.*

Nec mora: protrahitur, poenae datur, immolatur
ense:

Non hora vatem, non dies fefellit.

SEPULCRUM ET BASILICA S. PETRI.

Dividit ossa duûm Tiberis, sacer ex utraque ripa,
Inter sacrata dum fuit sepulera. 30

Dextra Petrum regio tectis tenet aureis recep-
tum,

31 Arevalo explicat sensum quatuordecim
versum sequentium hac paraphrasi: "Ait Pru-
dentius regionem, in qua sepultus erat S. Pe-
trus aureis sub tectis, olivis et fluento esse con-
spicuum; nam aqua in monte scaturiens frondem
oleæ excitat et alit: inde per marmora et cli-
vum ad viridem natationem sive receptaculum
confluit. In interiori parte tumuli sive ædificii
e cantharo labuntur aquæ, et in stagno volvun-
tur. Pictura tholi tingit undas, et vicissim
musci ab auro relucent, et aurum a muscis vi-
rescit; aqua cærulea a rubro colore supernæ

Cânens oliva, murmurans fluento.
Namque supercilio saxi liquor ortus excitavit
Frondem perennem chrismatis feracem;
Nunc pretiosa ruit per marmora, lubricatque
clivum, 35

Donec virenti fluctuet colymbo.
Interior tumuli pars est, ubi lapsibus sonorâ
Stagnum nivali volvitur profundo.
Omnicolor vitreas pictura superne tingit undas,
Musci relucent, et virescit aurum; 40
Cyaneusque latex umbram trahit imminentis
ostri:

Credas moveri fluctibus lacunar.
Pastor oves alit ipse illic gelidi rigere fontis,
Videt sitire quas fluenta Christi.

SEPULCRUM ET BASILICA S. PAULI.

picturæ trahit umbram sive imaginem, et lacu-
nar fluctibus videtur moveri. Pastor sive pon-
tifex Romanus ovibus suis ministrat hæc
fluenta."

36 *Colymbo* piscina seu stagnum aquae ubi
fideles se lavabant antequam in ecclesiam intro-
irent.

Parte alia titulum Pauli via servat Ostiensis, 45

Qua stringit amnis cespitem sinistrum.

Regia pompa loci est: princeps bonus has sa-
cravit arces,

Lucitque magnis ambitus talentis.

Bracteolas trabibus sublevit, ut omnis aurulenta

Lux esset intus, ceu jubar sub ortu. 50

Subdidit et Parias fulvis laquearibus columnas,

Distinguit illic quas quaternus ordo.

Tum camuros hyalo insigni varie cucurrit arcus:

45 *Titulum, id est, monumentum, sepul-
crum.*

47 *Princeps, Teodosius senior cepit basili-
cam Honoris perfecit eam.*

48 *Ludere pro pingere.*

49 *Solum Prudentius utitur verbo auru-
lentu.*

51 *Parias pro marmoreas.*

53 *Hyalo, est vitrum aut chrysalum, hoc
autem loco sumitur pro tassellis vitreis e quibus
picturae veteres musivae fiebant. Arevalo.*

Sic prata vernis floribus reident.

FESTUM DUORUM MARTYRUM SIMUL
CELEBRATUR.

Ecce duas fidei, summo Patre conferente, do-
tes, 55

Urbi colendas quas dedit togatae.

Aspice, per bifidas plebs Romula funditur pla-
teas,

Lux in duobus fervet una festis.

Nos ad utrumque tamen gressu properemus in-
citato,

Et his et illis perfruamur hymnis. 60

Ibimus ulterius, qua fert via pontis Hadriani,

Lævam deinde fluminis petemus.

Transtiberina prius solvit sacra pervigil sa-
cerdos:

Mox huc recurrit, duplicatque vota.

Haec didicisse sat est Romae tibi: tu domum
reversus 65

Diem bifestum sic colas memento. ®

61 et 63. Festum et missa sancti Petri.

62 et 64. Festum et missa sancti Pauli.

XXIV

HYMNUS IN HONOREM

BEATISSIMORUM MARTYRUM

FRUCTUOSI,

EPISCOPI ECCLESIE TARRACONENSIS, ET

AUGURI EULOGIQUE, DIACONORUM.

(Prudent. Peristeph., h. VI.)

Hic hymnus scriptum est in versis *phalericis* seu hendecasyllabis, ut ipsemet Prudentius ait (v. 162), per strophas trium versuum. Phalericum carmen constat unius spondae, unius dactyli, et unius ithyphallici seu trium trochaeorum:

— | — u u | — u u | — u

Sancti Fructuosi martyrium refertur ad ann. 259 diem 21 Ianuari, quod subiit una, cum duobus ex ejus diaconibus, Valerio et Galceio im-

perantibus; festum vero eorum celebratur nunc die 29 Aprilis.

RELATIO MARTYRII S. FRUCTUOSI,
AUGURII. ET EULOGII.

Felix Tarraco, Fructuose, vestris
Attollit caput ignibus coruscum,
Levitis geminis procul relucens.
Hispanos Deus aspicit benignus,
Arcem quandoquidem potens Iberam 5
Trino martyre Trinitas coronat.
Ardens Augurius capessit aethram:
Nec non Eulogius simul supernum
Christi lucidus ad sedile tendit:
Dux et praeivus et magister illis 10
Ad tantum decus ex episcopali
Clarus nomine Fructuosus ibat.

5 Prudentius utitur hoc verbo *arx* loquendo de magnis civitatibus.

7 Tria epitheta ex igne desumpsit *ardens Augurius, lucidus Eulogius, clarus Fructuosus. Arevalo.*

Accitus quia praesidis repente
 Jussu venerat ad forum sacerdos,
 Levitis comitantibus duobus; 15
 Inde ad carcerem viros catenam.
 Pastus sanguine carnifex trahebat:
 Gaudet currere Fructuosus ultro.
 Ac nequis socios timor feriret,
 Praeceptor vehemens eundo firmat, 20
 Incenditque fidem calore Christi
 "Mecum state, viri: vocat cruentus
 Ad poenam coluber Dei ministros:
 Ne mors terreat, est parata palma.
 Carcer Christicolis gradus coronae est 25
 Carcer provehit ad superna coeli,
 Carcer conciliat Deum beatis."
 His dietis, adeunt specum reorum.
 Excercent ibi mysticum lavacrum,
 Et purgamen aquae stupent tenebrae. 30

Sex hic continuis latent diebus:

- 13 Praesidis gubernator *Æmilianus* v. 34.
 29 S. Fructuosus baptisavit in carcere
 quemdam neophitum *Rogatianus* appellatus.

Tandem stant trucidis ad tribunal hostis;
 Fratres tergeminos tremunt catastae.
 Judex *Æmilianus* imminet,
 Atrox, turbidus, insolens, profanus; 35
 Aras daemónicas coli jubebat.
 Tu, qui doctor, ait, seris novellum
 Commenti genus, ut leves puellae
 Lucos destituant, Jovem reliquant,
 Damnes, si sapias, anile dogma. 40
 Jussum est Caesaris ore Gallieni,
 Quod princeps colit, ut colamus omnes."
 Haec fanti placidus refert sacerdos:
 "Æternum colo principem, dierum
 Factorem, dominumque Gallieni: 45
 Et Christum Patre prosatum perenni,
 Cujus sum famulus, gregisque pastor."
 Subridens ait ille: "Jam fuisti."

33 Christiani olim *fratres* vocabantur. *Catasta*, instrumentum martyrii.

38 Gentiles id christianis objiciebant et exprobrabant, quod mulieres, et imperitos ad religionem pellicerent.

Nec differt furor aut refrenat iram;
 Saevis destinat ignibus cremandos: 50
 Exsultant, prohibentque flere vulgum.
 Quosdam de populo videt sacerdos
 Libandum sibi poculum offerentes:
 "Jejunamus, ait; recuso potum.
 Nondum nona diem resignat hore: 55
 Nunquam conviolabo jus dicatum,
 Nec mors ipsa meum sacrum resolvet:
 Sic Christus sitiens crucis sub hora:
 Oblatum sibi poculum recusans,
 Nec libare velens, sitim peregit." 60

53 "Veteres consueverunt eis quid ad mortem damnati erant, potum aliquem exhibere, quo a mente abalienati sensu doloris carerent."
Baronius.

55 Desemiciunio, quod in die stationis celebratur hoc loco agi satis constat ex hora nona quae nominatur tanquam tempus aptum ad solvendum jejunium. *Cassianus: Commodum satis et utile hora nona refectiois tempus indultum est.*

Intrant interea locum rotunda
 Conclusum cavea; madens ferarum
 Multo sanguine quem furor frequentat:
 Cùm spectacula perstrepunt cruenta,
 Ac vilis gladiator ense duro 65
 Percussus cadit, et fremit voluptas.
 Hic flammante pyra niger minister
 Ardens supplicium parare jussus,
 Construxit facibus rogam supremis,
 Qui, dum corpora concremanda solvit, 70
 Ferventes animas amore lucis
 Fracto carceris expediret antro.
 Certant officiis pii sodales:
 Plantis calceamenta dissolutis,
 Pronus detrahere studebat unus: 75
 Sed sanctus vetat ora Fructuosus
 Inclinata premi. "Facessite, inquit,
 Ne nostram gravet obsequela mortem.
 Atquin ipse meos pedes resolvam,
 Ne vestigia praepedita vinclis 80

75. Is in Actis Augustalis dicitur lector Fructuosi.

Tardis gressibus irruant in ignem.
 Cur lamenta rigant genas madentes?
 Cur vestri memor ut fiam, rogatis?
 Cunctis pro populis rogabo Christum.”
 Vix haec ediderat, relaxat ipse 85.
 Indumenta pedum; velut Moyses
 Quondam fecerat ad rubum propinquans.
 Non calcare sacram cremationem,
 Aut astare Deo prius licebat,
 Quam vestigia pura figerentur. 90.
 Stabat calce mera: resultat ecce
 Coelo spiritus, et serit loquelam,
 Quae cunctos tremefecit audientes:

83, 84. En relatio quae in Actis continetur
 “Accessit ad eum comilito frater noster, no-
 mine Felix, et apprehendit dexteram ejus, re-
 gans ut sui memor esset. Cui sanctus Fru-
 ctuosus, eunctis audientibus, clara voce respon-
 dit: *In mente me habere necesse est Ecclesiam
 catholicam, ab Oriente usque in Occidentem
 diffusam.*”

87. Exod. III, 2 et sequent.

“Non est, credite, poena, quam videtis,
 Quae puncto tenui citata transit: 95
 Nec vitam rapit illa, sed reformat.
 Felices animae, quibus per ignem
 Celsa scandere contigit Tonantis,
 Quas olim fugiet perennis ignis!”
 Haec inter rapidis focos crepantes 100
 Intran passibus, et minantur ipsis
 Flammaram trepidantibus caminis;
 Nexus denique, qui manus retrorsus
 In tergum revocaverant revinctas,
 Intacta cute decidunt adusti. 105
 Non ausa est cohibere poena palmas,
 In morem crucis ad Patrem levandas:
 Solvit brachia, quae Deum precentur.
 Priscorum speciem trium putares,
 Quos olim Babylonicum per ignem 110
 Cantantes stupuit tremens tyrannus.
 Illic sed pia flamma tum pepercit,
 Nondum tempore passionis apto,
 Nec mortis decus inchoante Christo.
 Hos cum defugeret vaporis ardor, 115
 Orant ut celer ignis advolaret,

Et finem daret anxiiis periculis.
 Exorata suos obire tandem
 Majestas famulos jubet, caducis
 Missos corporibus, sibi que reddi. 120

APPARITIO TRIUM MARTYRUM POST
 EORUM MORTEM.

Vidit praesidis ex domo satellites
 Coelum martyribus patere apertum,
 Insignesque viros per astra ferri.
 Quin et filiolae monens herili
 Ostendit sceleris notam paterni: 125
 Coelo vivere, quos forum peremit.
 Haec tum virginitas palam videre
 Per sudum meruit, parente caeco,
 Ut crimen domini domus timeret.

120. *Sibi, scilicet, ipsi Deo.*
 128. *Æmiliani filia vidente martyres in coelum ascendentes ipse nihil videbat, quia videre eos non fuit dignus, ut in Actis legitur.*

Tum de corporibus sacris favillae 130
 Et perfusa mero leguntur ossa,
 Quae raptim sibi quisque vindicabat.
 Fratrum tantus amor domum referre
 Sanctorum cinerum dicata dona,
 Aut gestare sinu fidele pignus. 135
 Sed ne reliquias resuscitandas,
 Et mox cum Domino simul futuras,
 Discretis loca dividant sepulcris,
 Cernuntur niveis stolis amicti,
 Mandant restitui, cavoque claudi 140
 Mixtim marmore pulverem sacrandum.

FELICITAS CIVITATIS TARRACONIS
 ET TOTIUS HISPANIAE, EO QUOD
 TALES HABEAT PATRONOS.

131. Virgil. En. VI, 227. In ipsis Actis legitur: "Fratres tristes, superveniente nocte, ad amphitheatrum cum vino festinanter pervenerunt, quo semiusta corpora exstingerent. Quo facto, martyrum cineres collectos, prout quisque potuit, sibi vindicavit."

139. *Cernuntur, martyres et non "quidam viri."*

O triplex honor, o trifforme culmen,
Quo nostrae caput excitatur urbis,
Cunctis urbibus eminens Iberis!

Exsultare tribus libet patronis: 145

Quorum praesidio favemur omnes
Terrarum populi Pyrenearum.

Circumstet chorus ex utroque sexu,
Heros, virgo, puer, senex, anicla:
Vestrum psallite rite Fructuosum. 150

Laudans Augurium resultet hymnus,
Mixtis Eulogium modis coaequans;
Reddantus paribus pares camoenas.

Hinc aurata sonent in arce tecta:
Blandum littoris exstet inde murmur, 155

Et carmen freta feriata pangant.

Olim tempus erit, ruente mundo,
Cum te, Tarraco, Fructuosus acri

Solvat supplicio tegens ab igni.

149. *Anicla* ab anicula.

156. *Feriata*. De imagine vocis id accipitur. Prudentius nauticae gentis cantus videtur innuere. Arevalo.

THEOLOGIA CHRISTIANA. 183
Fors dignabitur et meis medelam 160
Tormentis dare, prosperante Christo,
Dulces hendecasyllabos revolvens.

XXV

HYMNUS IN HONOREM QUIRINI,

BEATISSIMI MARTYRIS, EPISCOPI ECCLESIAE
SISCIANAЕ.

(Prudent. Peristeph., h. VII.)

Siscia civitas erat Pannoniae superioris ad Colapis, et Savi confluentem, nunc vicus est *Sisek* sive *Sisseg* dictus. Martyrium subiit S. Quirinus die 4 Junii ann. 309.

Hic hymnus scriptus est in *glyconicis* per strophas quinque versuum. Hoc metrum constat unius basis spondaicae, unius choriambicae et unius jambicae.

Insigem meriti virum,

1. *Insignis* cum secundo casu conjunctum invenitur etiam in Tertuliano.

Quirinum placitum Deo,
 Urbis moenia Sisciae
 Concessum sibi martyrem
 Complexu patrio fovent. 5

Hic sub Galerio duce,
 Qui tunc Illyricos sious
 Urgebat ditionibus,
 Fertum catholicam fidem 10
 Illustrasse per exitum.
 Non illum gladii rigor,
 Non incendia, non ferae
 Crudeli interitu necant:
 Sed lymphis flavialibus

6 et sequent. In Actis legitur: "Premem-
 "tibus Maximiani imperatoris legibus, christia-
 "nus infestabatur exercitus; per Illyricum vero
 "Diocletianus sacrilegis praeceptis in Christi
 "populum hostiliter saetiebat, addito tyrannidi
 "suae alio (forte Galerius) Maximiano, in
 "regno particeps, qui et suam rabiem et Diocle-
 "tiani per omnem Illyricum ostenderet."

7. Virgil. En. 1, 243.

Gurges dum rapit, abluit. 15
 Nil refert vitreo aequore,
 An de flumine sanguinis
 Tingat passio martyrem:
 Æque gloria provenit
 Fluctu quolibet uvida. 20
 Summo pontis ab ardui
 Sanctae plebis episcopus
 In praeceps fluvio datur,
 Suspensum laqueo gerens
 Ingentis lapidem molae. 25
 Dejectum placidissimo
 Amnis vortice suscipit,
 Nec mergi patitur sibi,
 Miris vasta natatibus
 Saxi pondera sustinens. 30
 Spectant eminus e solo
 Doctorem pavidi greges:
 Nam Christi populus frequens
 Riparum sicuamina
 Stipato agmine seperat. 35

15. Abluit (tanquam baptismo.)

Sed Quirinus, ut eminens
 Os circumtulit, heu! suos
 Exemplo trepidos videt,
 Nil ipse proprii memor
 Inter stagna periculi. 40
 Confirmat pia pectora,
 Verbis mitificis rogans,
 Ne quem talia terreant,
 Neu constans titubet fides,
 Aut poenam putet emori. 45
 Dicentem fluitantibus
 Amnis terga vehunt vadis:
 Nec substrata profunditas
 Saxoque et laqueo et viro
 Audet sponte dehiscere. 50
 Sensit martyr episcopus
 Jam partam sibi praeripi
 Palmam mortis et exitus,

38. *Exemplo, punitio exemplaris.*

42. *Mitificis, legitur in Silio: mitificae mentis pro humanitatis, miserationis.*

45. *Aut emori putet (esse) poenam.*

Ascensumque negarier
 Æterni ad solium Patris. 55
 "Jesu cunctipotens, ait,
 Haudquaquam tibi gloria
 Haec est insolita aut nova,
 Calcare fremitum maris,
 Prona et flumina sistere. 60
 Scimus discipulum Petrum,
 Cùm vestigia tingeret
 Mortali trepidus pede,
 Dextrae subsidio tuae
 Subjecisse salum solo. 65
 Jordanem quoque novimus,
 Tortis vorticibus vagum,
 Dum fertur rapido impetu,
 Ad fontem refluis retro
 Confugisse meatibus. 70
 Haec miracula sunt tuae
 Virtutis, Domine, ut modo
 Suspendor, leve praenatans,

65. *Solum, planta pedis.*

66. *et sequent. Josue III.*

72. *Ut pro sicut (miraculum est hoc, quod)*

- Summo gurgite fluminis,
 Cùm collo scopulum traham. 75
- Jam plenus titulus tui est,
 Et vis prodita nominis,
 Quam gentilis habet stupor.
 Absolvas, precor, optime,
 Hujus nunc animae moras. 80
- Quid possis, probat amicus
 Qui vectat silicem liquor.
 Hoc jam, quod superest, cedo,
 Quo nihil est pretiosius,
 Pro te, Christe Deus, mori." 85
- Orantem simul halitus
 Et vox deserit et calor;
 Scandit spiritus arduus;
 Flit pondus grave saxeam:
 Corpus suscipiunt aquae. 90

modo suspendor, etc.

76. *Titulus, gloriae.*

83. *Ce. lo pro da (mihi).*

XXVI

HYMNUS IN PASSIONEM SANCTI
 CASSIANI FOROCORNELIENSIS.

(Prudent. Peristeph., h. IX.)

Actae authenticae martyrii S. Cassiani, quibus Prudentius usus est, jam non existunt. Cassianus stenographiam profitebatur ab ipsisque ejus discipulis martyrium subiit, nescitur vero quo tempore et qua persecutione.

Poëma hexametris cum trimetris jambicis si-ve senariis est exaratum.

Sylla forum statuit Cornelius: hoc Itali urbem

Vocant ab ipso conditoris nomine.

Hic mihi, cùm peterem te, rerum maxima Roma,

Spes est oborta, prosperum Christum fore.

Stratus humi, tumulo advolvebar, quem sacer

ornat 5

- Summo gurgite fluminis,
 Cùm collo scopulum traham. 75
 Jam plenus titulus tui est,
 Et vis prodita nominis,
 Quam gentilis habet stupor.
 Absolvas, precor, optime,
 Hujus nunc animae moras. 80
 Quid possis, probat amicus
 Qui vectat silicem liquor.
 Hoc jam, quod superest, cedo,
 Quo nihil est pretiosius,
 Pro te, Christe Deus, mori." 85
 Orantem simul halitus
 Et vox deserit et calor;
 Scandit spiritus arduus;
 Flit pondus grave saxeam:
 Corpus suscipiunt aquae. 90

modo suspendor, etc.

76. *Titulus, gloriae.*

83. *Ce. lo pro da (mihi).*

XXVI

HYMNUS IN PASSIONEM SANCTI
 CASSIANI FOROCORNELIENSIS.

(Prudent. Peristeph., h. IX.)

Actae authenticæ martyrii S. Cassiani, quibus Prudentius usus est, jam non existunt. Cassianus stenographiam profitebatur ab ipsisque ejus discipulis martyrium subiit, nescitur vero quo tempore et qua persecutione.

Poëma hexametris cum trimetris jambicis si-ve senariis est exaratum.

Sylla forum statuit Cornelius: hoc Itali urbem

Vocant ab ipso conditoris nomine.

Hic mihi, cùm peterem te, rerum maxima Roma,

Spes est oborta, prosperum Christum fore.

Stratus humi, tumulo advolvebar, quem sacer

ornat 5

Martyr dicato Cassianus corpore.
Dum lacrimans mecum reputo mea vulnera, et
omnes

Vitae labores, ac dolorum acumina,
Erexi ad coelum faciem; stetit obvia contra

Fucis colorum picta imago martyris, 10

Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,

Ruptam minutis praefertens punctis cutem.

Innumeri circum pueri (miserabile visu)

Confossa parvis membra figebant stylis, 15

Unde pugillares soliti percurrere ceras,

Scholare murmur adnotantes scripserant.

Ædituus consultus ait: "Quod prospicis, hospes,

Non est inanis aut anilis fabula.

Historiam pictura refert; quae, tradita libris.

Veram vetusti temporis monstrat fidem. 20

Praefuerat studiis puerilibus, et grege multo

Septus magister litterarum sederat,

15. Unde pro quibus.

16. Chamillardus interpretatur: *Scholare
pensum annotarant, scripserant.*

22. *Sessio* plerumque auctoritatem indicat
Arevalo.

Verba notis brevibus comprehendere cuncta pe-
ritus,

Raptimque punctis dicta praepetibus sequi.
Aspera nonnunquam praecepta et tristia visa 25

Impube vulgus moverant ira et metu.

Doctor amarus enim discenti semper ephobo,

Nec dulcis ulli disciplina infantiae est.

Ecce fidem quatiens tempestas saeva premebat

Plebeam dicatam Christianae gloriae. 30

Extrahitur coetu e medio moderator alumni

Gregis, quod aris supplicare spreverat.

Poenarum artificii quaerenti, quod genus artis

Vir nosset, alto tam revellis spiritu;

Respondent: "Agmen tenetrum ac puerile gu-
bernat, 35

Fictis notare verba signis imbuens." —

"Ducite, conelamat, captivum: ducite, et ultro

— — —

23. Notae tachygraphicae seu stenogra-
phicae.

24. Punctis peracta singulis ut una vox ab-
solvitur. Ausonius (Æpig. CXLVI, 5.)

31. Adjectivum pro *alumnorum*.

Donetur ipsis verberator parvulis.
 Ut libet, illudant, lacerent impune, manusque
 Tingant magistri feriatas sanguine. 49
 Ludum discipulis volupe est ut praebeat ipse
 Doctor severus, quos nimis coërcuit."
 Vincitur post terga manus, spoliatus amictu,
 Adest acutis agmen armatum stilis.
 Quantum quisque odii tacita conceperat ira, 45
 Effundit ardens felle tandem libero.
 Conjiciunt alii fragiles inque ora tabellas
 Fragunt: relisa fronte ligaum dissilit.
 Buxa crepant cerata, genis impacta eruentis,
 Rubetque ab ictu curta et humens pagina. 50
 Inde alii stimulos et acumine ferrea vibrant,
 Qua parte aratis cera sulcis scribitur,
 Et qua secti apices abolentur, at aequoris hirti

50. *Curta, id est, truncata, mutilata.*

51 et sequent. In stilo stimulus et acumen est pars acuta ferri, aut aeris qua scribebant. Altera erat stili pars plana, qua scripta debebantur, Arevalo.

52. Ausonius tabulam aequor dixit loc. cit.

Rursus nitescens innovatur aera.
 Hinc foditur Christi confessor, et inde secatur: 55
 Pars viscus intrat molle, pars scindit cutem.
 Omnia membra manus pariter fixere ducentae,
 Totidemque guttae vulnerum stillant simul.
 Major tortor erat, qui summa pupugerat, infans,
 Quam qui profunda perforarat viscera: 60
 Ille levis, quoniam percussor, morte negata,
 Saeviro solis scit dolorum spiculis:
 Hic quanto interius vitalia condita pulsat,
 Plus, dat medellae, dum necem prope applicat.
 Este, precor, fortes, et vincite viribus annos: 65
 Quod deficit aevo, suppleat crudelitas.
 Sed male conatus tener infirmusque laborat:

Et mota parce dextera—Volat per aequor cereum.

55. «Foditur stili parte acuminata; secatur parte lata.» Cellar.

59. *Summa, superficies corporis.*

63. *Pro abscondita.*

Tormenta crescunt, dum fatiscit carnifex.

“Quid gemis? exclamat quidam; tute ipse magister

Istud dedisti ferrum, et armasti manus. 70

Reddimus ecce tibi tam millia multa notarum,

Quam stando, flendo, te docente, excepimus.

Non potes irasci, quod scribimus: ipse jubebas,

Nunquam quietum dextera ut ferret stilum.

Non petimus toties te praeceptore negatas, 75

Avare doctor, jam scholarum ferias:

Pangere puncta libet, sulcisque intexere sulcos,

Flexas catenis impedire virgulas.

Emendes licet inspectis longo ordine versus,

Mendosa forte si quid erravit manus. 80

Exerce imperium: jus est tibi plectere culpam,

Si quis tuorum te notavit segnius.”

Talia ludebant pueri per membra magistri:

Nec longa fossum poena solvebat virum.

Tandem luctantis miseratus ab aethere Christus, 85

Jubet resolvi pectoris ligamina;

77. *Pangere pro impingere, infigere.*

Difficilesque moras animae ac rectinacula vitae

Relaxat, arctas et latebras expedit.

Sanguis, ab interno venarum fonte patentes

Vias secutus, deserit praecordia, 90

Totque foraminibus penetrati corporis exit

Fibrarum anhelans ille vitalis calor.

Haec sunt quae liquidis expressa coloribus, hos-
pes,

Miraris: ista est Cassiani gloria.

Suggere, si quod habes justum vel amabile vo-
tum, 95

Tibi, si qua spes est, si quid intus aestuas.

Audit, crede, preces martyr prosperrimus om-
nes,

Ratasque reddit quas videt probabiles.”

Pareo, complector tumulum, lacrimas quoque
fundo:

Altar tepescit ore, saxum pectore. 100

Tunc arcana mei percenseo cuncta laboris:

Tunc, quod petebam, quod timebam, mur-
muro, 105

Et post terga domum dubia sub sorte relictam,

Et spem futuri forte nutantem boni.

Audior, Urbem adeo, dextris successibus u-
tor: 105

Domum revertor, Cassianum praedico.

XXVII

PASSIO SANCTI LAURENTII.

(Prudent. Peristeph., h II.)

S. Laurentius martyrrium subiit Valeriano
imperante ann. 258, die 10 August.—Metrum
est idem quod hymni XVII.

Antiqua fanorum parens,

Jam Roma Christo dedita,

Laurentio victrix duce

Ritum triumphas barbarum.

Reges superbos viceras,

Populosque frenis presseras:

Nunc monstruosis idolis

Imponis imperi jugum.

Haec sola deerat gloria

Urbis togatae insignibus,

10

Feritate capta gentium,

Domaret ut spurcum Jovem,

Non turbulentis viribus

Cossi, Camilli aut Caesaris,

Sed martyris Laurentii

15

Non incruento proelio.

Armata pugnavit fides,

Proprii cruoris prodiga:

Nam morte mortem diruit,

Ac semet impendit sibi.

20

Fore hoc sacerdos dixerat

Jam Xystus affixus cruci,

22. Affluxus cruci. "Gesta (id est Acta
martyrum, ait quidam antiquus scriptor) "non
"habent Xystum crucifixum, sed gladio jugula-
"tum. Quia crucem suam bajulat quisquis pro
"Christo animam ponit. quamlibet Xysti pas-
"sionem vocamus crucifixionem. Jam in hoc

Audior, Urbem adeo, dextris successibus u-
tor: 105

Domum revertor, Cassianum praedico.

XXVII

PASSIO SANCTI LAURENTII.

(Prudent. Peristeph., h. II.)

S. Laurentius martyrrium subiit Valeriano
imperante ann. 258, die 10 August.—Metrum
est idem quod hymni XVII.

Antiqua fanorum parens,

Jam Roma Christo dedita,

Laurentio victrix duce

Ritum triumphas barbarum.

Reges superbos viceras,

Populosque frenis presseras:

Nunc monstruosis idolis

Imponis imperi jugum.

Haec sola deerat gloria

Urbis togatae insignibus,

10

Feritate capta gentium,

Domaret ut spurcum Jovem,

Non turbulentis viribus

Cossi, Camilli aut Caesaris,

15

Sed martyris Laurentii

Non incruento proelio.

Armata pugnavit fides,

Proprii cruoris prodiga:

Nam morte mortem diruit,

Ac semet impendit sibi.

20

Fore hoc sacerdos dixerat

Jam Xystus affixus cruci,

22. Affluxus cruci. "Gesta (id est Acta
martyrum, ait quidam antiquus scriptor) "non
"habent Xystum crucifixum, sed gladio jugula-
"tum. Quia crucem suam bajulat quisquis pro
"Christo animam ponit. quamlibet Xysti pas-
"sionem vocamus crucifixionem. Jam in hoc

- Laurentium flentem videns
 Crucis sub ipso stipite.
 "Desiste discessu meo 25
 Fletum dolenter fundere:
 Praecedo, frater; tu quoque
 Post hoc sequeris triduum."
 Extrema vox episcopi
 Praenuntiatrix gloriae 30
 Nihil fefellit; nam dies
 Praedicta palmam praestitit.
 Qua voce, quantis laudibus
 Celebrabo mortis ordinem?
 Quo passionem carmine 35
 Digne retexens concinam?
 Hic primus e septemviris,
 Qui stant ad aram proximi,
 Levita sublimis gradu,
 Et ceteris praestantior, 40

"sensu potest accipi quod hic dicitur *Xystus*
 "affixus cruci; item *crucis sub ipso stipite*, id
 est imminentis passionis agone."

39. Primus diaconus S. Xysti.

- Claustris sacrorum praecerat,
 Coelestis arcanum domus
 Fidis gubernas clavibus,
 Votasque dispensans opes. 45
 Versat fame pecuniae
 Praefectus Urbi regiae.
 Minister insani ducis,
 Exactor auri et sanguinis,
 Qua vi latentes eruat 50
 Nummos, operta existimans
 Talenta sub sacrariis,
 Cumulosque congestos tegi.
 Laurentium sisti iubet:
 Exquirat arcam ditibus 55
 Massis refertam, et fulgidae
 Montes monetae conditos.
 "Soletis, inquit, conqueri,
 Saevire nos justo amplius
 Cùm christiana corpora
 Plus quam cruenta scindimus 60
 Abest atrocioribus

45. *Versat (animo).*

61. *Abest (hinc, a me).*

Censura fervens motibus:
 Blande et quiete efflagito,
 Quod sponte obire debeas.
 Hunc esse vestris orgiis 65
 Moremque et artem proditum est;
 Hanc disciplinam foederis,
 Libent ut auro antistites.
 Argenteis scyphis ferunt
 Fumare sacrum sanguinem, 70
 Auroque nocturnis sacris
 Astare fixos cereos.
 Tum summa cura est fratribus,
 Ut sermo testatur loquax,
 Offere fundis venditis 75
 Sestertiorum millia.
 Addicta avorum praedia
 Foedis sub auctionibus
 Successor exhaeres gemit,

70. Christianos in suis religiosis coetibus
 infantem immolare, ejusque sanguinem bibere et
 carnem edere, aiebant gentiles.

75 et sequent. Actuum IV, 34, 35.

Sanctis egens parentibus, 80
 Haec oculuntur additis
 Ecclesiarum in angulis,
 Et summa pietas creditur
 Nudare dulces liberos.
 Deprome thesauros, malis 85
 Suadendo quos praestigiis
 Exaggeratos obtines,
 Nigrante quos claudis specu.
 Hoc poseit usus publicus,
 Hoc fiscus hoc aerarium, 90
 Ut dedita stipendiis
 Duce[m] jubet pecunia.
 Sic dogma vestrum est, audio.
 Suum quibusque reddito.
 En Caesar agnoseit suum 95
 Nomisma nummis inditum.
 Quod Caesaris scis, Caesari
 Da: nempe justum postulo.

80. *Sanctis*, ironice loquitur Praefectus ut
 vocabulum christianorum ipsis exprobet. Are-
 valo.

97. Matth. XXII, 19 et sequent.

- Ni fallor, haud ullam tuus
 Signat Deus pecuniam, 100
 Nec cùm veniret, aureos
 Secum Philippos detulit:
 Praecepta sed verbis dedit,
 Inanis a marsupio.
 Implete dictorum fidem, 105
 Quam vos per orbem venditis:
 Nummos libenter reddite:
 Estote verbis divites."
 Nil asperum Laurentius
 Refert ad ista aut turbidum; 110
 Sed ut paratus obsequi,
 Obtemperanter annuit.
 "Est dives, inquit, non nego,
 Habetque nostra ecclesia
 Opumque et auri plurimum, 115
 Nec quisquam in orbe est ditior.
 Is ipse tantum non habet
 Argenteorum aenigmatum
 Augustus arcem possidens,
 Cui nummus omnis scribitur. 120
 —
 120. Nebrissa, et alii interpretantur, ima-

- Sed nec recuso prodere
 Locupletis arcem Numinis:
 Vulgabo cuncta, et proferam
 Pretiosa quae Christus tenet.
 Unum sed orans flagito, 125
 Induciarum paululum,
 Quo fungar efficacius
 Promissionis munere,
 Dum tota digestim mihi
 Christi supellex scribitur; 130
 Nam calculanda primitus,
 Tum subnotanda est summula."
 Laetus tumescit gaudio
 Praefectus, ac spe devorat
 Aurum, velut jam conditum 135
 Domi maneret, gestiens.
 Pepigere tempus tridui:
 —
 ginem Augusti in omni nummo scribi. Arevalo.
 136. "Fortasse prae oculis habui, locum
 Ciceronis Orat. in Pissonem: *Numus interea
 mili, Caesar, neglectis ferculis triumphalibus,
 domi manet, et manebit.*" Arevalo.

- Laudatus inde absolvitur
 Laurentius, sponsor sui,
 Et sponsor ingentis lucri. 140
 Tribus per Urbem cursitat
 Diebus: infima agmina,
 Omnesque qui poscunt stipem;
 Cogens in unum et congregans.
 Illic utriusque obtutibus 145
 Orbes cavatos praeferens
 Baculo regebat praevio
 Errore nutantem gradum.
 Et claudus infracto genu,
 Vel crure trunco semipes, 150
 Breviorve planta ex altera,
 Gressum trahebat imparem.
 Est ulcerosis artubus
 Qui tabe corrupta fluat;
 Est ejus arens dextera 155
 Nervos in ulnam contrahat.
 Tales plateis omnibus
- 145 ad 148. Cacci.
 149 ad 152. Claudi

- Exquirit, assuetos ali
 Ecclesiae matris penu,
 Quos ipse promus noverat. 160
 Recenset exin singulos,
 Scribens viritim nomina,
 Longo et locatos ordine
 Astare pro templo jubet.
 Praescriptus et jam fluxerat 165
 Dies: furebat fervido
 Judex avarus spiritu,
 Promissa solvi efflagitans.
 Tum martyri: "Assistas velim,
 Coramque dispostas opes 170
 Mirere, quas noster Deus
 Praedives in sanctis habet.
 Videbis ingens atrium
 Fulgere vasis aureis,
 Et per patentes porticus 175
 Structos talentis ordines."
 It ille, nec pudet sequi.
 Ventum ad sacratam januam:
 Stabant catervae pauperum,
 Inculca visu examina. 180

- Fragor rogantium tollitur:
 Praefectus horrescit stupens
 Conversus in Laurentium,
 Oculisque turbatis minax.
 Contra ille, "Quid frendens, ait, 185
 Minitaris? aut quid displicet?
 Num sordida haec, aut vilia?
 Num despuenda existimas?
 Aurum, quod ardentem sitis,
 Effossa gignunt rudera, 190
 Et de metallis squalidis
 Poenalis excudit labor.
 Torrens vel amnis turbidis
 Volvens arenis implicat,
 Quod terrulentum ac sordidum 195
 Flammis necesse est decoqui.
 Pudor per aurum solvitur,
 Violatur auro integritas,
 Pax occidit, fides perit.
 Leges et ipsae intercidunt. 200

192. Vox poenalis christianae latinitatis est.

200. Lucanus lib. III. v. 118. (Per auri

- Quid tu venenum gloriae
 Extollis et magni putas?
 Si quaeris aurum verius,
 Lux est, et humanum genus.
 Hic sunt alumni luminis, 205
 Quos corpus arctat debile,
 Ne per salutem viscerum
 Mens insoleseat turgida.
 Cùm membra morbus disjicit,
 Animus viget robustior: 210
 Membris vicissim fortibus
 Vis sauciatur sensuum.
 Nam sanguis in culpa n. calens
 Minus ministrat virium, 215
 Si fervor effoetus malis
 Et umbe virus contrahat.
 Si forte detur optio,

amorem) pereunt discrimine nullo Amissae
 leges.

204. "Id est, Christus, qui est lux mundi,
 et homines ab eo redempti." Nebrissa.

207. Id est, per bonam valetudinem.

Malim dolore asperimo
 Fraguienta membrorum pati,
 Et pulcher intus vivere. 220
 Committe formas pestium
 Et confer alternas lues,
 Carnisne morbus foedior,
 An mentis et morum ulcera?
 Nostri per artus debiles, 225
 Intus decoris integri,
 Sensum venusti innoxium
 Languoris expertes gerunt.
 Vestros valentes corpore
 Interna corrumpit lepra, 230
 Errorque mancum claudicat,
 Et caeca fraus nihil videt.
 Quemvis tuorum divitum,
 Qui veste et ore praenitent,
 Magis probabo debilem, 235
 Quam quis meorum est pauperum,
 Hunc, qui superbit serico,
 Quem currus inflatum vehit,
 Hydrops aquosus lucido

239. *Aquosus albo corpore languor*, Horatius.

Tendit veneno intrinsecus. 240
 Ast hic avarus contrahit
 Manus recurvas in volam,
 Plicans et uncis unguibus
 Laxare nervos non valet.
 Istum libido foetida 245
 Per scorta tractum publica
 Luto et cloacis inquinat,
 Et spurco perdit gurgite.
 Quid ille fervens ambitu,
 Sitimque honoris aestuans, 250
 Mersisne anhelat febribus,
 Atque igne venarum furit?
 Quisquis tacendi intemperans
 Silenda prurit prodere,
 Vexatur, et scalpit jecur, 255

241 et sequent. "Avari mancorum more curbatas manus adhibent, volam sinuatam, aduncos unguis; ita ut nervus intendere nequeant." Chamillard.

255. Olim credebatur jecur esse sedem desideriorum "*jecore cupimur*" aiebant.

- Scabiemque cordis sustinet.
 Quid invidorum pectorum
 Strumas retexam turgidas?
 Quid purulenta et livida
 Malignitatum vulnera? 260
 Tute ipse, qui Romam regis,
 Contemptor aeterni Dei,
 Dum daemonum sordes colis,
 Morbo laboras regio.
 Hi, quos superbus despicias, 265
 Quos execrandos judicas,
 Brevi ulcerosos exuent
 Artus, et incolumes erunt,
 Cùm, carne corruptissima
 Tandem soluti ac liberi, 270
 Pulcherrimo vitae statu
 In arce lucebunt Patris:
 Non sordidati, aut debiles,
 Sicut videntur interim;
 Sed purpurantibus stolis 275
 Clari, et coronis aureis.
 Tum si facultas suppetat,
 Coram tuis obtutibus

- Istos potentes saeculi
 Velim recensendos dari. 280
 Pannis videres obsitos,
 Et mucculentis naribus,
 Mentum salivis uvidum,
 Lipposque palpebra putri.
 Peccante nil est tetrius, 285
 Nil tam leprosum aut putridum:
 Cruda est cicatrix criminum,
 Oletque ut antrum tartari.
 Animabus inversa vice
 Corrupta forma infligitur, 290
 Quas pulcher aspectus prius
 In corpore oblectaverat.
 En ergo nummos aureos,
 Quos proxime sponderam,
 Quos nec favillis obruat 295
 Ruina, nec fur subtrahat.
 Nunc addo gemmas nobiles,
 Ne pauperem Christum putes:
 Gemmas corusci luminis, ®
 281. Terentius Heaut. 1. 3. 53. Pannis ob-
 sita, neglecta, immunda illuvie.

- Ornatur hoc templum quibus. 300
 Cernis sacratas virgines,
 Miraris intactas anus,
 Primi que post damnum tori
 Ignis secundi nescias.
 Hoc est monile Ecclesiae: 305
 His illa gemmis comitur,
 Dotata sic Christo placet;
 Sic ornat altum verticem.
 Eccum talenta suscipe,
 Ornabis urbem Romulam, 310
 Ditabis et rem principis
 Fies et ipse ditior."
 "Ridemur," exclamat fremens
 Praefectus, "ac miris modis
 Per tot figuras ludimur, 315
 Et vivit insanum caput!
 Impune tantas, furcifer,

302. "Existimo hinc etiam ipsas sacratas virgines vocari *intactas anus*, ut quae virginitatem usque ad senectutem conservaverint; tum his addi *ignis secundi* (id est secundarum nuptiarum) *nescias*." Arevalo.

- Strophas cavillo mimico
 Te nexuisse existimas,
 Dum scurra saltas fabulam? 320
 Concinna visa urbanitas
 Tractare nosmet ludicris?
 Egon' cachinnis venditus
 Acroma festivum fui?
 Adeone nulla austeritas, 325
 Censura nulla est fascibus?
 Adeon' securim publicam
 Mollis retudit lenitas?
 Dicis: Libenter oppetam:
 Votiva mors est martyri. 330
 Est ista vobis, novinus,
 Persuasionis vanitas,
 Sed non volenti impertiam,
 Praestetur ut mortis citae
 Compendiosus exitus: 335
 Perire raptim non dabo.

319. Recte *strophas nectere* dicitur. Arevalo.

324. *Acroma* latine est auditio, sed accipitur pro festiva, jucundaque narratione, et interdum pro homine qui eam recitat. Arevalo.

Vitam tenebo, et differam
 Poenis morarum jugibus,
 Et mors inextricabilis
 Longos dolores protrahet. 340

Prunas tepentes sternite,
 Ne fervor ignitus nimis
 Os contumacis occupet,
 Et cordis intret abdita. 345

Vapor senescens langueat,
 Qui fusus afflatu levi
 Tormenta sensim temperet
 Semustulati corporis. 345

Bene est, quod ipse ex omnibus
 Mysteriarches incidit: 350

337. S. Augustinus tract. XXVII. in Ioann.
 de S. Laurentio: *Non occisus est cito, sed cruciatus in igne; diu vivere permissus est: immo non diu vivere permissus est, sed tarde mori compulsus.*

350. "Mysteriarches dicitur, quia primus et princeps]erat diaconorum, quibus cura incumbebat erudiendi fideles de mysteriis fidei." Arevalo.

Hic solus exemplum dabit,
 Quid mox timere debeant.
 Conscende constratum rogam;
 Decumbe digno lectulo:
 Tunc, si libebit, disputa, 355
 Nil esse Vulcanum meum."

Haec fante praefecto, truces
 Hic inde tortores parant
 Nudare amictu martyrem,
 Vincire membra, et tendere. 360

Illi os decore splenduit,
 Fulgorque circumfusus est.
 Talem revertens legifer
 De monte vultum detulit, 365

Judaea quem plebs, aureo
 Bove inquinata et decolor,
 Expavit, et faciem retro
 Detorsit impatiens Dei;

Talemque et ille praetulit
 Oris corusci gloriam 370

363 et sequent. Exod. XXXIV, 29 et sequent.

Stephanus, per imbrem saxeam
 Coelos apertos intuens.
 Illuminatum hoc eminus
 Recens piatis fratribus,
 Baptisma quos nuper datum 375
 Christi capaces fecerat:
 Ast impiorum caecitas,
 Os oblitum noctis situ
 Nigrante sub velamine
 Obducta, clarum non videt; 380
 Ægyptiæ plagæ in modum,
 Quæ, cùm tenebris barbaros
 Damnaret, Hebraeis diem
 Sudo exhibebat lumine.
 Quin ipsa odoris qualitas, 385
 Addusta quam redit cutis,
 Diversa utrosque permovet:
 His nidor, illis nectar est;

371. Act. VII, 55 et sequent.

373. Hoc, id est, os Laurentii.

388. Nectar sumitur pro odore ex nectare
 exfluente. Arevalo.

Idemque sensus, dispari
 Variatus aura, aut afficit 390
 Horrore nares vindice,
 Aut mulcet oblectamine.
 Sic ignis æternus Deus
 (Nam Christus ignis verus est),
 Is ipse complet lumine 395
 Justos, et urit noxios.
 Postquam vapor diutinus
 Decoxit exustum latus,
 Ultro e catasta judicem
 Compellat affatu brevi: 400
 "Converte partem corporis
 Satis crematam jugiter,
 Et fac periculum quid tuus
 Vulcanus ardens egerit."
 Praefectus inverti jubet, 405
 Tunc ille: "Coctum est, devora,
 Et experimentum cape,
 Sit crudum an assum suavius."
 Haec ludibundus dixerat: 410
 Coelum deinde suspicit,
 Et congemiscens obsecrat,

- Miseratus urbem Romulam:
 "O Christe. Numen unicum,
 O splendor, o virtus patris,
 O factor orbis et poli, 415
 Atque auctor horum moenium,
 Qui scepra Romae in vertice
 Rerum locasti, sanciens
 Mundum Quirinali togae
 Servire, et armis ce lere: 420
 Ut discrepantum gentium
 Mores, et observantiam,
 Linguasque, et ingenia, et sacra,
 Unis domares legibus.
 En omne sub regnum Remi 425
 Mortale concessit genus:
 Idem loquuntur dissoni
 Ritus, id ipsum sentiunt.
 Hoc destinatum, quo magis
 Jus Christiani nominis, 430
 Quodcumque terrarum jacet,
 Uno illigaret vinculo.
 Da, Christe, Romanis tuis,
 Sit Christiana ut civitas

- Per quam dedisti ut ceteris 435
 Mens una sacrorum foret.
 Confoederentur omnia
 Hinc inde membra in symbolum:
 Mansuescat orbis subditus,
 Mansuescat et summum caput. 440
 Advertat abjunctas plagas
 Coire in unam gratiam:
 Fiat fidelis Romulus,
 Et ipse jam credat Numa.
 Confundit error Troicus 445
 Adhuc Catonum curiam,
 Veneratus occultis focis
 Phrygum penates exsules.
 Janum bifrontem, et Sterculum

438. *Symbolum* unitatem fidei significat.

440. *Summum caput*, Roma, *saeculi caput* et *caput gentium* etiam appellata.

445. Troius Aeneas deos suos Latio intulit, ut ait Virgilius init. *Aeneid.*

447. Sermo est de igne vestalium qui in locis abditis ardebat.

449. *Sterculum*. "qui stercorandi agri rationem primus induxit. Lactant.

- Colit senatus (horreo 450
 Tot monstra patrum dicere),
 Et festa Saturni senis.
 Absterge, Christe, hoc dedecus.
 Emitte Gabriel tuum,
 Agnoscat ut verum Deum 455
 Errans Iuli caecitas.
 Et jam tenemus obsides
 Fidissimos hujus spei:
 Hic nempe jam regnant duo
 Apostolorum principes: 460
 Alter vocator gentium,
 Alter cathedram possidens
 Primam, recludit creditas
 Æternitatis januas.
 Discede, adulter Juppiter, 465
 Stupro sororis oblite,
 Relinque Romam liberam
 Plebemque jam Christi fuge.
 Te Paulus hinc exterminat,

456. Iuli, id est, *procerum romanorum*;
 vid. Virgil, En. 1, 288.

- Te sanguis exturbat Petri; 470
 Tibi id, quod ipse armaveras,
 Factum Neronis officit.
 Video futurum principem
 Quandoque, qui servus Dei
 Tetrus sacrorum sordibus 475
 Servire Romam non sinat;
 Qui templa claudat vectibus,
 Valvas eburnas obstruat,
 Nefanda damnet limina,
 Obdens ahenos pessulos. 480
 Tunc pura ab omni sanguine
 Tandem nitebunt marmora;
 Stabunt et aera innoxia,
 Quae nunc habentur idola."
 Hic finis orandi fuit, 485

473 et sequent. Credo a Prudentio suum
 vel potius nostrum Theodosium laudare. Are-
 valo.

477. Hoc loco templa accipit pro fanis ido-
 lorum, quae a primis christianis proprie templa
 dicebantur. Arevalo.

Et finis idem vineuli
 Carnalis; erupit volens
 Vocem secutus spiritus.
 Vexere corpus subditis
 Cervicibus quidam patres, 490
 Quos mira libertas viri
 Ambire Christum suaserat:
 Repens medullas indoles
 Afflarat, et coëgerat
 Amore sublimis Dei 495
 Odisse nugas pristinas.
 Refrixit ex illo die
 Cultus deorum turpium:
 Plebs in sacellis rarior;
 Christi ad tribunal curritur. 500

489. *Vexere*, "a loco martyrii, scilicet a colle Viminali, ut fama refert, ubi nunc ecclesia est S. Laurentii in Panisperna, in praedium Cyriacae, in agro Verano, via Tiburtina, ubi alia est ecclesia S. Laurentii." *Arevalo*.

500. Videtur intelligere confessionalia, ut nunc loquimur, quae tribunalia poenitentiae solent appellari. *Arevalo*.

Sic dimicans Laurentius,
 Non ense praecinxit latus,
 Hostile sed ferrum retro
 Torquens in auctorem tulit.
 Tum daemon invictum Dei 505
 Testom lacessit proelio,
 Perfossus ipse concidit,
 Et stratus aeternum jacet.
 Mors illa sancti martyris
 Mors vera templorum fuit: 510
 Tunc Vesta Palladios lares
 Impune sensit deseri.
 Quidquid Quiritum suserat
 Orare simpuvium Numae,
 Christi frequentans atria, 515
 Hymnis resultat martyrem.
 Ipsa et senatus lumina,
 Quondam luperci, aut flamines,
 Apostolorum et martyrum
 Exosculantur limina. 520
 Videmus illustres domos,

516. *Resultat resonat*.

Sexu ex utroque nobiles,
 Offerre votis pignora
 Carissimorum liberum.
 Vittatus olim pontifex 525
 Ascitur in signum crucis,
 Edemque, Laurenti, tuam
 Vestalis intrat Claudia.
 O ter, quaterque, et septies
 Beatus Urbis incola: 530
 Qui te ac tuorum cominus
 Sedem celebrat ossuum.
 Cui propter advolvi licet,
 Qui fletibus spargit locum,
 Qui pectus in terram premit, 335
 Qui vota fundit murmure.
 Nos Vasco Iberus dividit
 Binis remotos Alpibus,
 Trans Cottianorum juga,

528. *Claudia* duae hujus nominis vestales
 nimis celebres factae fuerant.

532. *Ossua* pro ossa saepe in antiquis in-
 scriptionibus occurrit. Arevalo

Trans et Pyrenas ninguidos. 540
 Vix fama nota est, abditis
 Quam plena sanctis Roma sit,
 Quam dives urbanum solum
 Sacris sepulcris floreat.
 Sed qui caremus his bonis, 545
 Nec sanguinis vestigia
 Videre coram possumus,
 Coelum intuemur eminus.
 Sic, sancte Laurenti, tuam
 Nos passionem quaerimus: 550
 Est aula nam duplex tibi,
 Hic corporis, mentis polo.
 Illic inenarrabili
 Allectus urbi municeps,
 Aeternae in arce curiae 555
 Gestas coronam civicam.

552. *Polo* pro *in coelo*.

553. *Urbs inenarrabilis*, Jerusalem coelestis, *Roma coelestis* etiam appellata v. 559.

556. "*Cinca corona* appellatur (ait Aulus-
 "Gelius) quam civis civi, a quo servatus est in

- Videor videre illustribus
 Gemmis coruscantem virum,
 Quem Roma coelestis sibi
 Legit perennem consulem. 560
 Quae sit potestas credita,
 Et numeri quantum datum,
 Probant Quiritum gaudia,
 Quibus rogatus annuis.
 Quod quisque supplex postulat, 565
 Fert impetratum prospere:
 Poscunt, litatur, indicant,
 Et tristis haud ullus redit,
 Ceu praesto semper adsies,
 Tuosque alumnos urbicos. 570
 Lactante complexus sinu
 Paterno amore nutrias.
 Hos inter, o Christi decus,
 Audi et pœtam rusticum,
 Cordis fatentem crimina, 575
 Et facta prodentem sua.

"proelio, testem vitae salutisque perceptae dat."

567. Litatur pro impetratur.

- Indigaus (agnosco et scio)
 Quem Christus ipse exaudiat;
 Sed per patronos martyres
 Potest medelam consequi. 580
 Audi, benignus, supplicem
 Christi reum Prudentium;
 Et servientem corpori
 Absolve vinculis saeculi.

XXVIII

ENNODIUS.

HYMNUS DE SANCTA VIRGINE

EUPHEMIA.

S. Euphemia martyrium subiit Diocletiano imperante, ann. 307. Ejus martyrii non habemus actas authenticas; easque non habuisse

II

OMNIA SUO TEMPORE SUNT

ALERE FLAMMAM
VERITATIS FACIENDA.

Mctrum glyconicum:

Cùm Phoebi radiis grave
Canceri sidus inaestuat,
Tum qui larga negantibus
Sulcis semina credidit,
Eiusus Cereris fide,

5

Quernas pergat ad arbores.
Nunquam purpureum nemus

- 1 et sequent. Qui in aestate serit.
6. Id est: *glande vescatur pro frugibus.*
7. *Purpureum* dicitur, apud poëtas, de iis

Lecturus violas petas,
Cùm saevis aquilonibus
Stridens campus inhorruit. 10
Nec quaeras avida manu
Vernos stringere palmites,
Uvis si libeat frui;
Autumno potius sua
Bacchus munera contulit. 15
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus,
Nec quas ipse cöercuit.
Misceri patitur vices.
Sic quod praecipiti via 20
Certum deserit ordinem,
Laetos non habet exitus.

quae vivide micant.

Ennodium, qui initio saeculi XVI scripsit, putamus, utitur enim voce *fertur*, v. 18.

Hic hymnus strophis alcaicis quatuor versum scriptus est. Alcaicum carmen constat unius monometri jambici, unius caesurae longae, unius choriambi et unius jambi:

Quae lingua possit, quis valeat stylus

Tantae triumphos virginis eloqui?

Nunc mente molles discite masculi:

Exempla praestat (sumite desides),

Puella fortis cum superat viros.

5

Virtus teneri nescia semper est;

Nec jura sexus, fractaque mens ei

Quae corde Christum conciperet semel.

Solvunt caducis pectora vinculis.

Quibus repositus mentibus est Deus. 10

4. *Summite*, intellige *exempla*.

10. (*Id*) quibus repositus est (*in*) mentibus D.

Tormenta torsit fortia corpore:

Lassante poena crevit amor crucis.

Si scire posses vincere martyrem,

Vesane tortor, parcere disceres.

Flammas, flagellum, carnifices, rotas, 15

Cui crux sequenda est, non metuit nimis.

Hanc cum caminis igne crepantibus

Jussisse fertur praecipitem dari

Priscus, veneni fonte nocentior

(Nam sic feralem tempore sordido 20

Dixere sanctae virginis arbitrum),

Hujus ministri dum cuperent nimis

Fornacis escae tradere martyram,

Lux tunc Olympi luce serenior

Opus removit saeva volentium, 25

Cum voce monstrant qui gladium simul:

"Nos hinc, precamur, dirige Tartaro;

Nam nostra sanctam non violat manus."

Turgescit illi felle jecur calens:

Mox saxa, fossas, verbera, bestias, 30

19. Priscus Asiae proconsul qui martyrii poenae damnavit Euphemiam.

Majus venenum blanditias parat,
Quibus virago fortiter obstitit.

APPENDIX.

FRAGMENTA PŒTICA

EX OPERE BŒTHII

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE.

RESUMPTA.

1

HOMINIS CONSTANTIS IMAGO.

Versus phaleuci seu hendecasyllabi:

Quisquis composito serenus aevo,

I. *Composito aevo pro vita recte instituta.*

Fatum sub pedibus dedit superbum,
Fortunamque tuens utramque rectus,
Invictum potuit tenere vultum;
Non illum rabies minaeque ponti, 5
Versum funditus excitantis aestum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumificos Vesevus ignes,
Aut celsas soliti ferire turre
Ardentis via fulminis movebit. 10
Quid tantum miseri feros tyrannos
Mirantur sine viribus furentes?
Nec speres aliquid nec extimescas,
Exarmaveris impotentis iram:
At quisquis trepidus pavet, vel optat, 15
Quod non sit stabilis, cuique juris,
Abjecit clypeum, locoque motus
Nectit, qua valeat trahi, catenam.

15 Qui vel metu vel spe agitur.

Majus venenum blanditias parat,
Quibus virago fortiter obstitit.

APPENDIX.

FRAGMENTA PŒTICA

EX OPERE BŒTHII

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE.

RESUMPTA.

1

HOMINIS CONSTANTIS IMAGO.

Versus phaleuci seu hendecasyllabi:

Quisquis composito serenus aevo,

I. Composito aevo pro vita recte instituta.

Fatum sub pedibus dedit superbum,
Fortunamque tuens utramque rectus,
Invictum potuit tenere vultum;
Non illum rabies minaeque ponti, 5
Versum funditus excitantis aestum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumificos Vesevus ignes,
Aut celsas soliti ferire turre
Ardentis via fulminis movebit. 10
Quid tantum miseri feros tyrannos
Mirantur sine viribus furentes?
Nec speres aliquid nec extimescas,
Exarmaveris impotentis iram:
At quisquis trepidus pavet, vel optat, 15
Quod non sit stabilis, cuique juris,
Abjecit clypeum, locoque motus
Nectit, qua valeat trahi, catenam.

15 Qui vel metu vel spe agitur.

II

OMNIA SUO TEMPORE SUNT

ALERE FLAMMAM
VERITATIS FACIENDA.

Metrum glyconicum:

Cùm Phoebi radiis grave
Canceri sidus inaestuat,
Tum qui larga negantibus
Sulcis semina credidit,
Eiusus Cereris fide,

5

Quernas pergat ad arbores.
Nunquam purpureum nemus

- 1 et sequent. Qui in aestate serit.
6. Id est: *glande vescatur pro frugibus.*
7. *Purpureum* dicitur, apud poëtas, de iis

Lecturus violas petas,
Cùm saevis aquilonibus
Stridens campus inhorruit. 10
Nec quaeras avida manu
Vernos stringere palmites,
Uvis si libeat frui;
Autumno potius sua
Bacchus munera contulit. 15
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus,
Nec quas ipse cöercuit.
Misceri patitur vices.
Sic quod praecipiti via 20
Certum deserit ordinem,
Laetos non habet exitus.

quae vivide micant.

III

CUPIDITAS EST INSATIABILIS.

Versus asclepiadæi et pherecratii:

. . . | . . . - || . . . - | . . .
 - - | . . . | - . . .

Si quantas rapidi flatibus incitus

Pontus versat arenas,

Aut quot stelliferis edita noctibus

Coelo sidera fulgent;

Tantas fundat opes, nec retrahat manum

Pleno copia cornu:

Humanum miseras haud ideo genus

Cesset flere querelas.

Quamvis vota libens excipiat Deus

Multi prodigus auri,

10

Et claris avidos ornet honoribus,

Nil jam parta videntur:

Sed quaesita vorans saeva rapacitas

Altos pandit hiatus.

Quae jam praecipitem frena cupidinem 15

Certo sine retentent,

Largis cum potius muneribus fluens

Sitis ardescit habendi?

Nunquam dives agit, qui trepidus gemens

Sese credit egentem. 20

IV

INSCONTANTIA RERUM HUIUS

MUNDI.

Versus sapphici et glyconici:

- . . | - - | - || . . . - | . . .
 . . . | - . . . | - . . .

Cum polo Phoebus roseis quadrigis

17. Fluens pro affluens, cumulatus.

18. Sitis. Nota duas breves pro una longa

Pondus ferre recusant.
 Fugiens periculosam
 Sortem selis amoenae,
 Humili domum memento
 Certus figere saxo. 15.

Quamvis tenet ruinis
 Miscens aequora ventus,
 Tu conditus quieti
 Felix robore valli, 20.
 Duces serenus aevum,
 Ridens aetheris iras.

VI

FELIX SIMPLICITAS AETATIS

AUREAE.

Metrum dimetrum anapaestum catalecticum:

— u u u u u u u u | u u u l u

Felix nimium prior aetas,

Contenta fidelibus arvis,
 Nec inerti perdita luxu:
 Facili quae sera solebat
 Jejunia solvere glande: 5

Non Bacchica munera norant:
 Liquido confundere melle,
 Nec lucida vellera Serum
 Tyrio miscere veneno 10

Somnos dabat herba salubres,
 Potum quoque lubricus amnis,
 Umbras altissima pinus.
 Nondum maris alta secabat,
 Nec mercibus undique lectis, 15

Nova littora viderat hospes.
 Tunc classica saeva tacebant,
 Odiis neque fusus acerbis
 Cruor horrida tinxerat arva:
 Quid enim furor hosticus ulla
 Vellet prior arma movere, 20

Cum vulnera saeva viderent
 Nec praemia sanguinis ulla?

4. *Sera pro in rerum seu in vesperam pro-*
ducta.

Utinam modo nostra redirent
 In mores tempora priscos!
 Sed saevior ignibus Ætnae 25
 Fervens amor ardet habendi.
 Heu, primus quis fuit ille,
 Auri qui pondera tecti
 Gemmasque latere volentes,
 Pretiosa pericula, fodit? 30

VII

GLORIÆ VANITAS.

Versus jambici trimetri et dimetri:

$\bar{v} - \bar{v} - | \bar{v} || - \bar{v} - | \bar{v} - \bar{v} \bar{v}$
 $\bar{v} - \bar{v} - | \bar{v} - \bar{v} \bar{v}$

Quicumque solam mente praecepiti petit
 Summumque credit gloriam,
 Late patentes aetheris ceinat plagas.
 Arcumque terrarum situm:
 Brevem replere non valentis ambitum 5

Pudebit aucti nominis.
 Quid o superbi colla mortali jugo
 Frustra levare gestiunt?
 Licet remotos fama per populos means
 Diffusa, linguas explicet, 10
 Et magna titulis fulgeat claris domus,
 Mors spernit altam gloriam,
 Involvit humile pariter et celsum caput,
 Æquatque summis infima.
 Ubi nunc fidelis ossa Fabricii manent? 15
 Quid Brutus, aut rigidus Cato?
 Signat superstes fama tenuis pauculis
 Inane nomen litteris.
 Sed quod decora novimus vocabula,
 Nunc scire consumptos datur? 20
 Jacetis ergo prorsus ignorabiles,
 Nec fama notos efficit.
 Quodsi putatis longius vitam trahi

8. *Levare*, intellige liberare.

10. *Linguas explicet*, "id est solutis ore
 linguaque populi, hunc ad loquendum excitet."
Cally.

Mortalis aurâ nominis,
 Cùm sera vobis rapiet hoc etiam dies, 25
 Jam vos secunda mors manet.

VIII

VIS AMORIS.

Metrum glyconicum:

— | · · · · | · · —

Quod mundus stabili fide
 Concordes variat vices,
 Quod pugnancia semina
 Foedus perpetuum tenent,
 Quod Phoebus roseum diem 5
 Curru provehit aureo,
 Ut, quas duxerit Hesperus,
 Phoebe noctibus imperet,

2. *Concordes vices*, mutationes quae minimè
 universi harmoniam perturbant
 3. *Semina*, elementa.

Ut fluctus avidum mare
 Certo fine coërceat, 10
 Ne terris liceat vagis
 Latos tendere terminos:
 Hanc rerum seriem ligat
 Terras ac pelagus regens
 Et coelo imperitans amor. 15
 Hic si frena remiserit,
 Quidquid nunc amat invicem,
 Bellum continuo geret,
 Et quam nunc sociâ fide
 Pulchris motibus incitant, 20
 Certent solvere machinam.
 Hic sancto populos quoque
 Junctos foedere continet;
 Hic et conjugii sacrum
 Castis nectit amoribus; 25
 Hic fidis etiam sua
 Dictat jura sodalibus.
 O felix hominum genus,

17. *Quidquid* est subjectum verb. *incitant*.
 et *certent* (20 et 21) implicat enim pluralitatem.

Si vestros animos amor,
Quo coelum regitur, regat! 30

IX

NATURÆ VIS.

Metrum dimetrum anapaestum:

— u u u u u u u u | — u u u u u u u u

Quantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immensum
Legibus orbem provida servet,
Stringatque ligans irresoluto
Singula nexu, placet arguto 5
Fidibus lentis promere cantu.
Quamvis Poeni pulchra leones
Vincula gestent, manibusque datas

4. *Irresolutus*, indissolubilis.
6. *Lentus*, flexibilis.

Captent escas, metuantque trucem,
Soliti verbera ferre, magistrum, 10
Si cruor horrida tinxerit ora,
Resides olim redeunt animi,
Fremituque gravi meminere sui;
Laxant nodis colla solutis,
Primusque lacer dente cruento 15
Domitor rabidas imbuit iras.
Quae canit altis garrula ramis
Ales, caveae clauditur antro:
Huic licet illita pocula melle,
Largasque dapes dulci studio 20
Ludes hominum cura ministret,
Si tamen, arcto saliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras,
Sparsas pedibus proterit escas,
Silvas tantum moesta requirit, 25
Silvas dulci voce susurrat.
Validis quondam viribus acta
Pronum flectit virga cacumen:
Hanc si curvans dextra remisit, 30
Recto spectat vertice coelum. 30

16. *Imbuit*, imbibit.

Cadit Hesperias Phoebus in undas;
 Sed secreto tramite rursus
 Currum solitos vertit ad ortus.
 Repetunt proprios quaeque recursus,
 Redituque suo singula gaudent. 35
 Nec manet ulli traditus ordo,
 Nisi quod fini junxerit ortum,
 Stabilemque sui fecerit orbem.

X

OMNES HOMINES NON VITIOSI
 SUNT EQUALITER NOBILES.

Versus alemaniei et pherecratii:

Omne hominum genus in terris
 Simili surgit ab ortu:
 Unus enim rerum pater est,

Unus cuncta ministrat.
 Ille dedit Phoebos radios, 5
 Dedit et cornua lunae.
 Ille homines etiam terris
 Dedit, et sidera coelo.
 Hic clausit membris animos 10
 Celsa sede petitos.
 Mortales igitur cunctos
 Edit nobile germen.
 Quid genus et proavos strepitis?
 Si primordia vestra
 Auctoremque Deum spectes, 15
 Nullus degener exstat,
 Ni vitiiis pejora fovens
 Proprium deserat ortum.

17. Pejora, id est, inferiora (ortu suo).

XI

HOMINES ILLUSTRÉS SAEPE VERA

BONA IGNORANT.

Versus asclepiadaei et dimetri jambici:

- - | - u u - | - u u - | u u
 u - u - | u - u u

Eheu, quae miseros tramite devios

Abducit ignorantia!

Non aurum in viridi quaeritis arbore,
 nec vite gemmas carpitis,

Non altis laqueos montibus abditis,

5

Ut pisce ditetis dapes:

Nec vobis capreas si libeat sequi,

Tyrrhena captatis vada.

Ipsos quin etiam fluctibus abbitos

Norunt recessus aequoris,

10

Quae gemmis niveis unda feracior,

Vel quae rubentis purpurae,

Nec non quae tenero pisce, vel asperis

Praestent echinis littora.

Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum, 15

Nescire caeci sustinent,

Et, quod stelliferum transabit polum,

Tellure demersi petunt.

Quid dignum stolidis mentibus imprecer?

Opes, honores ambiant,

20

Et cum falsa gravi mole paraverint,

Tum vera cognoscant bona.

XII

DEUS ET UNIVERSUS

JUXTA PLATONEM.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
 Terrarum coelique sator, qui tempus ab aevo

16. Non indignantur se ignorare.

1. *Perpetua ratione*, id est, incommutabili-
 bus legibus.

XIII

SUMMI BONI SPLENDOR ET

FELICITAS EJUS QUI ILLI ADHAERET.

Versus phaleuci et sapphici:

Huc omnes pariter venite capti,
 Quos fallax ligat improbis catenis
 Terrenas hebetans libido mentes.

Hic erit vobis requies laborum,
 Hic portus placida manens quiete,
 Hoc patens unum miseris asylum
 Non quidquid Tagus aureis arenis
 Donat, aut Hermus rutilante ripa,

Aut Indus calido propinquus orbi,
 Candidis miscens virides lapillos, 10

1. *Huc, ad Deum scilicet qui est summum bonum.*

10. Plin. ait: Gemmiferi amnes sunt Acesines et Ganges.

Illustrant aciem, magisque caecos
 In suas conduunt animos tenebras.
 Hoc quidquid placet, excitatque mentes,
 Infimis tellus aluit cavernis.
 Splendor, quo regitur vigetque coelum, 15
 Vitat obscuras animae ruinas.
 Hanc quisquis poterit notare lucem,
 Candidos Phoebi radios negabit.

XIV

MORALITAS FABULAE ORPHEI

EURYDICEN REDUCENTIS.

Metrum glyconicum. Primus pes est constanter spondaeus (excep. v. 29).

Felix, qui potuit boni
 Fontem visere lucidum:
 Felix, qui potuit gravis

18. *Candidos (esse) seu splendere negabit.*

Terrae solvere vincula.
 Quondam funera conjugis 5
 Vates Threicius gemens,
 Postquam flebilibus modis
 Silvas currere mobiles,
 Amnes stare coëgerat,
 Junxitque intrepidum latus 10
 Saevis cerva leonibus,
 Nec visum timuit lepus
 Jam cantu placitum canem,
 Cùm flagrantior intima
 Fervor pectoris ureret, 15
 Nec qui cuncta subegerant,
 Mulcerent dominum modi,
 Immites superos querens,
 Infernas adiit domos.
 Illic blanda sonantibus 20
 Chordis carmina temperans,
 Quidquid praecipuis deae
 Matris fontibus hauserat,
 Quod luctus dabat impotens,

6. Virgil., Georg. IV, 454 et sequent.

23. Calliope.

Quod luctum geminans amor, 25
 Deslet Taenara commovens,
 Et dulci veniam prece
 Umbrarum dominos rogat.
 Stupet tergeminus novo
 Captus carmine janitor. 30
 Quae sontes agitant metu
 Ultrices scelerum deae,
 Jam moestae lacrimis madent.
 Non Ixionium caput
 Velox praecipitat rota, 35
 Et longa site perditus.
 Spernit flumina Tantalus.
 Vultur dum satur est modis,
 Non traxit Tityi jecur.
 Tandem, "Vincimur," arbiter 40
 Umbrarum miserans ait:
 "Donamus comitem viro
 Emptam carmine conjugem:
 Sed lex dona coërceat,

26. Deslet pro flendo effudit.

27. Veniam, scilicet reducendi Eurydicen. ®

36. Site pro siti ratione metri:

Ne, dum Tartara liquerit, 45
 Fas sit lumina flectere."
 Quid legem det amantibus?
 Major lex amor est sibi.
 Heu! noctis prope terminos
 Orpheus Eurydicen suam 50
 Vidit, perdidit, occidit.
 Vos haec fabula respicit,
 Quicumque in superum diem
 Mentem ducere quaeritis.
 Nam qui tartareum in specus 55
 Victus lumina flexerit,
 Quidquid praecipuum trahit,
 Perdit dum videt inferos.

XV

MORALITAS FABULAE CIRCES.

Versus glyconici. Primus pes est constanter
 trochaeus:

Vela Neritii ducis

53. *Diem pro lumen.*

Et vagas pelago rates
 Eurus appulit iusulae,
 Pulchra qua residens dea
 Solis edita semine, 5
 Miscet hospitibus novis
 Taeta carmine pocula.
 Quos ut in varios modos
 Vertit herbipotens manus,
 Hunc apri facies tegit, 10
 Ille Marmaricus leo
 Dente crescit et unguibus;
 Hic lupis supperaditus,
 Flere dum parat, ululat;
 Ille, tigris ut Indica, 15
 Tecta mitis obambulat.
 Sed licet variis malis
 Numen Arcadis alitis
 Obsitum miserans ducem
 Peste solverit hospites: 20

7. *Carmen*, formula magica, incantatio. ®

11. *Marmaricus* pro Africanus.

18. *Arcadis alitis*, Mercurius.

Ne, dum Tartara liquerit, 45
 Fas sit lumina flectere."
 Quid legem det amantibus?
 Major lex amor est sibi.
 Heu! noctis prope terminos
 Orpheus Eurydicen suam 50
 Vidit, perdidit, occidit.
 Vos haec fabula respicit,
 Quicumque in superum diem
 Mentem ducere quaeritis.
 Nam qui tartareum in specus 55
 Victus lumina flexerit,
 Quidquid praecipuum trahit,
 Perdit dum videt inferos.

XV

MORALITAS FABULAE CIRCES.

Versus glyconici. Primus pes est constanter
 trochaeus:

Vela Neritii ducis

53. *Diem pro lumen.*

Et vagas pelago rates
 Eurus appulit iusulae,
 Pulchra qua residens dea
 Solis edita semine, 5
 Miscet hospitibus novis
 Taeta carmine pocula.
 Quos ut in varios modos
 Vertit herbipotens manus,
 Hunc apri facies tegit, 10
 Ille Marmaricus leo
 Dente crescit et unguibus;
 Hic lupis supperaditus,
 Flere dum parat, ululat;
 Ille, tigris ut Indica, 15
 Tecta mitis obambulat.
 Sed licet variis malis
 Numen Arcadis alitis
 Obsitum miserans ducem
 Peste solverit hospites: 20

7. *Carmen*, formula magica, incantatio. ®

11. *Marmaricus* pro Africanus.

18. *Arcadis alitis*, Mercurius.

Jam tamen mala remiges
 Ore pocula traxerant:
 Jam sues Cerealia
 Glande pabula verterant.
 Et nihil manet integrum, 25
 Voce, corpore perditis:
 Sola mens stabilis super
 Monstra, quae patitur, gemit.
 O levem nimium manum,
 Nec potentia gramina, 30
 Membra quae valeant licet,
 Corda vertere non valeat.
 Intus est hominum vigor
 Arce conditus abdita.
 Haec venena potentius 35
 Detrahunt hominem sibi.
 Dira quae penitus meant,
 Nec nocentia corpori,
 Mentis ulcere saeviunt.

31. *Quae, licet valeant (vertere) membra, non valent, etc.*
 37. *Penitus, quae in intima penetrant.*

XVI

IGNORANTIA RERUM COELESTIUM.

Versus alcaici, sapphici et adonici:

- 0 - 00 | - || - 00 | - 0
 0 - 000 - || - 00 | - 0

Si quis Areturi sidera nescit
 Propinqua summo cardine labi,
 Cur regat tardus plaustra Bootes,
 Mergatque seras aequore flammas, 5
 Cùm nimis celeres explicet ortus,
 Legem stupebit ætheris alti.
 Palleant plenae cornua lunae
 Infecta metis noctis opacae,
 Quaeque fulgenti texerat ore,
 Confusa Phoebe detegat astra: 10
 Commovet gentes publicus error,
 Lassantque crebris pulsibus aera.

2. *Propinqua, scilicet, illi cardini (coeli.)*
 7 et 21. *Omittitur si figurâ ellipsi.*
 11. *Publicus pro communis.*

Nemo miratur flamina cori
 Littus frementi tundere fluctu,
 Nec nivis duram frigore molem 15
 Fervente Phoebi solvitur aestu.
 Hic enim causas cernere promptum est;
 Illic latentes pectora turbant
 Cuncta; quae rara provehit actas
 Stupetque subitis mobile vulgus. 20
 Cedat insciti nubilus error,
 Cessent profecto mira videri.

XVII

CUNCTIS COMMUNIS EST AMOR
REDEUNDI

AD PRINCIPIUM QUOD EIS DEDIT ESSE.

Metrum dimetrum anapaestum:

oo oo oo oo || oo oo oo o

Si vis celsi jura Tonantis
 Pura sollers cernere mente,

19. *Provehit pro producit, ostendit.*
 I. *Jura, leges quibus universus gubernatur.*

Aspice summi culmina coeli.
 Illic justo foedere rerum
 Veterem servant sidera pacem. 5
 Non sol rutilo concitus igne
 Gelidum Phoebes impedit axem.
 Nec quae summo vertice mundi
 Flectit rapidos Ursa meatus,
 Nunquam occiduo lota profundo 10
 Cetera cernens sidera mergi,
 Cupit Oceano tingere flammis.
 Semper vicibus temporis aequis
 Vesper seras nuntiat umbras,
 Revehitque diem Lucifer alumna. 15
 Sic aeternos reficit cursus
 Alternus amor: sic astrigeris
 Bellum discors exsulat oris.
 Haec concordia temperat aequis
 Elementa modis, ut pugnantia 20
 Vicibus cedant humida siccis.
 Jungantque fidem frigora flammis,
 Pendulus ignis surgat in altum,
 Terraeque graves pondere sidant.

24. *Repetunt, pro poseunt.*

Isdem causis vere tepenti 25
 Spirat florifer annus odores,
 Æstas Cererem fervida siccata,
 Remeat pomis gravis autumnus,
 Hiemem defluus irrigat imber.
 Haec temperies alit ac profert 30
 Quidquid vitam spirat in orbe:
 Eadem rapiens condit et aufert,
 Obitu mergens orta supremo.
 Sedet interea Conditor altus,
 Rerumque regens flectit habenas, 35
 Rex et dominus, fons et origo,
 Lex et sapiens arbiter aequi,
 Et quae motu concitat ire,
 Sistit retrahens, ac vaga firmat.
 Nam nisi rectos revocans itus, 40
 Flexos iterum cogat in orbes,
 Quae nunc stabilis continet ordo,
 Dissepta suo fonte fatiscant.
 Hic est cunctis communis amor,
 Repetuntque boni fide teneri. 45
 Quia non aliter durare queunt,

Nisi converso rursus amore
 Refluant causae, quae dedit esse.

 XVIII

DEUS VERUS SOL.

Metrum dimetrum anapaestum. Tamen versus
 2, 4 et 10 videntur esse potius tetrametri da-
 ctylici.

Puro clarum lumine Phoebum
 Mellifui canit oris Homerus:
 Qui tamen intima viscera terrae
 Non valet, aut pelagi, radiorum
 Infirma perrumpere luce. 5
 Haud sic magni conditor orbis:
 Huic ex alto cuncta tuenti

48. Causae pro ad causam.

2. Plin., Hyst. nat. II, c. 6: "Sol suum
 'lumen ceteris quoque sideribus foenerat, prae-
 'clarus, eximius omnia intuens, omnia etiam
 "exaudiens, ut principi litterarum Homero pla-
 "cuisset in uno eo video."

Nulla terrae mole resistunt,
 Non nox atris nubibus obstat;
 Quae sint, quae fuerint, veniantque 10
 Uno mentis cernit in ictu.
 Quem, quia respicit omnia solus,
 Verum possis dicere solem.

XIX

APPARENS CONTRADICTIONE INTER

DEI PRAESCIENTIAM ET HOMINIS LIBERTATEM.

Metrum dimetrum anapaestum. Ultimus ver-
 sus est monometrus.

Quenam discors foedera rerum
 Causa resolvit? quis tanta Deus
 Veris statuit bella duobus,
 Ut, quae carptim singula constant,
 Eadem nolint mista jugeri? 5
 An nulla est discordia veris,

3. Vera duo, scilicet, Dei praescientia et
 hominis libertas.

4. Carptim pro seorsum.

Semperque sibi certa cohaerent?
 Sed mens, caecis obruta membris,
 Nequit oppressi luminis igne
 Rerum tenues noscere nexum. 10
 Sed cur tanto flagrat amore
 Veri tectas reperire notas?
 Scitne quod appetit anxia nosse?
 Sed quis nota scire laborat?
 At si nescit, quid caeca petit? 15
 Quis enim quidquam nescius optet?
 Aut quis valeat nescita sequi?
 Quove inveniatur, quisve repertam
 Queat ignarus noscere formam?
 An cum mentem cerneret altam, 20
 Pariter summam et singula norat?
 Nunc membrorum condita nube,
 Non in totum est oblita sui,
 Summamque tenet singula perdens.
 Igitur quisquis vera requirit 25
 Neutro est habitus: nam neque novit,
 Nec penitus tamen omnia nescit:

21. Cognitio totius et singularium.

Sed, quam retinens meminit, summam
 Consultit, alte visa retractans,
 Ut servatis queat oblitus
 Addere partes.

30

XX

HOMO AD COELESTIA EST CREATUS.

Metrum archilochium magnum:

- ̄ ̄ ̄ | - ̄ ̄ ̄ | - || ̄ ̄ ̄ | - ̄ ̄ ̄ | - ̄ ̄ ̄ | - ̄ ̄ ̄

Quam variis terras animalia permeant figuris!
 Namque alia extento sunt corpore, pulveremque
 Continuumque trahunt vi pectoris incitata sul-
 cum.
 Sunt quibus alarum levitas vaga verberetque
 ventos,

Et liquido longi spatia aetheris enatet volatu; 5
 Haec pressisse solo vestigia gressibusque gaudent

29. *Alte visa retractans*, in memoriam re-
 vocans quae ei desuper sunt inspirata.

5. *Volatu liquido*, per aërem.

Vel virides campos transmittere, vel subire sil-
 vas.

Quae variis videat licet omnia discrepare formis,
 Prona tamen facies hebetes valet ingravare sen-
 sus.

Unica gens hominum celsum levat altius cacu-
 men, 10

Atque levis recto stat corpore, despicitque ter-
 ras.

Haec, nisi terrenus male desipis, admonet figura,
 Qui recto coelum vultu petis, exserisque frontem,
 In sublime ferras animum quoque, ne gravata
 pessus

Inferior sidat mens corpore celsius, levato. 15

10. Cicero: 'Quum ceteras animantes (na-
 tura) abjecisset ad pastum, solum hominem
 "erexit, ad coelique quasi cognationis domici-
 "liique pristini conspectum excitavit."

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

SELECTA

EX VARIIS POËTIS EPIGRAMMATA.

Citatum a P. Alvarez.

AD CHRISTUM CRUCIFIXUM.

Pro servo Dominus moritur, pro sontibus insons;

Pro aegroto medicus, pro grege pastor obit.

Pro populo Rex mactatur, pro milite ductor,

Proque opere ipse opifex, proque homine ipse

Deus.

Quid servus, quid sons, aegrotus, grex popu-

lusque,

Quid miles, quid opus, quidve homo solvet?

Amet.

A Joanne Commirio, S. J.

IN VIRUM ET UXOREM

in eodem patibulo strangulatos.

Ecce jugo nexi prostant vir et uxor eodem: ®

Hoc meritò possis dicere conjugium.

A P. Andraea Trusio.

IN HAERETICOS JACTANTES

apud se esse apostolicam ecclesiam.

Haereticos quoscumque rogem sua secta sit unde,

Mox ad apostolicos usque remittor avos.

Insto, sed improbior, quae syncopa facta, quòd
annis

Mille et quingentis nullibi visa fuit?

"Est invisibilis, dicunt, Ecclesia." Credo;

Quam nec homo, nec sol, nec Deus ipse videt.

Ex auctore incerto.

DIALOGUS GALLI, HISPANI, ET ITALI,

*in Urbanum VIII pontificem maximum, cu-
jus symbolum gentilitium erant apes.*

GALLUS.

Gallis mella dabunt; Hispanis spicula figent.

HISPANUS.

Spicula si figent, emorientur apes.

ITALUS.

Mella dabunt cunctis; nulli sua spicula figent:

Spicula nam Princeps figere nescit apum.

Citatum a P. Alvarez.

Intrantis medici facies tres esse videntur

Ægrotanti; hominis, daemonis, atque Dei.

Quamprimùm accessit medicus, dixitque salù-
tem;

"En Deus, aut custos Angelus," aeger ait.

Cùm morbum medicina fugaverit, "ecce homo"
clamat.

Cùm poscit medicus praemia: "vade, satan."

INSCRIPTIO AD FRONTEM PALATII
LUDOVICI XIV.Non orbis gentem, non urbem gens habet ulla,
Urbsve domum, Dominum non domus ulla
parem.

ALIA SUB STATUA EJUSDEM REGIS

*in hortulo simplicium collegii parisiensis so-
cietatis Jesu.*

Vitales inter succos, herbasque salubres,
Quàm bene stat populi vita, salusque sui!

ALIA, AD CAMPANAM.

Laudo Deum verum, plebem voco, congrego
Clerum,
Defunctos ploro, pestem fugo, festa decoro.
Vox mea cunctorum sit terror daemoniorum.

EPITAPHIA.

I.

B. EUGENII, QUOD SIBI IPSE
CONSCRIPSIT.

Qui me de nihilo formasti, Conditor alme,
Tu Pius in tumulo, tu mea membra fove.
En cinis ad cinerem redii, vitamque peregi;
Sed putres cineres tu reparare vales.
Ascendat, mi Christe potens, post fata peracta,
Eugenius dextrâ laetus ad astra viâ.

II.

ELPIDIS, CONJUGIS BOËTHII,
PRAESTANTISSIMI VIRI, ROMAE IN
PORTICU VATICANA POSITUM.

Elpis dicta fui, Sicalae regionis alumna,
Quam procul a patria Conjugis egit amor:
Quo sine maesta dies, nox anxia, flebilis hora,
Nec solùm caro, sed spiritus unus erat.
Lux mea non clausa est, tali remanente marito,
Majorique animi parte superstes ero.
Porticibus sacris jam nunc peregrina quiesco,
Judicis aeterni testificata thronum.
Nequa manus bustum violet, nisi forte jugalis
Haec iterum cupiat jungere membra suis.
Ut thalami tumulique comes nec morte revellar,
Et socios vitae nectat uterque cinis.

III.

AD TUMULUM FILIAE CAROLI
MAGNI.

Hoc tumulata jacet pusilla puellula busto,
Adeled amne sacro quae vocitata fuit.

Huic sator est Carolus, gemino diademate pol-
lens,

Nobilis ingenio, fortis ad arma satis.

Sumpserat haec ortum prope moenia celsa Pa-
piae,

Cum caperet genitor Itala regna petens.

Sed Rhodanum properans rapta est de lumine
vitae,

Ietaque sunt matris corda dolore procul.

Excessit patrios non conspectura triumphos;

Nunc Patris aeterni regna beata tenet.

IV.

ADAMI A SANCTO VICTORE,

quod sibi ipse conscripsit.

Haeres peccati, naturâ filius irae,

Exiliique reus nascitur omnis homo.

Unde superbit homo, cujus conceptio culpa,

Nasci poena, labor vita, necesse mori!

Vana salus hominis, vanus decor, omnia vana;

Inter vana nihil vanius est homine.

Dum magis alludunt praesentis gaudia vitae,

Præterit, imò fugit; non fugit, imò perit.
Post hominem vermis, post vermem fit cinis,
heu! heu!

Sic redit ad cinerem gloria nostra suum.

Hic ego qui jaceo miser et miserabilis Adam,

Unam pro summo munere poseo precem.

Peccavi, fateor, veniam peto, parce fatenti:

Parce, pater; fratres, parcite; parce, Deus.

V.

FRANCISCI PETRARCHAE, POËTAE
CLARISSIMI;

quod sibi ipse paraverat.

Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarcae.

Suscipe, virgo Parens, animam: Sate virgine,
parce;

Fessaque jam terris, Coeli requiescat in arce.

VI.

CARD. FRANC. XIMENII
IN ACADEMIA COMPLUTENSI.
Condideram Musis Franciscus grande Lyceum;

Conder in exiguo nunc ego sarcophago.
 Praetextam junxi sacco, galeamque galero,
 Frater, Dux, Praesul, Cardineusque Pater.
 Quin virtute mea junctum est diadema cucullo,
 Cùm mihi regnanti paruit Hesperia.

VII.

Citatum A P. Alvarez.

AD TUMULUM CAROLI V.

Europae domuit tollentes cornua Reges
 Carolus, atque Asiae terror et horror erat.
 Et pedibus Lybiam calcavit victor, et illi
 Innumeras victus praebuit Indus opes.
 Deinde sibi frenum iniecit, fratrique regendum
 Imperium, et nato caetera regna dedit.
 Tunc ait: A nobis et honores temnere, et unum
 hoc,
 Discite, mortales: "*Pulvis et umbra sumus.*"

VIII.

Citat. ab eodem.

AD TUMULUM IGNATHI A LOYOLA.

Quis jacet hic? Nullus. Quis saxo hoc condi-
 tur? Omnis.

Planius ista, rogo, dic, age, vera, lapis.
 "Hic situs est totum temnens Ignatius orbem,
 Qui sibi cùm nullus, tùm omnibus omnis erat."

IX.

Citat. ab eodem.

IN TUMULO CUJUSDAM.

Inter mortales vixi moriturus; at inter
 Coelestes aevo nunc meliore fruor.
 Cuncta istic celeri labi pede concita vidi;
 Hic fixo intueor firma manere gradu.

LAUS DEO.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN CENTRAL DE BIBLIOTECAS

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE

DIRECCION GENERAL DE BIBLI

INDEX.

I. Deum invocandum.....	1
II. Creatio	4
III. SEDULIUS. Si Eva peccatum parit, beata virgo Maria nobis salutem dedit.....	28
IV. Passio Domini Nostri Jesu-christi.....	31
V. Alegoria de ligno vitae.....	43
VI. SEDULIUS. Coelum, id est, vita aeterna, est omni bono Christiano vera retributio....	52
VII. PRUDENTIUS. Theologiae Christianae summa.....	53
VIII. PRUDENTIUS. Peccati origo et ejus consequentiae.....	65
IX. S. PROSPERUS. Doctrina christiana de peccato, libero arbitrio et gratia.....	78
XIII. S. PAULINUS DE NOLA. Paraphrasis psalmi I.....	100
XIV. Paraphrasis psalmi CXXXVI.....	103
XV. PRUDENTIUS. Sacrificium Imperatoris Juliani	108
XVI. SANCTUS PROSPERUS. Elogium Sancti Augustini.....	111

INDEX.

XVII. PRUDENTIUS. Hymnus ad gallicinium	113
XVIII. Hymnus matutinus.....	120
XIX. Hymnus post cibum.....	127
XX. Hymnus de nevo lumine paschalis sabbati.....	134
XXI. Hymnus post jejunium.....	147
XXII. Hymnus de epiphania.....	153
XXIII. Hymnus in passionem beatorum apostolorum Petri et Pauli.....	165
XXIV. Hymnus in honorem beatissimorum martyrum Fructuosi, episcopi ecclesiae taracensis, et Augurii Eulogii- qus, diaconorum.....	172
XXV. Hymnus in honorem Quirini, beatissimi martyris.....	183
XXVI. Hymnus in passionem sancti Cassiani ferocorneliensis...	189
XXVII. Passio Sancti Laurentii.....	196
XXVIII. ENNODIUS. Hymnus de Sancta virgine Euphemia.....	227
APPENDIX. Fragmenta poetica ex opere Boethii de consolatione philosophiae desumpta	230
Selecta ex variis poetis epigrammata.....	269
Epitaphia	272

U A N L

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

NUEV
LIOTE